

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ
РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

9 – 10 червня 2023 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ШЛЯХИ
РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

9 – 10 червня 2023 року

**Львів
2023**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 червня 2023 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2023. – 141 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ	7
<i>Джурик Ю.А., Труш А.С.</i> ПЕРЕДУМОЙ ВИНИКНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН	7
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	12
<i>Іваненко О.О.</i> РОЗВИТОК БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	12
<i>Іванюк О.М.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ	14
<i>Качмар Г.Я.</i> БІЗНЕС В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	16
<i>Коваленко Н., Циба О., Кудрявцев В., Шаніро Р.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ.....	18
<i>Левицький О.О.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК.....	20
<i>Москвичов Б.І.</i> МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА РЕГУЛЮВАННЯ НАДМІРНОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ	22
<i>Сургай Д.</i> ПЛАНУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	24
<i>Чигринець С., Бойко Ю.</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	26
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	30
<i>Ляшенко Є.</i> РІЗНОМАНІТТЯ КУЛІНАРНИХ ТРАДИЦІЙ ПОКУТЯН В СВІТЛІ ПОВСЯКДЕННОГО ХАРЧУВАННЯ.....	30
МЕДИЧНІ НАУКИ	35
<i>Чемельова В.М.</i> РЕАБІЛІТАЦІЯ У ДОРΟΣЛИХ ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ COVID-19 У ПІСЛЯ ГОСТРІЙ ФОРМИ ЛІКУВАННЯ ТЕРАПЕВТИЧНИМИ ВПРАВАМИ.....	35
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	37
<i>Винокур А.М.</i> СТАНОВЛЕННЯ ЧОЛОВІЧОГО ОДЯГУ ВОЛИНІ	37
<i>Чайка М.В.</i> РІЗЬБЛЕННЯ ПО ДЕРЕВУ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ.....	40

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА.....	43
<i>Казіміров М.М.</i> РОЛЬ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАНІ НАВИЧОК ПОВОДЖЕНІ ЗІ ЗБРОЄЮ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ.....	43
<i>Савенко А.Б.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	45
<i>Ткачова Ю.В., Тимофєєв В.П.</i> РОЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИКЛИКІВ.....	47
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	49
<i>Богатирьова Г.А., Литвиненко Ж.Р.</i> ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЛКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ.....	49
<i>Богатирьова Г.А., Митрофанова Ю.Д.</i> ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	52
<i>Холтобіна О.У.</i> УМОВИ ТА ВИМОГИ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	55
<i>Шварп Н.В., Сабатовська-Фролкіна І.С., Тимошук Г.В.</i> ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В ОСВІТІ.....	57
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ.....	59
<i>Мироненко В.В.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСПЕКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАГАТЕ 3 ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ РАКЕТНО-ЯДЕРНИХ ОЗБРОСНЬ.....	59
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	62
<i>Кісільова В.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ МАЛОЛІТНІХ....	62
<i>Ткачова Ю.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	64
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	66
<i>Дитко Т.В., Джумеля К.М.</i> ПРОЄКТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА ВЕБ-СЕРВІСУ ОБЛІКУ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ.....	66
<i>Ланін А.В., Грінчук І.О.</i> БЕЗПЛОТНИЙ МІСЬКИЙ ТРАНСПОРТ ЯК СКЛАДОВА «РОЗУМНОГО МІСТА».....	68

<i>Мишко М.Ю., Веждел В.В.</i> РОЗРОБКА ВЕБСЕРВІСУ ДОСТАВКИ СУШІ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ REACT	71
<i>Саліхов М.М.</i> ARDUINO – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОТИТОПУВАННЯ У РОБОТОТЕХНІЦІ.....	73
<i>Шпак О.І., Русин М.В.</i> РОЗРОБКА ВЕБ-СЕРВІСУ ТА МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ ДЛЯ БРОНЮВАННЯ КВИТКІВ НА МАСОВІ ЗАХОДИ	80
<i>Шпак О.І., Ходанич П.Я.</i> СИСТЕМА ІНФОРМУВАННЯ РИЗИКІВ ТЕХНОГЕННИХ ТА ПРИРОДНИХ КАТАСТРОФ.....	85
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	88
<i>Максимова С.І.</i> ЗВ'ЯЗОК ТЕОРІЇ ВІДНОСНОСТІ ТА НЕЕВКЛІДОВИХ ГЕОМЕТРІЙ.....	88
<i>Попович К.В., Ходзінська Н.Ю., Чеснік Н.М.</i> ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ.....	90
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ	93
<i>Антонюк В.Є.</i> PECULIARITIES OF PHYSICAL TRAINING OF FEMALE POLICE OFFICERS.....	93
<i>Антонюк В.Є.</i> ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА - ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛЦІЇ	96
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	100
<i>Антонюк В.Є.</i> THE ROLE OF ENGLISH FOR LEGAL PROFESSIONS	100
<i>Баитанікова А.А.</i> РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НУШ	101
<i>Подсевак К.С.</i> ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СПОРТИВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ.....	106
<i>Шостак Н.С.</i> РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ.....	108
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	112
<i>Галкін К.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	112
<i>Жовтобрюх Н.</i> МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	114

Кислякова Є. СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ТА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ	116
Кісільова В.І., Жеглінська Т.О. АФРИКАНСЬКА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	118
Кісільова В.І., Логінова М.В. ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	120
Мітіна М.М. ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛЯ ТА ЇЇ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ	121
Мозоль К. ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОЇ ДЕВІАНТНОСТІ.....	124
Савенко А.Б. ПРОБЛЕМАТИКА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ	126
Савенко А.Б., Логінова М.В. ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	128
Ткачова Ю.В., Жеглінська Т.О. ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	131
Ткачова Ю.В. ЗАХИСТ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН.....	133
Хоменко М.В. ДО ПИТАННЯ БОРОТЬБИ З ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИМ ТА ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ: СПРОБА НАУКОВО-ПРАВОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ РАТИФІКАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ	136
Ющак Ж.М. АНАЛІЗ УМОВ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ	139

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Джурик Ю.А.,

*аспірант кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»,
Перший заступник генерального директора товариства з
обмеженою відповідальністю «Торговий дім «Електрон».*

Труш А.С.,

*аспірант кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»,
Заступник генерального директора спільного українсько-німецького
підприємства у формі товариства з обмеженою відповідальністю
«Сферос-Електрон».*

ПЕРЕДУМОЙ ВИНИКНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

Формування та успішне функціонування корпоративних відносин вимагають комплексного підходу, що враховує економічні, соціальні, юридичні та політичні фактори. Розуміння і забезпечення цих передумов може сприяти зміцненню корпоративного сектору та покращенню його взаємодії з приватними інвестиціями з державою та розвитку державно-приватного партнерства. Корпоративні відносини в державно-приватному партнерстві є важливим елементом сучасного управління організаціями та співпраці між державою та бізнесом. Для їх успішного формування та розвитку необхідно мати передумови, які включають наявність чіткого законодавства, ефективну систему правового захисту прав власності та контрактних зобов'язань, високий ступінь дотримання принципів доброго управління та етичних стандартів, а також наявність доступних механізмів вирішення спорів. Правильне управління державно-приватним партнерством та забезпечення довіри між державою та приватним сектором є ключовими факторами успіху у будівництві стійкого та успішного партнерства.

Можна з впевненістю сказати, що корпоративні відносини є важливою складовою сучасної бізнес сфери. Це взаємовідносини між компаніями, що базуються на спільних інтересах, зобов'язаннях і взаємному сприянні. Підстави для виникнення корпоративних відносин можуть бути різноманітними, і вони включають як економічні, так і соціальні фактори. Розглянемо декілька з них:

1. Зростання впливу ринкової економіки є однією з основних передумов для виникнення корпоративних відносин. У ринковій економіці підприємства конкурують між собою за клієнтів, ресурси та ринкові позиції. Це стимулює їх до співпраці та встановлення корпоративних зв'язків з метою покращення конкурентоспроможності та розширення ринкових можливостей.

2. Процес глобалізації, що зростає протягом останніх десятиліть, також сприяє розвитку корпоративних відносин. Світова економіка стала більш інтегрованою, а

компанії поширюють свою діяльність за межі власних країн. Це вимагає співпраці та партнерства між різними підприємствами з різних країн, що відкриває шлях для розвитку корпоративних відносин.

3. Швидкий розвиток технологій, зокрема інформаційних та комунікаційних, створює нові можливості для співпраці між різними компаніями.

4. Сучасні бізнес-процеси стають все більш складними і розгалуженими. Це ставить перед підприємствами виклики в управлінні та забезпеченні ефективності. У таких умовах співпраця та партнерство з іншими компаніями можуть забезпечити обмін ресурсами, експертизою та досвідом, що дозволяє забезпечити оптимальне функціонування бізнесу.

5. Спільні інтереси та цілі: Корпоративні відносини базуються на спільних інтересах та цілях. Компанії можуть входити в партнерство або угоди з метою спільного розвитку нових продуктів, розширення ринків або забезпеченням взаємної підтримки. Спільність цілей створює основу для співпраці та розвитку корпоративних відносин

6. Сучасний бізнес пов'язаний з ризиками, які можуть вплинути на успішність підприємства. Корпоративні відносини можуть стати інструментом ризикового управління, оскільки вони дозволяють розподілити ризики між партнерами та забезпечити більшу стійкість до негативних впливів зовнішнього середовища.

7. Політичні чинники: Політична стабільність та відкритість ринку є важливими передумовами для розвитку корпоративних відносин. Політична стабільність забезпечує прогнозованість і надійність урядових політик, законодавства та регуляторних рамок, що є необхідними для діяльності підприємств. Крім того, належна співпраця між державним сектором і приватним бізнесом, включаючи розробку спільних стратегій, проектів та програм, може сприяти зародженню державно-приватного партнерства.

8. Правові чинники: Правовий каркас, що сприяє захисту прав та інтересів бізнесу, стимулює компанії до вступу в різноманітні партнерства чи угоди. Юридичні передумови включають наявність чіткого законодавства, що регулює корпоративну діяльність. Ефективна система правового захисту прав власності та контрактних зобов'язань створює стабільну основу для розвитку корпоративних відносин. Крім того, існування антикорупційних інструментів збільшує довіру бізнесу.

Дослідження та література підтверджують важливість цих передумов. У своїй книзі «Керування корпоративними відносинами: стратегічний підхід до корпоративного спілкування», автор Джон Сайлз вказує на те, що глобалізація та розвиток інформаційних технологій значно змінили спосіб, яким компанії взаємодіють та співпрацюють одна з одною. Він підкреслює, що спільність цілей та взаємна вигода є ключовими факторами для успішного формування корпоративних партнерств [1].

У статті «Роль корпоративних відносин у досягненні стійкої конкурентної переваги» автори Майкл Хафферті та Джеймс Майклсон акцентують увагу на тому, що співпраця між компаніями може створити значні переваги в конкурентній боротьбі. Вони наголошують на необхідності розуміння спільних цілей, встановленні довгострокових зв'язків та взаємного сприяння для досягнення стійкої конкурентної переваги [2].

Інша дослідницька робота, проведена Девідом Фінкером та Джералдом Джонсоном підкреслює, що позитивні корпоративні відносини можуть мати значний вплив на результативність підприємства збільшуючи доступ до ресурсів, підвищуючи інноваційність та сприяючи залученню нових клієнтів та ринків[3].

Ще одна дослідницька робота, яку можна згадати, автора Джона Діттмера, вона підкреслює, що довіра є основним елементом успішних корпоративних відносин. Відсутність довіри може призвести до невдалого співробітництва та негативного впливу на результати підприємства[4].

Важливість побудови правильних корпоративних відносин, зокрема в державному секторі, не може бути недооціненою. Такі відносини є основою для стабільного функціонування державних компаній, ефективного управління та досягнення поставлених цілей. Дотримання принципів відкритості, прозорості, відповідальності та етичності сприяє підвищенню довіри громадськості, забезпечує ефективне використання ресурсів та знижує рівень корупції та порушення етичних норм.

Правильна побудова корпоративних відносин в державному секторі передбачає кілька ключових аспектів.

По-перше, необхідно встановити чіткі правила та процедури, які визначають стандарти поведінки, звітності та відповідальності для всіх учасників. Це включає розробку етичного кодексу, політики протидії корупції та конфлікту інтересів, а також механізмів контролю за їх виконанням.

По-друге, важливо підтримувати високий рівень прозорості та доступу до інформації. Державні компанії повинні забезпечувати відкритий доступ до фінансової звітності, процесу прийняття рішень та інших важливих документів. Це сприяє підвищенню довіри громадськості та дозволяє ефективно контролювати діяльність компаній.

По-третє, важливо встановити ефективну систему внутрішнього контролю та аудиту. Це включає проведення регулярних перевірок, оцінку ризиків та впровадження механізмів попередження порушень. Внутрішні контрольні механізми допомагають виявляти потенційні порушення, запобігати їм та реагувати на них вчасно. Наприклад, проведення внутрішнього аудиту може допомогти виявити недоліки в системі управління, ідентифікувати ризики корупції та недотримання внутрішніх процедур. Крім того, проведення незалежної зовнішньої аудиторської перевірки може підтвердити дотримання компанією вимог законодавства та етичних норм.

Неабиякої уваги потрібно приділяти національне законодавство, яке повинно визначати права та обов'язки акціонерів, правила формування та функціонування корпорацій, процедури ухвалення рішень, дотримання правил етики та корпоративного управління. Чіткі норми, які визначають відповідальність за порушення корпоративних стандартів, також є важливим елементом.

Додатково, ефективна система правового захисту прав власності та контрактних зобов'язань має гарантувати реальну можливість підприємств та інших учасників ринку захищати свої права у випадку порушень чи спорів. Це може включати доступ до незалежних судів, арбітражу або інших механізмів врегулювання спорів.

Наявність незалежної і справедливої системи юстиції є важливим фактором для створення сприятливого середовища для корпоративних відносин. Компанії повинні

мати впевненість в тому, що їх права будуть захищені і виконані відповідно до закону. Незалежність судової системи та адекватність судових рішень забезпечують стабільність і передбачуваність в бізнес-середовищі.

Щодо боротьби з корупцією, це також важливий аспект для створення сприятливого середовища для корпоративних відносин. Існування ефективної антикорупційної політики та механізмів, які борються з корупційними практиками, допомагає забезпечити чесність та прозорість в бізнес-середовищі.

Висновки.

У даній статті було детально розглянуто передумови виникнення корпоративних відносин. Було встановлено, що такі відносини мають комплексне походження і пов'язані з розвитком економіки, змінами в суспільстві та культурними трансформаціями. Однією з передумов виникнення корпоративних відносин є поява підприємництва і формування підприємницької діяльності. Підприємці почали об'єднуватися в організаційні структури для забезпечення спільних інтересів і досягнення економічної ефективності.

Також було встановлено, що політичні та правові передумови мають значний вплив на формування корпоративних відносин. Урядові реформи, прийняття законодавчих актів та створення сприятливих умов для бізнесу стимулюють розвиток корпоративного сектора. Також важливою передумовою є існування ринкової економіки і конкуренції, що спонукає підприємства до впровадження ефективних управлінських практик і стратегій.

Крім того, соціокультурні передумови грають значну роль у формуванні корпоративних відносин. Зміна цінностей суспільства, відхід від традиційних сімейних підприємств і зростання значення індивідуальної свободи сприяють розвитку корпоративного сектора. Крім того, освіта та культурні зміни в напрямку підтримки ідей підприємництва та підприємницького мислення стимулюють розвиток корпоративних відносин. Отже, передумови виникнення корпоративних відносин включають економічні, політичні та правові фактори, а також соціокультурні зміни. Розуміння цих передумов є важливим для вивчення та аналізу розвитку корпоративного сектора та формування ефективних стратегій управління підприємствами.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Sallis, J. (2014) *Managing Corporate Relations: A Strategic Approach to Corporate Communication*. Kogan Page Publishers
2. Hafferty, M., & Michaelson, J. (2014). The Role of Corporate Relationships in Achieving Sustainable Competitive Advantage. *Journal of Marketing Development and Competitiveness*, 8(2), 62-71.
3. David, F., & Johnson, G. (2015). Corporate Relationships and Firm Performance: A Review of the Literature. *Academy of Management Journal*, 48(4), 661-682/
4. David, J. (2009). The Role of Trust in the Formation of Corporate Relationships. *Journal of Business Ethics*, 82(4), 899-915.
5. Розвиток малого підприємництва промислового регіону: монографія / за заг. Ред. Н.І. Редіної – Дніпропетровськ: ДДФА, 2014. – 200 с.

REFERENCES:

---

1. Sallis, J. (2014) *Managing Corporate Relations: A Strategic Approach to Corporate Communication*. Kogan Page Publishers
2. Hafferty, M., & Michaelson, J. (2014). The Role of Corporate Relationships in Achieving Sustainable Competitive Advantage. *Journal of Marketing Development and Competitiveness*, 8(2), 62-71.
3. David, F., & Johnson, G. (2015). Corporate Relationships and Firm Performance: A Review of the Literature. *Academy of Management Journal*, 48(4), 661-682/
4. David, J. (2009). The Role of Trust in the Formation of Corporate Relationships. *Journal of Business Ethics*, 82(4), 899-915.
5. Development of small business in an industrial region: monograph / edited by N.I. Redina - Dnipropetrovsk: DGFA, 2014. 200 p.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Іваненко О.О.,

здобувачка вищої освіти.

Науковий керівник: Коваленко Ю.М.,

доктор економічних наук., професор,

професор кафедри економіки та бізнес-технологій.

Національний авіаційний університет

м. Київ

РОЗВИТОК БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розвиток біржової діяльності в Україні сприяє створенню прозорого та конкурентного фінансового ринку. Запровадження більш прозорих правил торгівлі та дисципліни на ринку забезпечує рівні умови для всіх учасників. Конкуренція між різними біржами спонукає їх до вдосконалення послуг та зниження комісійних.

Розвиток біржової діяльності сприяє залученню інвестицій у реальний сектор економіки, що сприяє його розвитку та створенню нових робочих місць. Інвестори мають можливість придбати акції та облігації підприємств, що сприяє збільшенню їх капіталу для розширення діяльності. Додаткові інвестиції стимулюють розвиток інноваційних технологій та підтримку перспективних галузей економіки. Особливо це стосується забезпечення фінансової стійкості державних фінансів [1].

Запровадження сучасних технологій та електронних торгів на біржах України сприяє зростанню ефективності та швидкості проведення операцій. Впровадження торгівлі через Інтернет та використання автоматизованих систем зменшують час на здійснення угод та ризики помилок. Електронні торги забезпечують доступ до біржових послуг з будь-якого місця, що збільшує зручність для інвесторів та залучає більше учасників, активізують залучення національних фондових ринків до міжнародних фінансових центрів [2, С. 9].

Розвиток біржової інфраструктури, включаючи створення спеціалізованих фондових бірж, сприяє диверсифікації фінансових інструментів та збільшенню вибору для інвесторів. Створення фондових бірж з фокусом на певні галузі (наприклад, аграрний або енергетичний сектор) дозволяє інвесторам спрямовувати свої кошти в конкретні сфери економіки. Запровадження нових фінансових інструментів, таких як деривативи або фондові індекси, розширює можливості для диверсифікації портфелю та управління ризиками.

Розвиток біржової діяльності сприяє формуванню цінової відкритості та визначенню справедливої ринкової вартості активів. Процес публікації цін на біржах дозволяє усім учасникам ринку бачити поточну ринкову вартість активів та отримувати актуальну інформацію. Біржові операції відбуваються на основі принципу попиту та пропозиції, що сприяє формуванню конкурентних цін та відображенню реальних ринкових умов.

Поліпшення регулятивної рамки та забезпечення ефективного контролю за біржовою діяльністю сприяє збільшенню довіри інвесторів та зниженню ризиків на фінансовому ринку. Встановлення чітких правил, наглядових органів та процедур контролю сприяє запобіганню маніпуляціям та зловживанням на ринку. Забезпечення високої якості регулювання та нагляду над біржовою діяльністю стимулює довіру інвесторів та залучення більшого обсягу капіталу, особливо у сучасних умовах [3, С. 133].

Розвиток біржової діяльності стимулює розвиток фінансової грамотності серед населення та підвищує інвестиційну культуру. Біржова діяльність стає об'єктом уваги громадськості, що спонукає до більшої освіченості та розуміння фінансових інструментів та ризиків. Залучення громадськості до біржової торгівлі через електронні платформи сприяє популяризації інвестицій та розвитку фінансової культури.

Біржова діяльність сприяє залученню іноземних інвесторів та створенню сприятливих умов для розвитку міжнародного бізнесу в Україні. Існування активного та розвинутого біржового ринку збільшує привабливість України для зовнішніх інвесторів та партнерів. Біржові інструменти та послуги, доступні для іноземних інвесторів, допомагають їм ефективно вкладати кошти в українські компанії та розширювати бізнес-співпрацю.

Розвиток біржової діяльності сприяє зниженню залежності економіки від банківського сектору та розширює можливості фінансування підприємств через ринкові механізми. Існування розвинутого біржового ринку дозволяє підприємствам залучати кошти через емісію акцій та облігацій, а не тільки через банківські кредити. Біржова торгівля забезпечує альтернативні джерела фінансування, зменшуючи залежність підприємств від банків та стимулюючи конкуренцію на фінансовому ринку.

Залучення українських компаній до біржової торгівлі покращує їх імідж та доступ до додаткових джерел фінансування для реалізації стратегічних проєктів та розширення бізнесу. Компанії, які впроваджують біржову модель фінансування, мають більшу привабливість для інвесторів та партнерів. Біржове фінансування дозволяє компаніям отримати необхідні ресурси для здійснення стратегічних проєктів, розширення виробництва та розвитку нових продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боргова стійкість державних фінансів України: кол. монографія / під наук. ред. С.А. Єрохіна, Т.П. Богдан. К.: Національна академія управління, 2014. 724 с.
2. Коваленко Ю.М., Біловус Т.В. Дослідження функціонування національних ринків цінних паперів у світових фінансових центрах. *ScienceRise*. 2017. №7 (36). С. 9–15.
3. Коваленко Ю. М., Воробей А. С. Функціонування фондового ринку України в сучасних умовах. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби. 2015. №1. С. 122–133.
4. Інвестиційний аналіз: підручник /А.А. Пересада, Т.В. Майорова, С.В. Онікієнко та ін.; наук. ред. А.А. Пересада. 2-ге вид., перероб. та доп. К. : КНЕУ, 2008. 544 с.

О.М. Іванюк,
фахівець з організації навчального процесу
«Київського національного
економічного університету ім.В.Гетьмана»
(м. Київ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ

Загальний обсяг державної власності визначається запасом ресурсів, якими держава володіє, а загальний обсяг державних доходів та витрат є основними фінансовими інструментами, які мобілізуються, а також витрачаються державою. Однак, як зазначають науковці, стійкого взаємозв'язку між запасами та грошовими потоками в державному секторі економіки не існує, так як держава фінансує свої видатки не тільки за рахунок доходів із капіталу, що їй належить, але також за рахунок податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів [1].

Нормативний документ, яким керуються для забезпечення обліку доходів бюджетної установи – Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 “Доходи”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 1629 (далі – НП(С)БОДС 124 “Доходи”)[2] зі змінами та доповненнями, визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку суб’єктів державного сектору інформації про доходи.

Доходи загального фонду бюджетної установи - це доходи у вигляді бюджетних асигнувань, що виділені із загального фонду бюджету на виконання основних функцій бюджетної установи.

Для обліку доходів за асигнуваннями загального фонду передбачено рахунок 70 ”Доходи за бюджетними асигнуваннями”, а для розпорядників бюджетних коштів — субрахунок 7011 “Бюджетні асигнування”.

Виходячи з даних затвердженого кошторису розробляється помісячний план використання бюджетних коштів на поточний рік, в якому наведені помісячні витрати за показниками витрат [1].

Визначаються такі видатки загального фонду:

- оплату праці працівників бюджетних установ. Ця категорія включає оплату праці всіх працівників бюджетних установ, згідно з установленими посадовими окладами, ставками або розцінками, матеріальну допомогу, у тому числі видатки на премії та інші види заохочень чи винагород. Величина оплати праці відображається без нарахувань на фонд оплати праці. До цієї категорії також входить встановлена законодавством одноразова грошова допомога у зв'язку з виходом на пенсію. За КЕКВ 2120 здійснюється нарахування бюджетними установами (організаціями) на фонд оплати праці;

- за кодом 2270 здійснюють оплату комунальних послуг та енергоносіїв. До цієї категорії належать платежі з оплати бюджетними установами комунальних послуг та енергоносіїв, включаючи оплату енергоносіїв для виробничих та громадських потреб (у

тому числі оплату видатків на утримання та експлуатаційне обслуговування орендованого нерухомого майна);

- за кодом 2281 здійснюються оплати за фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки.

За етапом руху видатки поділяються на:

- касові;
- фактичні.

Касовими видатками вважають всі суми, отримані установою з поточних бюджетних рахунків у банку чи реєстраційних рахунків у відповідних органах Державного казначейства для їх використання (витрачання) згідно з кошторисом. Касові видатки — це не видача грошей з каси установи, а касове виконання бюджету (видача грошей з бюджетних рахунків) [3].

Фактичні видатки, на відміну від касових, це дійсні видатки установи для виконання кошторису, що підтверджені відповідними первинними документами. Прикладом фактичних видатків можуть бути операції нарахування заробітної плати працівникам, списання витрат на відрядження за поданим авансовим звітом, нарахування внесків до спеціальних фондів на соціальні заходи тощо.

Облік видатків установ державного сектору ведеться за допомогою рахунків 8 класу. На рахунках відображаються видатки, які здійснюються установою державного сектору за обмінними та необмінними операціями і передбачені кошторисом. За дебетом субрахунків відображають суму фактичних видатків, які здійснюються установою державного сектору протягом року, за кредитом субрахунків відображають списання видатків на фінансовий результат виконання кошторису установи в кінці звітного року.

Облікове забезпечення видатків повинно надавати інформацію про фактичні та касові видатки за КЕКВ, а також за кожним видом послуг, які надаються установою державного сектору. Окремо повинен забезпечуватися облік таких операцій установ державного сектору як операції з оренди майна бюджетних установ, одержання інших власних надходжень, ресурси, отримані від інших підприємств, організацій, фізичних осіб для виконання окремих доручень, благодійні внески, гранти, дарунки та пожертвування, благодійні внески та гуманітарна допомога [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 05.06.2023).

[2] Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 “Доходи”, [Електронний ресурс]: Національне положення від 24.12.2010 № 1629 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0089-11> (дата звернення 05.06.2023).

[3] Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р., № 996-XIV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 05.06.2023).

Качмар Г.Я.,

студ. гр. УАі-11.

Науковий керівник – Яремко І.І.,

к.е.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку.

Національний університет «Львівська політехніка»

БІЗНЕС В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Український бізнес поступово відновлює роботу, але звісно, бізнесу зараз важко. Втрати підприємців внаслідок війни, на жаль, зростають щомісяця. З моменту, коли почалося активне вторгнення на територію України, вітчизняний бізнес зазнав значних збитків та руйнувань. Це викликало зростання безробіття, падіння доходів.

Мікро та малому бізнесу зараз складніше, аніж великим компаніям, адже їхній запас міцності значно менший. Тим паче, що оцінка підприємцями власної фінансової стійкості в умовах війни закономірно погіршується. Але навіть в таких умовах як великий, так і малий бізнес намагається максимально підтримувати персонал і допомагати країні.[1]

• Ринки збуту

Результати війни відчутно вплинули на попит на широкий спектр продукції. Частину території України тимчасово окуповано, а інша частина опинилась в зоні бойових дій, що негативно позначилось на діловій активності. Крім того, значна кількість українців була змушена переїжджати до безпечних районів країни або за кордон, що призвело до зниження попиту на товари та послуги.[2]

• Енергетичний дефіцит

Через три тижні після військової вторгнення РФ енергосистема України приєдналася до енергосистеми континентальної Європи ENTSO-E. Але, попри підтримку Європи, через масовані обстріли електростанцій були великі проблеми з енергопостачанням.[3]

Хоча ситуація з електропостачанням в Україні зараз покращується, багато регіонів країни ще нещодавно стикалися з проблемою дефіциту електроенергії. Для звичайних громадян це проблема використання побутових приладів, а для підприємств - зупинки виробництва. Часто компанії домовлялися з енергетиками про обмеження використання електроенергії в певний період часу, що змушувало їх коригувати графік роботи та здійснювати найбільш енерговитратні процеси вночі й на вихідних. У такій ситуації проекти енергонезалежності набувають великого інтересу. Наприклад, одне підприємство на Буковині запропонувало проєкт створення станції альтернативної енергетики, який надасть можливість у майбутньому не залежати від зовнішнього електропостачання.[2]

• Дорогі кредитні ресурси

Вартість ресурсів є головною перешкодою для фінансування кредитних проєктів, і висока облікова ставка, спричинена війною, не стимулює банки знижувати вартість позик. Одним із можливих рішень може бути участь у міжнародних, державних і регіональних програмах здешевлення кредитів для підприємців та лібералізація вимог до кредитної застави.[2]

● **Мобілізація працівників**

Велика мобілізація працівників є однією з головних проблем для більшості компаній, і це може впливати на виробничий процес. Однак факт застосування праці та сплати податків є ключовим фактором у перемозі війни, тому потрібен баланс. Для досягнення цього балансу можна використовувати нове регулювання бронювання від мобілізації, де компанії можуть забронювати 50% своїх військовозобов'язаних співробітників, якщо вони визнані критично важливими для економіки. Присвоєння такого статусу може бути прийнято обласною військовою адміністрацією, особливо для регіональних компаній.[2]

Попри всі проблеми, Україна є провідним світовим виробником та експортером сільськогосподарської продукції завдяки наявності сприятливих умов для вирощування зернових та олійних культур на орних землях, що займають понад 55% території України, з багатими на поживні речовини ґрунтами та помірно кліматичною зоною. Однак, деякі сільськогосподарські угіддя (близько 5%) постраждали від бойових дій, існує брак сільськогосподарських працівників та шкода транспортній інфраструктурі внутрішніх залізниць та морських портів на Чорному морі. Це ускладнює експорт сільськогосподарської продукції. Тривають зусилля зі збільшення експорту через альтернативні шляхи транспортування, однак, перевезення залізницею ускладнені технічними проблемами. Тому важливо забезпечити ремонт пошкоджених і будівництво нових зернохосовищ, створення безпечних залізничних маршрутів та збільшення потужностей експортування сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольчої безпеки та експорту на світовий ринок.[4]

Головною метою є забезпечення експорту сільськогосподарської продукції, яке є важливим не тільки для української економіки, але й для гарантування постачання продуктів харчування на світовий ринок. Для цього необхідно забезпечити ремонт та будівництво нових зернохосовищ, створити безпечні залізничні маршрути з достатньою вантажомісткістю для альтернативного морського експорту. З цією метою, наразі найбільш підходящим варіантом є залізничні перевезення до портів Румунії на Чорному морі, оскільки на Заході бракує необхідних портових потужностей для подальшого транспортування зерна морем, а залізничні перевезення до країн Західної Європи вимагають значно більше часу та ускладнені через різну ширину колії в різних країнах. Другою частиною стратегії є створення резервного парку техніки та швидка заміна пошкодженої техніки в агропідприємствах. Цього можна домогтися шляхом залучення необхідного фінансування та залучення західних гарантій для підтримки поставок техніки.[4]

Незважаючи на обмеження, які принесла війна, вона також створює нові можливості, такі як збільшення замовлень для оборонного відомства і зростання продажів відповідних товарів за рахунок необхідності дотримуватися принципів громадської безпеки. Крім того, для деяких компаній втрата можливості експортування продукції морським шляхом відкриває можливість для розвитку в інших напрямках, наприклад, на українсько-румунському кордоні. Як приклад можна вказати будівництво прикордонного перевантажувального терміналу, який допоможе легко перевозити вантажі з вітчизняної залізниці на європейські.[2]

Отже, уряд повинен готуватися до майбутнього після закінчення війни. Та поступово вирішувати проблеми, що виникають внаслідок війни, та враховувати відмінності між великими компаніями та малими і середніми підприємствами.

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Головна задача - вистояти. Що турбує бізнес в Україні під час війни [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу:
<https://www.rbc.ua/ukr/news/glavnaya-zadacha-vystoyat-bespokoit-biznes-1655831867.html>
2. Як український бізнес виживає під час війни [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу:
<https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697711/>
3. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємствах [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу:
<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
4. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу:
<https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>

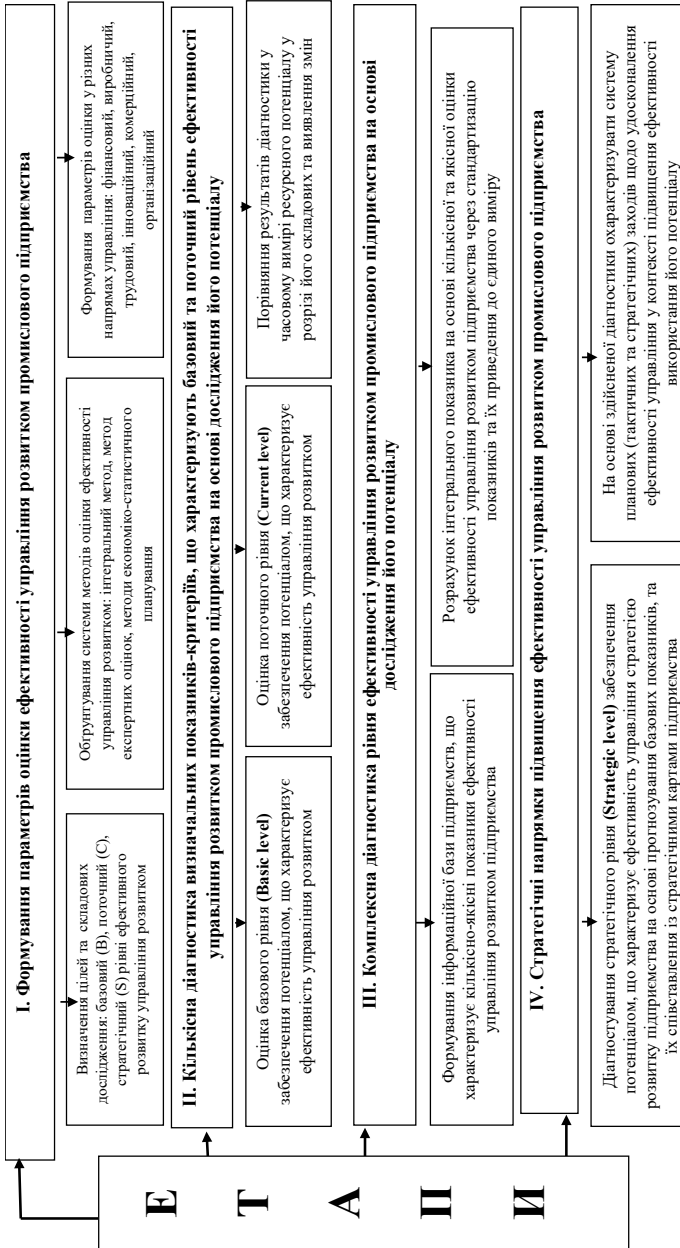
УДК 65.01: [334.716:621]

***Коваленко Н.,
Циба О.,
Кудрявцев В.,
Шаніро Р.***

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні умови бачення моделі організації процесу управління діяльністю промислового підприємства висувають на перший план проблему аналітичного оцінювання ефективного управління їх розвитком. Надзвичайно актуальним напрямом, як у плані теоретичних досліджень, так і практичного втілення виступає методичний підхід щодо оцінки зазначеного процесу та удосконалення в процесі структурних та динамічних змін.

Відаючи належне надбанням науковців з досліджуваної проблематики [1; 2; 4], потребує більш глибоко дослідження питання теоретико-методичного обґрунтування та удосконалення підходу щодо оцінки ефективності управління розвитком промислового підприємства у контексті ресурсного потенціалу, котрий координує три рівні зв'язків і відносин, що мали місце в минулому, існуючих у сьогоденні і орієнтованих на розвиток в майбутньому. Вище запропоновані методики оцінки ефективності управління розвитком промислового підприємства задовольняють потреби аналітиків лише в частині окремого напрямку управлінської діяльності, а ефективність оцінюється виключно на основі кількісних показників, котрі зазвичай є односторонніми і не сприяють розробці заходів щодо вдосконалення процесів управління та їх якості. Однак, в комплексі застосування цих підходів, формує спеціальний механізм проведення такої діагностики, що сприятиме простоті не лише її наукового, але й практичного використання. Методика оцінки представлена на рис. 1.

Рис. 1. Методичний підхід щодо комплексної оцінки ефективності управління розвитком промислового підприємства у контексті його ресурсного потенціалу

Джерело: сформовано автором.

Левицький О.О.,
аспірант кафедри фінансів, обліку та оподаткування
ПВНЗ «Європейський університет»

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

Основне призначення фінансової роботи -забезпечити підприємства фінансовими ресурсами, необхідними для потреб розширеного відтворення. виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими компаніями, бюджетними та позабюджетними фондами, вищестоящими організаціями. Фінансова робота включає планування і організацію фінансів, облік фінансових ресурсів, контроль і аналіз ефективності їх використання, регулювання доходів та витрат, стимулювання кінцевих результатів виробництва.

На сучасному підприємстві АПК виділяють три основних напрямки фінансової роботи:

Фінансове планування;

Оперативна фінансова робота;

Контрольно-оперативна робота.

Фінансове планування передбачає складання кожним підприємством фінансового плану, в якому повинен бути здійснений розрахунок потреби в коштах для розширеного відтворення, а також джерел покриття цієї потреби. Виробнича діяльність підприємств АПК може забезпечуватися за рахунок власних коштів, банківського і комерційного кредиту, залучених коштів, бюджетного фінансування.

Забезпечення виробництва грошовими коштами складає зміст оперативної фінансової роботи. Тут передбачається підтримка різноманітних відносин підприємств АПК з різними організаціями і фізичними особами. Оперативна фінансова робота спрямована на пошук і мобілізацію резервів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Контрольно-оперативна робота покликана здійснити органічну ув'язку виробничих і фінансових показників діяльності підприємства. Це досягається за допомогою використання всіляких науково-обґрунтованих норм, нормативів, ставок, тарифів і контролю за їх дотриманням.

Всі перераховані напрями фінансової роботи виконуються на підприємствах АПК спеціальної фінансовою службою.

Від чіткого формулювання цілей і завдань, що стоять перед цією службою, від ясного розуміння її функцій також багато в чому залежать ефективність процесу формування та використання доходів підприємств АПК, організація їх фінансів.

Фінансова робота на підприємствах організується і проводиться спеціальними фінансовими службам.

Самостійні фінансові відділи зазвичай створюються на великих промислових підприємствах. До їх складу входять бюро та групи: планові, розрахункові по касових і

банківських операцій, претензійні, по мобілізації внутрішніх резервів і ін. На середніх підприємствах фінансова робота ведеться об'єднаним фінансово-збутових відділом або спеціальним працівником в складі бухгалтерії. На малих підприємствах відповідальність за фінансові розрахунки несе головний бухгалтер.

Фінансовий відділ підприємства має право:

контролювати інші відділи в питаннях, пов'язаних з виконанням покладених на нього обов'язків;

вимагати від інших відділів надання матеріалів, необхідних для виконання цих обов'язків.

Відділ отримує від бухгалтерії, планового відділу, відділів постачання і збуту, технічного відділу, відділу капітального будівництва та інших структурних підрозділів і служб необхідні планові звітні матеріали, бухгалтерські звіти і баланси, проекти, затверджені плани випуску товарки продукції і її собівартості, реалізації продукції і прибутку, плани руху товарно-матеріальних цінностей і т.д.

Начальник фінансового відділу підпорядковується безпосередньо керівнику підприємства або на його заступнику з економічних питань та разом з ним несе відповідальність за фінансовий стан підприємства. Надані керівнику або його заступникам на затвердження або на підпис документи, пов'язані з використанням фінансових ресурсів, повинні бути узгоджені з начальником фінансового відділу, і мати його візу або висновок.

Начальник фінансового відділу та його заступник можуть бути уповноважені керівником підприємства розпоряджатися грошовими коштами і підписувати грошові, платіжні та кредитні документи і розрахунки з дотриманням чинного законодавства і представляти підприємство в фінансових, кредитних та інших органах.

Основними завданнями фінансових служб на підприємствах є:

фінансування витрат на виробництво продукції, капітальних вкладень та інших витрат; на виконання фінансових зобов'язань перед державним бюджетом, банками, постачальниками, вищестоящими організаціями, робітниками і службовцями; пошук шляхів збільшення грошових доходів, прибутку і підвищення рентабельності; забезпечення збереження оборотних коштів і прискорення їх оборотності; здійснення контролю за ефективним використанням основних виробничих фондів та інвестицій;

організація і вдосконалення форм грошових розрахунків з постачальниками і покупцями, робітниками і службовцями, державним бюджетом, банками.

У найбільш загальному вигляді функції фінансової служби випливають з основних напрямків фінансової роботи і включають:

загальний фінансовий аналіз та планування;

забезпечення підприємства фінансовими ресурсами (управління джерелами коштів);

розподіл фінансових ресурсів (інвестиційна політика та управління активами).

діяльність з управління фінансами підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Базецька Г.І. Фінанси підприємства : планування та виробництво у виробничій сфері : [навч. посіб.] / Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2019. – 292 с.
2. Левченко Л.О. Огляд методів прогнозування фінансового стану підприємства на основі економетричних моделей / Л.О. Левченко, Д.С. Белова // Збірник Київського національного університету будівництва і архітектури: Управління розвитком складних систем. – 2021. – №14. – с.164 – 169.
3. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: [підручник] / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К. : «Центр учбової літератури», 2020. – 504 с.

УДК 33

***Москвичов Б.І.,**
студент 4 курсу Інституту економіки та права
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА РЕГУЛЮВАННЯ НАДМІРНОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Актуальність. Проблема надмірного зростання державного боргу України є актуальною, оскільки має потенційно негативний вплив на економічну стабільність та рівень життя громадян. Високий рівень боргу може обмежити фінансову незалежність країни, збільшити фінансовий ризик та знизити інвестиційну привабливість. Для дослідження та регулювання цієї проблеми можна використовувати методи аналізу фінансової політики, ефективного управління державними фінансами, розробки стратегій сталого економічного зростання, оптимізації структури боргу та залучення міжнародної допомоги.

Ступінь досліджуваності проблеми. Проблема надмірного зростання державного боргу України досліджується і є предметом великої уваги з боку економістів і фінансових аналітиків. Дослідники аналізують фінансову стійкість, економічні, політичні та соціальні наслідки цієї проблеми. Також вивчаються методи фінансового управління та стратегії для зменшення боргу. Незважаючи на вже проведені дослідження, наукова спільнота продовжує працювати над новими дослідженнями, з метою знаходження ефективних рішень та рекомендацій [1].

Мета і методи дослідження. Методи дослідження проблеми надмірного зростання державного боргу України включають аналіз фінансової політики, економічне моделювання, статистичний аналіз, літературний огляд та аналіз. Метою цих досліджень є розуміння факторів, що призводять до надмірного зростання боргу,

визначення його наслідків та розробка ефективних стратегій для регулювання проблеми. Ці методи взаємодоповнюються та сприяють розвитку наукового розуміння та знаходженню практичних рішень.

Сутність дослідження. Дослідження проблеми надмірного зростання державного боргу України має на меті зрозуміти причини, наслідки та шляхи регулювання цієї проблеми. Його сутність полягає в глибокому аналізі фінансових, економічних, політичних та соціальних аспектів, які впливають на зростання державного боргу.

Практики економічного аналізу досліджують фінансову політику держави, включаючи сферу залучення та управління боргом, бюджетну політику та фіскальні механізми. Досліджують економічні наслідки, такі як вплив боргу на економічне зростання, інвестиції, зайнятість та інші макроекономічні показники. Економісти також звертають увагу на політичні та соціальні наслідки високого боргу, такі як зменшення довіри до уряду, соціальні нерівності та вплив на соціальну сферу. Досліджують взаємозв'язки між боргом та політичними процесами, а також вплив боргу на суспільну стабільність та розвиток.

Методи дослідження включають аналіз статистичних даних, економетричні моделі, літературний огляд існуючих наукових досліджень. Які спрямовані на збір об'єктивної інформації, виявлення тенденцій, залежностей та ризиків, а також розробку рекомендацій щодо ефективних стратегій регулювання боргу.

Сутність дослідження полягає у глибокому аналізі проблеми надмірного зростання державного боргу України з метою розуміння її причин, наслідків та розробки раціональних рішень для забезпечення стійкості фінансів держави [2].

Основні висновки. Методи дослідження проблеми та регулювання надмірного зростання державного боргу України, такі як аналіз фінансової політики, економічне моделювання та статистичний аналіз, є необхідними для розуміння причин та наслідків цієї проблеми та розробки ефективних стратегій її регулювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міністерство Фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 07.06.2023).
2. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 07.06.2023).

Сургай Д.,
студентка I курсу
спеціальності «Публічне управління та адміністрування».
науковий керівник : **Яремко І.І.,**
к.е.н., доцент кафедри
адміністративного та фінансового менеджменту.
Національний університет «Львівська Політехніка»

ПЛАНУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Планування маркетингової діяльності є ключовим елементом успішної роботи підприємства будь якої форми власності. Сучасні підприємства повинні використовувати комплексний підхід до планування своєї маркетингової діяльності, щоб забезпечити максимальний ефект від витрат на маркетинг. Цей процес дозволяє підприємству визначити свої маркетингові цілі та стратегії, зосереджувати свої зусилля на важливих напрямках та досягати конкретних результатів. По суті, планування - це інструмент, який використовується в управлінні для встановлення цілей та вибору засобів для їх досягнення.

Зазвичай в теорії планування можна спостерігати етапи планування маркетингової діяльності сучасних підприємств, серед яких найважливішими, на наш погляд, є :

1. Аналіз ринку. Проведення досліджень ринку є ключовим етапом планування маркетингової діяльності. Необхідно дослідити сегменти ринку, з'ясувати поведінку споживачів та конкурентну ситуацію, щоб визначити можливості та виклики для бізнесу.

2. Визначення цілей. На основі аналізу ринку необхідно визначити стратегічні та тактичні цілі для маркетингової діяльності. Цілі повинні бути конкретними, вимірюваними та реалістичними.

3. Розробка стратегії. Стратегія маркетингу повинна бути розроблена на основі визначених цілей. Вона повинна містити різні елементи, такі як позиціонування бренду, маркетинговий мікс, цінову політику, просування та комунікації.

4. Реалізація плану дій. Після розробки стратегії необхідно реалізувати план дій. Це може включати в себе розробку маркетингових матеріалів, проведення рекламної кампанії, запуск нових продуктів та ін.

5. Моніторинг та аналіз результатів. Процес стеження за різними показниками діяльності підприємства та оцінки їх ефективності. Цей процес дозволяє підприємству контролювати свою продуктивність та результативність, виявляти проблемні моменти та змінювати свою стратегію у відповідності зі змінами на ринку [1,2,4].

При цьому, вважаємо, що сучасні підприємства повинні забезпечувати комплексний підхід до маркетингової діяльності, включаючи дослідження ринку, вивчення потреб та попиту на товари та послуги, визначення цільової аудиторії, розробку стратегії продажів

та реклами, вивчення конкурентів, планування бюджету та моніторинг результатів [3]. А сам процес планування має на увазі постійну роботу над обдумуванням цілей, пошуком рішень і неупередженим оцінюванням фактів для кожного даного варіанта.

Аналізуючи діяльність сучасних українських підприємств важливим елементом планування, на нашу думку, є використання цифрових інструментів та технологій, таких як соціальні медіа, електронна пошта, веб-сайти та інші онлайн-платформи. Це дозволяє підприємствам в сучасних умовах ефективно комунікувати зі своєю цільовою аудиторією та залучати нових клієнтів. Крім того, сучасні підприємства повинні бути готові до постійної зміни та адаптації до нових тенденцій на ринку.

Сучасні підприємства повинні використовувати комплексний підхід до планування своєї маркетингової діяльності, а планування маркетингової діяльності в цілому має бути гнучким та динамічним, щоб дозволяти підприємствам реагувати на зміни в потребах та попиті на ринку.

Узагальнюючи вище наведене можна стверджувати, що планування маркетингової діяльності є важливим елементом успішної роботи сучасних підприємств в будь-якій галузі. Адже виступає необхідним інструментом для досягнення конкурентних переваг, залучення та збереження клієнтів, а також підвищення прибутковості підприємства. Планування маркетингової діяльності дозволяє підприємству оптимізувати свої ресурси та зосередитися на тих рішеннях, які принесуть максимальний результат. Це допомагає знизити витрати на рекламу, збільшити ефективність продажу, вдосконалити взаємодію з клієнтами та розвинути підприємство у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дарчук В.Г. Аналіз та планування маркетингової діяльності. Навчальний посібник. – Київ: ДУТ, 2019. – 146 с.
2. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг: підручник / Н. В. Куденко. – К.: КНЕУ, 2012. – 523 с.
3. Ковінько О. М. Маркетинг в умовах міжнародної диверсифікації бізнес-діяльності : монографія / О. М. Ковінько. – Київ : КНЕУ, 2017. – 423 с.
4. Внутрішній маркетинг підприємства: теорія, методика, практика : монографія / А. В. Федорченко, О. В. Окунева ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. В. Федорченка. – К. : КНЕУ, 2015. — 230, [2] с. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/197259284.pdf>

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Повноцінне функціонування та розвиток підприємств впливає на рівень продовольчої, екологічної, а, отже, – економічної безпеки держави, і все це залежить - від вдалої державної політики. Функціонування підприємств в умовах війни чи в умовах післявоєнного відновлення однозначно залежать від можливостей фінансового забезпечення підприємств, реалізації інвестиційних та грантових проектів поряд зі звичайною фінансово-господарською діяльністю. Війна завдала великої шкоди: багато підприємств просто зруйновані, значна частина переорієнтувалися і встигли перевести підприємства в інші міста. Як результат – збитки, брак фінансових ресурсів, розпач, неможливість довгострокового планування. Війна триває і всі збитки ще не пораховано і не визначено по галузях, однак обсяг загальних збитків для економіки України оцінюються в 113,5 млрд. дол. (станом на 23.08.2022) [1]. Однак, не варто забувати і про ті наслідки помилок і прорахунків в економічній сфері, що були зроблені в минулому.

Україна - це плацдарм для розвитку і втілення нових ідей підприємствами. Для того, щоб бути в галузі конкурентоспроможним необхідно забезпечити достатнє фінансове забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності будь-якого виробництва, особливо в умовах реформування. І саме тому, в умовах, які склалися, перед суспільством стоїть завдання сформувані стійкі галузі, які будуть спроможні забезпечувати безпеку країни, нарощувати її експортний потенціал, вирішувати складні соціально-економічні проблеми з огляду на перебудову суспільних відносин на основі формування конкурентоспроможних рівноправних підприємницьких структур і реалізувати все це за допомогою залучення міжнародного досвіду і підтримки. Стійка економіка буде сформована за допомогою розвитку і підтримки суб'єктів господарювання.

Розглянемо прикладні аспекти такого визначення. Це, на нашу думку, дозволить детально розкрити зміст і сутність самого поняття.

Розбирати зміст будь-якого поняття, потрібно починати із гносеології термінів, які його складають. Варто зразу зазначити, що однозначне трактування поняття «фінансове забезпечення» до цього часу відсутнє і є найбільш вживаним серед науковців. В економічній літературі зустрічається поняття «фінансове забезпечення», яке науковці і практики ототожнюють із поняттям «фінансування» з чим ми категорично не погоджуємось.

Якщо повернутися до витоків, то в перекладі з латинської термін «фінансування» («*finis*») - межа, кінець; «*financing*» з англійської - це гроші, що надаються на певну мету [2]. На рис.1. ми узагальнили найпопулярніші підходи до терміну «фінансування».

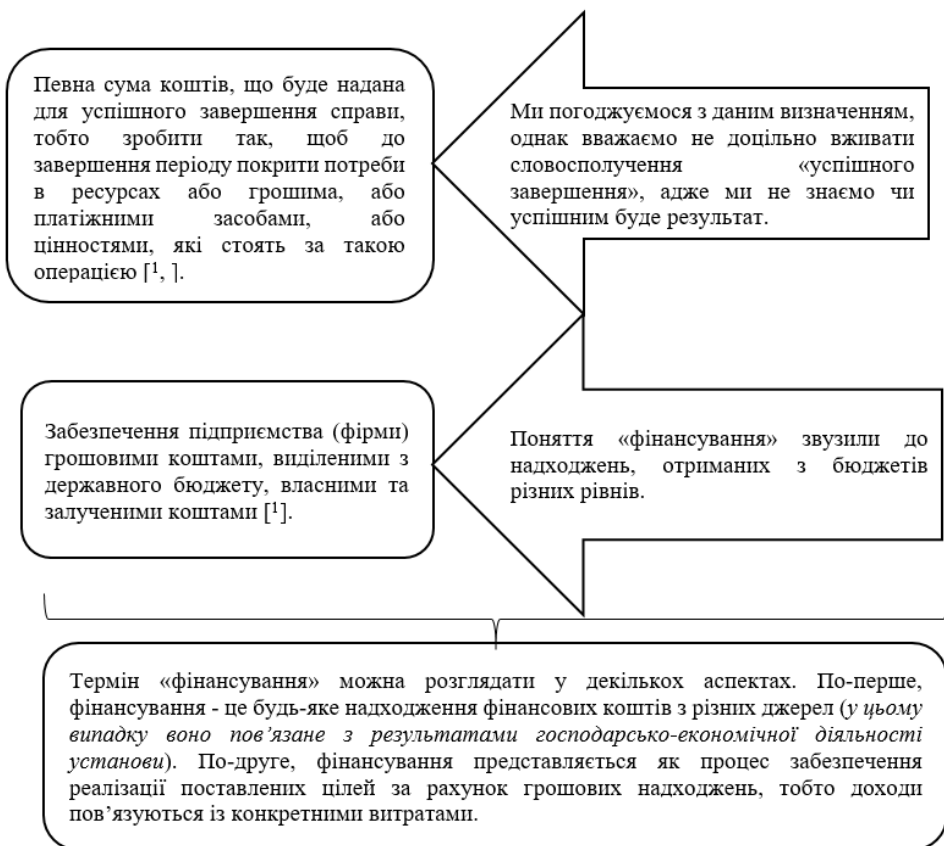

Рис. 1. Підходи до трактування терміну «фінансування»

Джерело: сформовано автором на основі [3, с.135-145]

Як висновок констатуємо, що сам термін «фінансування» можна використовувати для характеристики самого процесу фінансового забезпечення, але воно несе в собі властиві саме йому характеристики, які пов'язані з системою форм і методів використання фінансових ресурсів.

Поняття «забезпечення», ми розуміємо, як процес формування умов або створення таких умов, які необхідні для здійснення чого-небудь, які гарантують щось.

Погоджуємося з думкою Онишко С.В., яка наголошує на тому, що фінансове забезпечення необхідно розглядати як процес формування ресурсів, необхідних для забезпечення розвитку, через комплекс певних форм, методів та способів залучення різноманітних джерел. Тобто концептуальне розуміння механізму фінансового забезпечення формується на основі симбіозу процесів формування та використання фінансових ресурсів, і в цій єдності може використовуватися також як спосіб

управління. Звідси існують підстави виокремлення також регулятивного значення та ролі механізму фінансового забезпечення. Перебуваючи у взаємозв'язку, ці складові забезпечують структурну єдність процесу і механізму фінансового забезпечення, а його сутність ідентифікується у функціях, що дає змогу узагальнити базові й об'єктивні принципи для визначення пріоритетів функціонування механізму [4, с. 169-173.].

При визначенні фінансового забезпечення доцільно врахувати такі складові: мета, завдання, функції, методи, джерела, обсяги фінансових ресурсів, а також діяльність як держави, так і суб'єктів господарювання, що пов'язана з мобілізацією та використанням цих ресурсів [5, с. 195-200.].

Опарін В.М. поняття «фінансового забезпечення» розглядає як один із методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток в контексті фінансового механізму. На думку автора, фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке, в свою чергу, може здійснюватися у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Дані форми фінансового забезпечення на практиці мають використовуватися одночасно, за допомогою встановлення оптимальних для конкретного етапу розвитку економіки співвідношень між ними [6, с.148-155.].

Першоосновою для визначення терміну «розвиток підприємства» слугує розуміння «розвитку» як філософської категорії. Одноставності серед науковців у трактуванні поняття «розвиток» немає. Ми обрали найбільш поширені тлумачення:

«Розвиток – це процес тривалих, накопичувальних, необоротних, поступальних змін складних системних об'єктів у досить великі інтервали часу» [7]. «Розвиток — це процес, у якому збільшуються можливості і бажання індивіда задовольняти свої бажання і потреби інших людей. Це зростання здібностей і потенціалу людини, а не придбання матеріальних благ. Це, скоріше, питання мотивації, знань, розуміння і мудрості, чим багатства. Розвиток більш тісно зв'язаний з якістю, чим з рівнем життя» [8].

Ми не повинні плутати і отожднювати поняття «розвиток» лише з прогресом. В економічних відносинах існує дві форми розвитку (рис.2).

Рис. 2. Форми розвитку

Джерело: сформовано автором

Тобто «прогрес» – це розвиток від «нижчого» до «вищого», а «регрес», тобто розвиток від «вищого» до «нижчого»). Прогрес викликає у суспільства асоціацію з позитивним аспектом, а регрес, відповідно, з негативним. Одне можна сказати впевнено, що розвиток підприємства завжди індивідуальний і залежить від його здатності до адаптації до змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

Провівши морфологічний аналіз поняття «розвиток підприємства», можна дійти висновку, що в основі розвитку підприємства виступають зміни у будь-яких проявах.

В умовах, що склалися підприємства змушені ставати більш гнучким та адаптивним, тобто підвищувати свою життєздатність та конкурентоздатність.

Отже, фінансове забезпечення підприємств передбачає використання всіх можливих джерел формування фінансових ресурсів. Для забезпечення безперервної діяльності підприємства необхідним є забезпечення декількох альтернативних джерел фінансування, які не виключають одне одного та можуть бути використані одночасно.

Узагальнюючи вище викладене, під розвитком підприємств ми розуміємо незворотні, цілеспрямовані, будь-які, якісно-кількісні зміни, що відбуваються в господарській системі підприємства під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища з метою розвитку трьох складових: економічної, екологічної та соціальної.

Фінансове забезпечення розвитку підприємств є цілісним процесом щодо забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, основною функцією якого є формування, нагромадження та використання фінансових ресурсів підприємства для розв'язання ряду завдань.

Проблема достатнього фінансового забезпечення розвитку підприємств залишається актуальною в умовах воєнних дій, пошуку нових ринків збуту, конкуренції, технологічних змін виробництва. Поліпшення фінансового забезпечення розвитку підприємства викликає необхідність організації постійного та якісного моніторингу джерел формування фінансових ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Challenges and opportunities of LRAs' involvement in the reconstruction of Ukraine. URL: Challenges and opportunities of LRAs' involvement in the reconstruction of Ukraine (europa.eu) (дата звернення 22.12.2022).
2. Фінансування. URL: <https://ua.opentran.net/ukrainian-english/%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.html> (дата звернення 22.12.2022).
3. Костецький В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2010. №4 (29). с.135-145.
4. Онишко С. В. Напрями удосконалення фінансового забезпечення аграрного сектора економіки України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2020. № 16(44). С. 169–173.
5. Забедюк М. С. Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності підприємства. *Економічний форум*. 2016. №3. С. 195-200.
6. Зятковська Л.І. Методологічні засади фінансового забезпечення підприємств. *Фінанси України*. 2007. №6. С.148-155.
7. Співвідношення понять «розвиток», «прогрес», «регрес». URL: <http://daviscountydaycare.com/susplnij-progres-ta-problemi-suchasnost/67-spvvdnoshennya-ponyat-grozvitok-qprogres-qregresq.html> (дата звернення 22.12.2022).
8. Дакус А.В. Сімченко Н.О. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення. URL: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-3.pdf> (дата звернення 22.12.2022).

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Егор Ляшенко,

аспірант I курсу кафедри етнології і археології

Факультету історії, політології і міжнародних відносин

Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

РІЗНОМАНІТТЯ КУЛІНАРНИХ ТРАДИЦІЙ ПОКУТЯН В СВІТЛІ ПОВСЯКДЕННОГО ХАРЧУВАННЯ

Покуття — це історичний та етнографічний регіон на заході України, що розташовується в межах Івано-Франківської області, її південно-східній частині. Серед праць присвячених Покутському регіону, які зокрема відображають кулінарні традиції, можна назвати колективні праці з історії Покуття [5], Снятинщинщини [8], праці дослідників М. Паньківа, О. Сапеляк, Л. Триняк, Н. Боренько, Л. Лояк, Я. Тараса.

Кулінарна традиція Покуття в багатьох аспектах завжди відрізнялась від традицій навколишніх регіонів, до прикладу, сусідньої Гуцульщини, де в силу географічних особливостей в основному побутувала їжа тваринного походження, в той час, як на Покутті, внаслідок переважання землеробства і городництва, більш поширеними були фрукти та овочева їжа.

Основними способами приготування покутської їжі в давнину були варіння, запікання, парення або тушкування; смаження чи консервація застосовувалось рідко, а на зиму продукти зазвичай засолювали або заквашували. Піч була основним місцем приготування їжі, в побуті вона відгравала важливу роль. Кожен дім мав комору та півницю для зберігання продуктів. В містах же, в звичайних сімей такої необхідності і можливості не було, продукти закуповувались кілька разів на тиждень.

На Покутті в XIX – на початку XX століття м'ясні страви були присутніми на святкових заходах та у родинях, які мали достатньо коштів для щоденного споживання м'яса. В основній більшості, селяни зрідка вживали м'ясну їжу щодня, внаслідок збереження традицій посту (який сумарно тривав ледь не півроку).

Однією з найпопулярніших м'ясних страв була копчена галицька ковбаса, яка виготовлялася зі свинини та телятини з додаванням спецій та часнику, а також копчена шинка. Також, на Покутті часто готували гуляш — м'ясне рагу зі свинини або телятини з додаванням цибулі та паприки. Крім цього, в міщанських або заможних родинях на стіл часто подавали різноманітні ковбаски з курей, м'ясні куліші, запечені м'ясні рулети, м'ясні салати та інші страви з м'ясом [4, с. 9].

В селах щоденна їжа в піст повинна була бути ситною, адже, люди, які працювали в полі або городі, поспідавши, повертались додому аж увечері. Деякі брали з собою «полуденок» — хліб з варенням або сиром, смажені яйця з хлібом; діти виносили в поле глечики з борщем або іншими гарячими стравами. Однією з головних пісних страв був борщ, який готували тільки з заквашених буряків, заправлених підсмаженою на олії цибулею та мукою; в різних селах до нього додавали картоплю («барабулінний борщ»

на Снятинщині), квасоллю, крупи, інколи подавали з кулешою («польський борщ»). Серед рідких страв, які тут їли після густих, готували капуняк (засипана пшоном капуста на Тлумаччині), зупи («запалена зупа» — заправлена підсмаженою на олії мукою) та «джур» — варений квашений тертий буряк із залишками тіста для хліба, який їли з кулешою [7, с. 138].

Супи та борщі в скоромні дні готували на м'ясному відварі, в основному курячому (адже курей в господарстві було багато), заможніші господині додавали пшоно, рис, в тарілку клали шматки м'яса, додавали сметану (Тлумаччина) [10, с. 48].

В містах же, частіше, ніж борщ, готували супи: гороховий, овочевий, фасолевий (Івано-Франківськ, Коломия). З другої половини ХХ ст. в громадському харчуванні набули популярності супи-заготовки харчо, окрошки, солянки, чинахи, що свідчить про знецінення традиційної кухні та нав'язування російських традицій.

Крупи та картопля були і залишаються головними гарнірами. Кулеша була основною традиційною стравою як в містах, так і селах, її їли з «саламахою» — розтертим з олією і водою часником. Кукурудзяна крупа була інгредієнтом багатьох покутських страв. Часто готувались каші, як з різних круп, так і з гарбуза, який варили і заправляли «сіменним молоком» — молоком з розтертої з водою макухи, а в непісні дні — зі звичайним коров'ячим. В непісні дні кулешу варили на курячому бульйоні — т. зв. «кулешільник». В піст готували «квашу» з кукурудзяної та житньої муки, запареної окропом. З кукурудзяної муки пекли «малаї» — пісні коржі, які давали дітям до школи [11].

З крупів вживали також рисову та перлову, зокрема відомі «пересипанці» — пошарово викладені в чавун і запечені в печі пошаткована капуста та вище згадані крупи, заправлені смаженою цибулею і морквою з томатом. З капустою робили багато закусок та салатів, вона була на столі увесь рік, а особливо, в осінньо-зимовий період, коли закінчувались свіжі запаси. Так само заквашували і засолювали огірки, помідори. Часто готували голубці, як з капусти, так і з бурякового листя (влітку), начинені гречкою, кукурудзяною або пшоняною крупкою. Ще однією постовою стравою з капусти була «бевка» — густа зварена з мукою капуста та «росільниця» — варена квасоля та капуста, заправлена зеленню та цибулею [7, с. 140].

Ще однією щоденною стравою була картопля, яку готували різними способами, як пюре («колочена», «толочена»), неочищеною («мандибурка на обарті»), смаженою або як інгредієнтом для інших страв. В якості підвиби готували вже згадану пісню «саламаху» або смажили м'ясо. Популярність картоплі зумовлена великою кількістю, яку господарі вирощували: дотепер кожне господарство садить від 5 до 15 сотів картоплі, а подекуди і більше, що робить її круглорічним основним харчовим продуктом — «другим хлібом».

Особливою популярністю користувались страви з квасолі: «толочена фасуля» з саламахою, «шупеня» — варена квасоля і кукурудзяна крупа, заправлена підсмаженою цибулею та шкварками (на Тлумаччині її готують з сметаною). Зараз це досить рідкісна страва, її можна побачити хіба в автентичних закладах харчування або ж на гастрономічних фестивалях, хоча в давнину вона була ледь не головною щоденною їжею покутян [2, с. 380]. На Городенківщині в піст готували котлети з квасолі, її додавали в борщі та супи. Ще однією стравою з квасолі була «гаряча фасуля» —

зварена цілою квасоля, заправлена підсмаженою на олії цибулею та морквою. На Надвірнянщині таку квасолу консервують разом із курячим або свинним м'ясом. Влітку варять «шпераки» — незрілі стручки квасолі, зварені на молоці із зеленню та збитим зі сметаною яйцем.

Обов'язковою стравою вдавнину під час посту була «тіселиця» (киселиця): польський етнограф О. Кольберг записав спосіб приготування киселиці: брали кукурудзяну, гречану або житню муку і вимішували з водою, ставили киснути на 12 год, а тоді варили. Смак та колір мав бути близьким до сливового. Зараз ця страва практично забута [12].

В піст особливою популярною була риба з місцевих ставків, якої, як зауважив Л. Вайгель, на Коломийщині не бракувало [12]. На зиму заготовляли сушену рибу, яку самі висушували в печі або купували на ринках. Із сушеної риби варили холодець, їли разом із кулешою. Поширеною стравою був запечений в печі короп із смаженою цибулею та пшеничною крупою. В радянський період набула поширення тюлька з сирію цибулею та смажений хек. Міщани споживали значно більше рибних страв, ніж селяни. Сьогодні, як в ресторанах, так і вдома, готують різні види риби: запечену, заливну, фаршировану, в основному хек і скумбрію, проте, місцева річкова риба теж не виходить з ужитку.

Яечню готували в основному з цибулею, зеленню та сметаною або кислим (Снятинщина) чи солодким молоком (Городенківщина), подекуди додавали сиру та зелену цибулю і шкварки. Варені яйця використовувались як інгредієнт до кукурудзяної каші, заправленої саламахою (Городенківщина). В містах яйця використовувались частіше, зокрема, для приготування тортів та тістечок.

В містах на піст готували овочеві салати з вареної картоплі та квасолі, квашеної капусти та цибулі, заправлених олією. Найпоширенішим жиром була саме олія, а в скромні дні — смалець. До початку Другої світової побутувала в основному ляна та конопляна олія, а після 50-х рр. поширення набула соняшникова.

З природніх приправ в їжу додавали в основному петрушку, перець, кріп, лаврове листя, цибулю та часник.

Покутський хліб зазвичай пекли з жита, внаслідок його поширеності, а пшеничний був рідкістю, його пекли тільки на свята; інколи використовували кукурудзяне та вівсяне борошно. На початку ХХ ст. вівсяний хліб вийшов з ужитку, а кукурудзяний лишився. Сьогодні, господині, які печуть хліб власноруч, використовують кукурудзяне, наполовину з пшеничним борошно. В містах, окрім хліба, часто пекли торти та різноманітні завиванці на щодень (в заможних сім'ях або ж крамницях), тому більшість домашніх або комерційних кулінарних книг стосувались випічки; в селах же випічка була прерогативою недільних і святкових днів, часто тільки заможних сімей [1, с. 42].

Серед щоденних напоїв побутували різноманітні соки, узвари із груш, яблук, слив, квас, а в неспісні дні — молоко. Міщани вживали більше кави: в Коломійі вже наприкінці ХІХ ст. існували кав'ярні, де пропонували різні види європейської кави [6, с. 41]. В ХІХ–на початку ХХ ст. розповсюдженість молочних продуктів була зумовлена великою кількістю рогатої худоби в кожному господарстві, що давало можливість не тільки використовувати їх для себе, а й на продаж (Глумаччина). Молоко було як основою

кашів, так і самостійним напоєм. Кисле молоко пили як кефір, з картоплею та іншими гарнірами; робили сир, який заливали на зиму в глечик топленим маслом, зробленим зі сметани. Масло в містах частіше використовувалось для канапок і тортів. Поширеними були киселі та мармелади з садових ягід: порічок, агрусу, малини [1, с. 47].

Варто зазначити, що ставлення до харчування змінювалось із зміною влади на території Покуття, адже, в демократичних європейських суспільствах здоров'ю та їжі надавалось вагоме значення, на відміну від комуністичного радянського. Саме тому, із встановленням радянської влади на території України, ситуація змінилась, як для селян, в яких відібрали землю та свійську худобу, так і для міщан, де після кількох голодів, з'явилися спрощені продукти-напівфабрикати, одноманітні меню в закладах харчування, попри пропагування здорового способу життя радянською ідеологією.

На сьогоднішній день, традиційні щоденні страви зберігаються в селах. Також, бачимо повернення до традиційної кухні в містах, але кількість закладів харчування, які спеціалізуються на традиційній кухні не є великою. Географічно їх кількість збільшується на південному напрямку (північно-східна Надвірнянщина, північна Косівщина та Снятинщина), що зумовлено розвитком туризму в даних регіонах та орієнтацією на поширення страв покутської кухні серед іноземних та внутрішніх туристів [3, с. 12; 9, 10].

Таким чином, в раціоні покутян основними продуктами харчування залишаються кукурудзяні та рисові крупи, картопля та квасоля, м'ясні та молочні продукти, а також місцеві садові фрукти та ягоди. В основному, традиційні щоденні страви до сьогодні поширені в більшості покутських сіл, оскільки їх готують з власно вирощених овочів та тваринної продукції. Сільські страви відрізнялися практичністю: поживністю та легкістю приготування, адже господарині не мали зайвого часу, щоб витратити його для приготування їжі, оскільки були заняті в господарстві, в той час, як щоденне міське харчування було більш різноманітне та вишуканіше: на щодень частіше готували салати, більше уваги приділяли декоруванню столу та довгому проведенню часу за трапезою. Традиційність та різноманіття покутської кухні, з її особливостями та відмінностями в сільському та міському харчуванні, роблять її вартою подальших досліджень та популяризації в сучасній гастрономічно-туристичній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боренько Н. Локальні особливості народного харчування у XX столітті на порубіжжі Гуцульщини та Покуття. Народна творчість та етнологія. 2013. № 6. С. 37–48.
2. Етнокультурна спадщина Прикарпаття. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Етнокультурна спадщина Прикарпаття (на пошану Михайла Паньківа з нагоди його 75-річчя)» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2015 р.) / Науковий редактор А. Королько. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2016. 416 с.
3. Івано-Франківщина фестивална.
<https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/uploaded-files/ivano-frankivshchina-festivalnat.pdf>
4. Паньків М. Народна їжа на Покутті. Івано. Франківськ, 1991. 20 с.

5. ПОКУТТЯ. Історико-етнографічний нарис. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. К.: ТОВ «Майстерня книги», 2010. 456 с. іл.
6. Савчук М. З кулінарного минулого Коломийщини. Краєзнавчий нарис, 2010. 56 с.
7. Сапеляк О. Харчування покутян//Народознавчі зошити. № 1 (133), 2017. С. 136–153.
8. Снятинщина. Історико-етнографічний нарис. Снятин; Івано-Франківськ; Львів: Манускрипт. 2014. 732 с.
9. Тарас А. Лояк Л. Покутська кухня як передумова розвитку гастрономічного туризму регіону// Інновації,гостинність,туризм:наука, освіта, практика//Збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів і студентів (19 травня 2022 року, м. Львів)/ Львів, 2022. С. 409–412.
10. Тарас Я. Харчування в сімейному побуті та календарній обрядовості на Покутті. Народознавчі зошити. 2023. № 1 (169). С. 44–57.
11. Триняк Л. В. Покуття в етнографічних дослідженнях XIX – 30-х рр. XX ст. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» МОН України, Івано-Франківськ, 2018.
12. https://www.facebook.com/hutsul.museum/posts/10158354153036387/?locale=uk_UA

МЕДИЧНІ НАУКИ

*Чемельова Віта Михайлівна,
аспірант спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника,
викладач кафедри внутрішньої медицини №1
Львівського медичного університету*

РЕАБІЛІТАЦІЯ У ДОРΟΣЛИХ ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ COVID-19 У ПІСЛЯ ГОСТРІЙ ФОРМІ ЛІКУВАННЯ ТЕРАПЕВТИЧНИМИ ВПРАВАМИ

Вплив COVID-19 зростає з віком (1). Крім смертності, пацієнти можуть відчувати відповідну інвалідність, пов'язану з серйозними ускладненнями, що вимагають госпіталізації до відділення інтенсивної терапії (ВІТ), яка була пов'язана з фізичними вадами (2). У менш важких випадках може спостерігатися функціональне зниження через іммобілізацію через захворювання та ізоляційні заходи для запобігання передачі. Ранні та ефективні реабілітаційні втручання є терміновими, незважаючи на те, що системи охорони здоров'я можуть бути перевантажені та реабілітація може бути порушена. Терапевтичні вправи - це техніка фізичної терапії, яка використовується для поліпшення або підтримки фізичного стану людини за допомогою тренування опору, витривалості, гнучкості та рівноваги. Інтенсивність, обсяг, прогресія та тип вправи повинні бути індивідуалізовані залежно від фізичного стану та толерантності під час виконання терапевтичних вправ. Попередні дослідження показують переваги контрольованого застосування терапевтичних вправ у гостро хворих пацієнтів для поліпшення їх фізичного стану та автономії (3), комплексна оцінка включала: функціональний статус до COVID з індексом Бартеля та індексом Лоутона та статус слабкості за шкалою клінічної слабкості (CFS); когнітивна функція при післягострій госпіталізації з Монреальської когнітивною оцінкою (MoCA) для глобального пізнання та тестом модальностей символічних цифр (SDMT) для уваги та швидкості обробки. Показники SDMT коригуються за віком (4), враховуючи оцінку 7 або вище як нормальний діапазон.

Доказів реабілітації після COVID-19 все ще мало, хоча зростає кількість літератури, яка висвітлює необхідність стратегій реабілітації. Наскільки нам відомо, це перше дослідження наслідків інтенсивної реабілітації за допомогою структурованого терапевтичного втручання з фізичними вправами пацієнтів після COVID-19 у післягострій допомозі, умовах, здатних поєднувати гостре ведення цих пацієнтів з реабілітаційними втручаннями (5).

На закінчення, дорослі та люди похилого віку, які пережили COVID-19, здається, покращують свій функціональний стан, незважаючи на попередню госпіталізацію до відділення інтенсивної терапії, завдяки короткому, індивідуалізованому, багатоконтентному втручанню терапевтичних вправ. Подальші дослідження з контрольованими, більшими зразками та тривалішими періодами лікування можуть допомогти з'ясувати роль реабілітаційних втручань у зменшенні негативних функціональних наслідків COVID-19, отже, пом'якшити потенційне збільшення інвалідності та витрат на охорону здоров'я, пов'язаних із COVID-19.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Borobia A, Carcas A, Arnalich F, et al. A Cohort of Patients with COVID-19 in a Major Teaching Hospital in Europe. *J Clin Med*. 2020;9(6):1733. doi: 10.3390/jcm9061733.
2. Ohtake PJ, Lee AC, Scott JC, et al. Physical Impairments Associated With Post-Intensive Care Syndrome: Systematic Review Based on the World Health Organization's International Classification of Functioning, Disability and Health Framework. *Phys Ther*. 2018;98(8):631–645. doi: 10.1093/ptj/pzy059.
3. Valenzuela PL, Morales JS, Castillo-García A, et al. Effects of exercise interventions on the functional status of acutely hospitalised older adults: A systematic review and meta-analysis. *Ageing Res Rev*. 2020;61:101076. doi: 10.1016/j.arr.2020.101076.
4. Peña-Casanova J, Quiñones-Úbeda S, Quintana-Aparicio M, et al. Spanish multicenter normative studies (NEURONORMA project): Norms for verbal Span, visuospatial Span, letter and number sequencing, trail making test, and symbol digit modalities test. *Arch Clin Neuropsychol*. 2009;24(4):321–341. doi: 10.1093/arclin/acp038.
5. Inzitari M, Udina C, Len O, et al. How a Barcelona post-acute facility became a referral center for comprehensive management of subacute patients with COVID-19. *J Am Med Dir Assoc*. June 2020. doi:10.1016/j.jamda.2020.06.015

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Винокур А.М.,

аспірантка,

Київський національний університет культури і мистецтв

СТАНОВЛЕННЯ ЧОЛОВІЧОГО ОДЯГУ ВОЛИНІ

Формоутворення етнічного одягу – це складний процес, дослідити який намагались вчені як в галузі проектування етнічного одягу, так і в тих галузях, що не мають відношення до проблем формотворення.

Мета дослідження – визначити принципи формотворення та становлення чоловічого одягу Волинян у мистецтвознавстві України.

За твердженням М. Кісіль, етнографічне дослідження форм чоловічого костюма має чільне місце у науці. Поряд з історією світського костюма, історія вбрання окремого народу чи етнічної групи становить цінним об'єктом декоративно-прикладного мистецтва. Дані дослідження полягають у з'ясуванні становлення традицій в чоловічому одязі, які відбулись в окремих регіонах й визначаються впливовими чинниками на розвиток форм. В таких дослідженнях основна увага приділена семантико-віковому навантаженню етнічного чоловічого костюма, кольору, орнаментатії, статтєво-віковим ознакам чоловічого костюма [2; 3].

Важлива частина етнічного чоловічого одягу є сорочка. За покромом, формотворенням та прикрасами вона гармонійно поєднувалась із загальним строем народного вбрання, Волинські чоловічі сорочки де в чому відрізняються від сорочок інших регіонів України [8], [1], [9]. У волинських селах чоловічі сорочки із фабричного полотна ширилися на початку ХХ ст. [8].

В досліджуваній період *чоловіча сорочка на Волині*, зберігала тип «уставкового» крою, що протиставлявся пізньому, з плечовим швами. Чоловічі сорочки довгі, до коліна, підперізувалися поясом. Здебільшого сорочки мали схожий крій із жіночими: комір, «пазуху» («манішку») інколи відрізнялися відсутністю «уставок», «ласток». На початку ХХ ст. у деяких селах поширюється сорочка з *лесткою* та мода заправляти сорочку в пояс штанів. Зміна крою коміра, рукава (пошиття без уставок), поява маніжки, гестки зумовили зміну типу («фасону») чоловічої сорочки, а також – спосіб носіння («манішка при стоячому комірі, вуставки – каля давніх лижачих комірів, а вже у стоячих не було, з лежачим комером підперезували поясом, а ту що з стоячим – у штани» [10]. Традиційні волинські чоловічі сорочки мали в основному ті самі деталі, що й жіночі: уставки, ластки, а сорочки з вуставками, з пазухами були й у чоловіків [8].

Чоловічі Волинські сорочки мали розріз на грудях – пазуху, яку прикрашали вишивкою. На вишиту смужку тканини, яку нашивали вздовж розрізу, також переносилася назва пазуха. Пізніше в чоловічих сорочках почали нашивати манішку («манешку»).

Штани, як поясний одяг чоловіків, варіювався в залежності від особливостей його «робочого» призначення: – за кроєм, – видом тканини та декоративними елементами; –

за сезонами носіння (літні – з домотканого полотна (білі або фарбовані, ткані в клітку) і зимові – із овечого домотканого сукна.) На більшій частині регіону для цих виробів з полотна поширені дві назви: штани та ногавиці («нагавици»). Інваріант назва зимових штанів – бранє, убранє.

Штани були «на мотузку»: на поясниці їх затягували шнурком, який називали очкур («очкур», «чкур», «пчкур», «вчкур»), рідко – мотузок («мотуз», «шнурочок»).

На Волині, в цілому, зберігаються риси архаїчності в крої полотняних чоловічих штанів із обшивками (в які протягувались мотузки для зав'язування на очкурі) та *локальні* – за кольоровою гаммою (поширені в північно-західних районах штани у баревних смугах). Диференціація назв штанів за матеріалом (полотняні – вовняні) у однокомпонентних означеннях закріплені тільки у північно-західній частині, у інших районах ця відмінність передається описово [7].

За кроєм чоловічій кожух називався «толубом», з великим коміром, хоча інколи чоловічі кожухи мали лише один тип крою – тільки «у хванди» або тільки «толубом»; у деяких селах чоловічі кожухи протиставляли і кольором, і кроєм: «у мужиків червоний – кожух шили з семи овчин колісь, хванду ззаду і спереду, кишені, чоловікам ковнір великий, гузь, пупавка з шкіри, пуповка, петелька, пояс червоний по кожуху, заперезаний, кокарди повипускають», «кожухи вельотни, у бабив деяких з хвандами, біли тико» [4].

У с. Великі Озера Дубровицького району Рівненської області кожухи «із заборами» або «хвандами викладени» – носили чоловіки. Ця диференціація відбилася і в назвах різних видів кожухів, які виявляються в номінативних описових одиницях: кожухи зі зборками, кожухи хвандами, кожухи тулубом.

Чоловіки також носили свити «з відлогою» («башлаком») – це бурка, що використовувалась як одяг у дорогу: «бурка сукманом пошита, з хвандами, у дорогу, башлак окром'я, кожуха шкодує, ту бурку, а як дощ чи сніг, на кожуха накладає. Бурка з башлаком, довга, здавна, на гузках, пришитий башлак». Інформатори вказують на час поширення – за Польщі: «бурка за Польщі була, наверху накладали башлак, пришитий і окреме, торочки недовгії». Назва бурка «опанча, валяна з шерсті» фіксується в пам'ятках XVIII ст. Очевидно, назва бурка (верхній чоловічий одяг), як і реалія, була запозичена в західнополіські говірки на початку XX ст., хоча назва поширеної вовняної спідниці бурка, можливо, твориться вже на слов'янському ґрунті [5].

Чоловічі шапки використовували за сезонністю носіння (літні та зимові), матеріалом і формою. За матеріалом були шапки з сукна, хутра, полотна, фабричної тканини, рідше з соломи. Зимові шапки – хутряні: «рогатая шапка», «ковпак», «кучма», «шоломок», «папах», сукняні: «шапка», «зимова шапка», «папах», «рогатівка», «рогатка», «чумерка», «шолом», «башлик». Зимові шапки протиставляються кроєм: висока хутряна заокруглена шапка, невисокі суконні і хутряні півсферичні шапки, суконні з чотирикутним верхом.

Папах зустрічається у південній частині досліджуваної території, – це висока вовняна заокруглена шапка: «у батька була чорна висока папах, папах з барана, вовна велика». Шапка ковпак являє собою високу, сиву «козацьку» шапку: «це колись шапка козацька, ковпак, копакі сиві, вінчалися» [6].

Невисокі сукняні та хутрянні шапки – чорні, сиві, що є типовим для волинського регіону, фіксуються по всій території із назвами шапка зимова («зімова», «зимня»), шапка тепла.

Пояс, що пришивався до чоловічих штанів, означувався словами комір («кумнір», «комнір», «кумнер»), «комерик» («кумерик»), а також пояс, поясиця, поясок, пасниця, пасок, опшивка («опшевка»). Ці слова часто-густо означають – пояс у спідниці [7].

На Волині побутували вовняні та шкіряні чоловічі пояси. Домотканий вовняний пояс – невід’ємна деталь чоловічого костюма, що відомий як «крайка», «тасьонка», «пояс», «запоясок». У більшості сіл крайка – назва жіночого і чоловічого пояса.

Для оздоблення чоловічої сорочки використовувалися тільки геометричні орнаменти, звичайно ж полік не вишивався, кольори були не надто яскраві. Рукава вишивали найпишніше, що, як вважають дослідники, було пов’язане із вшануванням робочих рук.

Отже, багатство мистецьких способів пошиття волинського етнічного чоловічого одягу зобов’язане наполегливій праці майстрів та майстринь регіону. Етнічне волинське чоловіче вбрання має неоціненне значення для національної мистецької спадщини й, водночас, модерного мистецького засобу виготовлення сучасного українського одягу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція і орнаментика : Матеріали до етнографії та антропології. Львів, 1928. С.43–109.
2. Кісіль М. Концепція формотворення костюму в західноєвропейському дизайні ХХ століття : витоки, розвиток, тенденції. Харків, 2010. 210 с
3. Кісіль М. Концепції формоутворення костюму в західноєвропейському дизайні ХХ століття : витоки, розвиток, тенденції : дис. на здоб. наук. ступ. канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.07 «Дизайн». Харків, 2010. 68 с.
4. Корзонюк М. Матеріали до словника західнополіських говірок : Українська діалектна лексика. Київ : Наук. думка, 1987. 290 с.
5. Костишина М. В. Особливості традиційного вбрання буковинського Поділля : Нар. Творчість та етнографія. 1978. Вип. 6. С. 59–68.
6. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ : наук. Думка, 1972. 260 с.
7. Лисиченко Л. Архаїчні назви одягу у східнословобожанських говірках : Праці ХІ респ. діалект. наради. Київ, 1971. 415 с.
8. Матейко К. Український народний одяг. Етнографічний словник. Київ : Наук. думка, 1995. 195 с.
9. Ніколаєва Т. Український народний костюм. Київ, 2005. 280 с.
10. Стельмащук Г. Українське національне вбрання. Українське народознавство. Київ : Знання, 2006. С. 465–518.

Чайка Максим Віталійович,
*магістрант факультету технологічної і професійної освіти,
Глухівський НПУ ім. О. Довженка,
м. Глухів, Україна*

РІЗЬБЛЕННЯ ПО ДЕРЕВУ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

Історія народного мистецтва на території сучасної України сягає глибокої давнини. Найдавніші пам'ятки, що збереглися до нашого часу, належать до епохи палеоліту – це вироби з кістки, оздоблені геометричними мотивами різниці. Перші артефакти археологи знайшли під час розкопок Мезинської стоянки на Чернігівщині, але різьблені вироби того часу, на жаль, не збереглися. В давнину скіфи користувалися дерев'яним посудом, для виготовлення якого застосовували різноманітні види й техніки художньої обробки деревини. Похоронні дерев'яні ложа вони оздоблювали різнокольоровими породами дерева.

Слов'яни ввійшли на історичну арену на початку I тисячоліття до н.е., вони займали територію між Віслою та Дністром. У дохристиянський період у дерев'яних виробах відображались уявлення стародавніх майстрів про магічну силу Землі та природи. Символічно зображувалися Сонце, Земля, Кінь. Також був поширений геометричний орнамент із ямок, штрихів, борозенок. Уявлення про будову світу та появу життя передавались у народній творчості у вигляді геометричних фігур-символів, зображень тварин та частин їхнього тіла – голови та ніг.

Численні археологічні знахідки свідчать, що різьблення по дереву було досить розвинене і на території Київської Русі. Воно широко використовувалося для прикрашання храмів, палаців, меблів та інших предметів побуту.

У IX–XI ст. дереворізьблення переважно було пов'язане з дерев'яною архітектурою. На території Київської Русі існувала висока культура дерев'яного будівництва, і дерев'яні споруди були важливою частиною архітектурного ландшафту. Дерев'яні храми, палацові комплекси та інші будівлі були оздоблені виключно різьбленими деталями, такими як різні геометричні орнаменти, рослинні мотиви, фігури тварин тощо.

Городецький хрест є одним із найвідоміших зразків різьблення по дереву періоду Київської Русі. Він отримав свою назву за містечко Городець, де його було знайдено. Хрест датується XI століттям і є шедевром серед різних предметів того часу. Городецький хрест був виготовлений з дерева, а потім покритий шаром срібла та золота. Він має складну композицію, що складається з численних різьблених деталей. Хрест прикрашений черговими сценами з біблійних історій, що включають Хрестоспасіння, Благовіщення та інші релігійні події. Зображення виконані з великою увагою до деталей і демонструють високий рівень майстерності різьбляра.

Таким чином, різьблення по дереву в Київській Русі відіграло значну роль у формуванні культурного та художнього образу того часу. Воно стало важливим елементом українського народного мистецтва і продовжує жити і розвиватися до сьогодні.

Для художньої обробки дерева у XIV–XVIII ст. були характерні такі напрями: виготовлення засобів пересування, виготовлення побутових предметів, знарядь праці. Ремісничі цехи та мануфактури виконували декоративне оформлення церков, предметів культу. Створювались вибійчані дошки для вибивання узорів на тканинах, пряників дошки, меблі для різних верств населення. Майстри споруджували палаци, церкви, прикрашаючи пишним різьбленням. В орнаментиці з'являються мотиви квіток гранатовиноградних лоз, серед яких зображали щасливих янголят.

Дерев'яні меблі цього періоду, прикрашені пишним різьбленням, інколи розписом, накладними точеними профілями, відрізняються гармонійністю античних пропорцій. Проте у творчості народних майстрів-меблярів переважали прості форми, адже такою була потреба соціального замовника – селянина чи міщанина. Кращі кріпосні майстри-різьбяри оформляли палаци і замки заможних людей. Вони прикрашали будівлі тригранно-виїмковим та рельєфним різьбленням.

У 1878 р. відбулася важлива подія в історії художньої обробки дерева – відкрилося губернське ремісниче училище в Полтаві з токарно-столярним відділенням, в якому на той час вивчилося чимало різьбярів. На території західних історико-етнографічних регіонів у цей період сформувалося гуцульський стиль, що вирізняється поєднанням контурного та тригранно-виїмкового різьблення зі специфічною манерою композиційної побудови орнаменту виробів, часто інкрустованих бісером та металом.

У XX ст. різьблення по дереву на теренах України зазнало як і позитивних, так і негативних змін. З одного боку, цей період відзначився збагаченням художніх технік та стилів різьблення. Проте з іншого, виникли складнощі через розвиток індустріалізації та масового виробництва, що призвело до занепаду різьблення по дереву як самостійної художньої діяльності.

На початку XX ст. українські різьбярі продовжували застосовувати традиційні мотиви й орнаменти, особливо в народному мистецтві. Різьблений декор використовувався для оздоблення предметів побуту, хатнього інтер'єру, а також сакральних споруд і предметів: дерев'яних ікон, іконостасів, архітектурних деталей церков та монастирів.

Однак з появою індустріалізації та масового виробництва в сер. XX ст. різьблення по дереву, на жаль, поступово втратило свою популярність. Технології масового виробництва та використання штучних матеріалів зменшували попит на ручну різьблену продукцію.

У XVIII–XX ст. різьблення по дереву на теренах України досягло найвищого рівня розвитку. Про це свідчать численні вироби, що зберігаються у багатьох музеях.

Сіверське різьблення є одним із найбільш багатих за різноманітністю орнаментальних мотивів та форм дерев'яних виробів. Значною відмінністю творчості чернігівських різьбярів було використання в орнаментах значної кількості солярних розеток, контурних ліній в поєднанні з трикутними елементами виїмчастого різьблення [3].

На сьогодні Новгород-Сіверська школа дереворізьблення – потужний осередок, що відіграє важливу роль у відродженні та розвитку традицій деревообробних ремесел регіону. Художнє дереворізьблення Чернігівщини, що розвивається переважно завдяки цій мистецькій школі, у 2019 році було внесено до переліку елементів нематеріальної

культурної спадщини України [2]. Значний внесок у відродження та популяризацію сіверського різьблення зробили викладачі та студенти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, зокрема відомий різьбяр, доцент кафедри технологічної і професійної освіти, заслужений майстер народної творчості України Ігор Білевич та його учні, члени НСМНМУ Дмитро Пазенко та Сергій Шкура. У цьому педагогічному виші майбутні вчителі трудового навчання та технологій поглиблено опановують локальні особливості декорування дерев'яних виробів [1].

Нині в Україні художнє дереворізьблення продовжує розвиватися в різних напрямках: як професійна художня діяльність, як аматорське мистецтво, як процес реставрації та реконструкції історичних об'єктів. Різьблення по дереву стало не лише засобом естетизації предметного середовища, а й важливим інструментом популяризації, відродження та збереження українських народних традицій і культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Білевич С. В. Особливості впровадження регіонального підходу в процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2023 року), 2023. С. 20–21.

2. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/> (дата звернення: 26.05.2023).

3. Федевич Л. К. Інтерпретація орнаментів Сіверщини у різьбленому дереві Ігоря Білевича. Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр. Глухів, 2017. Вип. 10. С. 493–497.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Казіміров Микола Миколайович,

курсант I курсу ННППФПНП.

Науковий керівник: Наточій Анатолій Дмитрович,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАНІ НАВИЧОК ПОВОДЖЕНІ ЗІ ЗБРОЄЮ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ

Використання вогнепальної зброї поліцейським є однією з найважливіших аспектів їхньої професійної діяльності. Ця практика виникає з необхідності забезпечити громадський порядок, захистити громадян від небезпечних ситуацій та злочинних елементів, а також забезпечити особисту безпеку поліцейських. Застосування вогнепальної зброї вимагає від поліцейських високої міри професійної підготовки, моральної відповідальності та точності в оцінці ситуацій. Проте, разом із важливістю використання вогнепальної зброї, наявні й етичні та правові аспекти, які потрібно враховувати, щоб забезпечити відповідність застосування цієї зброї міжнародним стандартам прав людини та запобігти недоречному та неконтрольованому використанню. Тому важливо вивчати та розуміти питання щодо застосування вогнепальної зброї поліцейським, зокрема, фактори, які впливають на прийняття рішень щодо використання сили та необхідності постійного професійного навчання для поліпшення практик і забезпечення безпеки.

Застосування вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків сьогодні - ледь не повсякденна практика кожного поліцейського. Однак непоодинокими є випадки настання небажаних наслідків вогневого контакту[1, с. 143].

Вогнева підготовка відіграє важливу роль у формуванні навичок подовження зі зброєю. Це процес систематичного тренування, який має на меті поліпшити точність, швидкість та ефективність стрільби поліцейського під час виконання службових обов'язків. Перш за все, вогнева підготовка допомагає поліцейським розвинути моторні навички та координацію рухів, що є необхідним для точності та контролю над зброєю. Вона також сприяє вдосконаленню стійкості та здатності зберігати контроль над зброєю під час руху або у стресових ситуаціях. Під час вогневої підготовки поліцейські отримують навички ведення вогню в різних сценаріях.

Є. Сорокін стверджує, що для досягнення стійких навичок необхідно повторити ту саму вправу 5000–8000 разів [3, с. 46] це дозволяє їм адаптувати свої навички до реальних ситуацій, з якими вони можуть зіштовхнутися під час несення служби.

Як зазначає В. Малічевським, ефективність діяльності людини в екстремальних умовах залежить переважно від психоемоційних факторів. Ці фактори включають функціональний і психологічний стан організму, індивідуально-психологічні

особливості та наявність відповідного досвіду та підготовленості до дій. Таким чином, вплив психоемоційних факторів на ефективність діяльності в екстремальних умовах переважає. Це означає, що функціональний і психологічний стан організму, наявність психологічних травм або соматичних захворювань, індивідуально-психологічні особливості, такі як витривалість, рівень тривожності та стійкість до перенапруження і небезпеки, а також наявність відповідного досвіду та спеціальної підготовленості мають велике значення[2, с. 263].

Під час вогневої підготовки поліцейські вчитися контролювати свої емоції та стресові реакції, що є надзвичайно важливим у випадках, коли треба приймати швидкі та обґрунтовані рішення. Вони навчаються ментальній складності, зосередженості та збереженню спокою у напружених ситуаціях, що можуть вплинути на їх здатність до точного стрільби та прийняття важливих рішень.

Також вогнева підготовка сприяє формуванню дисципліни у поліцейських під час вогневої підготовки поліцейські дотримуються строгих правил і процедур, пов'язаних з безпекою під час стрільби. Вони розуміють необхідність дотримуватися інструкцій, правильної техніки та процедур, що дозволяють запобігти випадковим пострілам або іншим небажаним наслідкам. Це включає правильне використання зброї, правильну позицію тіла, контроль за гаслами безпеки та відповідне поведіння зі зброєю під час носіння, перевезення та зберігання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волков Ю. М. Психологічні аспекти застосування вогнепальної зброї поліцейськими на ураження. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 4. С. 143–146.

2. Малічевський В. І. Психологічні методи вогневої підготовки в підрозділах органів внутрішніх справ МВС України : дис. ... канд. Психол. Наук : 19.00.06. Київ, 2003. 263 с.

3. 5. Сорокин Е. Израильский стиль боевой стрельбы из пистолета. Психологические аспекты подготовки. Солдат удачи. 1998. № 11. С. 44–46.

Савенко А.Б.,
курсант 2-го курсу, ННППФПНП.
Науковий керівник: **Тимофєєв В.П.,**
ст. викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення правопорядку є одним із пріоритетних завдань національної безпеки України. Також це одне з головних завдань Національної поліції України. Його значення обумовлено створенням держави для захисту прав і свобод громадян, їх життя і здоров'я, попередження злочинів і проступків, поваги до честі та людської гідності, поваги до норм моралі та суспільного ладу.

Разом з тим, актуальність забезпечення правопорядку сьогодні суттєво посилюється в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації майже на всій території України, про що 24 лютого 2022 року набув чинності указ Президент України який запроваджує на всій території держави воєнний стан, також він встановлює особливий правовий режим, спрямований на запобігання загрози, відсіч збройній агресії та забезпечення національної безпеки.

Відповідно до п. 3.9. ст. 15 Закону України «Про національну безпеку» [1], військові адміністрації, котрі є тимчасовими державними органами, які утворюються на територіях держави, де вводиться правовий режим воєнного стану, заслуховують інформацію керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадської безпеки і порядку та результати діяльності на відповідній території, що вказує на відповідність та продовження виконання своїх пріоритетних завдань Національною поліцією України, які закріплені у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Але в умовах правового режиму воєнного стану до уповноважених органів і підрозділів національної поліції пред'являються особливі вимоги щодо виконання обов'язків під час забезпечення публічної (громадської) безпеки і правопорядку. До таких ознак належать: служба із забезпечення публічної (громадської) безпеки та правопорядку під час комендантської години, в умовах активних бойових дій під час звільнення окупованих територій; на блокпостах; виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп противника; при взаємодії з підрозділами Національної гвардії України та добровольчими формуваннями територіального колективу тощо. Усе це потребує ефективного та відповідного управління та координації щодо алгоритмів дій у тих чи інших ситуаціях, розрахунку сил і засобів, матеріально-технічного забезпечення, правове забезпечення адміністративної реформи тощо.

Ефективне управління силами та засобами Національної поліції України під час забезпечення публічної (громадської) безпеки і правопорядку неможливо без відповідної підготовки, основою якої є ефективне планування. У цих планах

визначаються наявні сили та засоби, склад об'єднаних сил, додаткові сили та засоби, резерви, посилені варіанти несення служби, підвищена готовність особового складу, бойова готовність, схеми зв'язку, специфіка реагувальників та їхні завдання, терміни виконання заходів щодо того чи іншого. версія розвитку особливих подій. План містить оперативні карти, плани комплектування на випадок надзвичайних ситуацій, місця дислокації основного та резервного складу, порядок взаємодії з іншими правоохоронними органами. У плані також зазначаються причини та порядок його виконання. Завчасно розроблені, апробовані на практичних заняттях з особовим складом планові заходи, максимально наближені до реальної оперативної обстановки, є запорукою ефективної діяльності органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. [3].

Проаналізувавши вищевикладене, можна підсумувати, що до особливостей забезпечення публічної безпеки та порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану належать:

- спеціальні повноваження поліцейських, які закріплені в Законі України «Про Національну поліцію України» і яких поліцейські набувають лише на період дії правового режиму воєнного стану; підпорядкованість військовим адміністраціям, які є тимчасовими державними органами, що утворюються на територіях держави, де введено правовий режим воєнного стану, і забезпечують управління та координацію основних сил і засобів;
- пріоритетними завданнями національної поліції за зазначених умов є запобігання, припинення та ліквідація колективних порушень громадського порядку та масових заворушень; забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів;
- забезпечення громадського порядку та безпеки; участь у порятунку та наданні допомоги людям; забезпечити охорону залишеного без нагляду майна;
- особливості взаємодії з підрозділами Національної гвардії, підпорядкованими їм органами управління та силами цивільного захисту, а також добровольчими формуваннями територіальної оборони, що виражаються в особливих умовах несення служби (за місцем розташування, наприклад, на блокпосту; часом, наприклад, під час комендантської години тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Закон України «Про національну безпеку України» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018. № 31. Ст. 241. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
2. Закон України «Про Національну поліцію України» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 40–41. Ст. 379. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Ковалів М. В. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / М. В. Ковалів, В. О. Іваха // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. - 2016. - № 837. - С. 65-70.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vnulpurn_2016_837_12.

Ткачова Ю.В.,
*курсант навчальної групи СР-142, 2 курсу,
Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції,
рядовий поліції.*
Тимофєєв В.П.,
*ст.викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

РОЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИКЛИКІВ

Воєнний стан – це період особливої нестабільності та загрози для безпеки та правопорядку в країні. У таких умовах роль поліцейських стає надзвичайно важливою, оскільки вони відповідають за забезпечення безпеки громадян, захист їхніх прав та збереження порядку в суспільстві.

Цілі та завдання, що стоять перед поліцейськими під час воєнного стану, набувають особливого значення. Вони повинні діяти ефективно та координовано, забезпечуючи при цьому баланс між захистом прав та свобод громадян і необхідністю забезпечення безпеки.

Аналіз основних викликів, з якими стикаються поліцейські в умовах воєнного стану, важливий для визначення перспектив удосконалення їхньої діяльності. Зокрема, такі виклики можуть включати підвищення рівня злочинності, зростання терористичних загроз, поширення організованої злочинності, складність забезпечення прав людини та дотримання законності в умовах кризової ситуації [1, с.135].

Удосконалення ролі та функціонування поліцейських вимагає постійного аналізу та оновлення стратегій, законодавства та практики їхньої діяльності. Необхідно забезпечити їхню готовність до ефективної реакції на зростаючі загрози, навчити працівників використовувати нові технології та інструменти, а також забезпечити належний контроль та відповідальність за їхні дії.

Воєнний стан є періодом, коли загроза безпеці та порушення правопорядку стають особливо актуальними для суспільства. У таких складних умовах, роль поліцейських стає надзвичайно важливою, оскільки вони відповідають за забезпечення безпеки громадян, захист їхніх прав та збереження порядку в країні.

Основною метою поліцейських під час воєнного стану є запобігання та протидія загрозам, які можуть призвести до порушення громадського спокою, правопорядку та національної безпеки. Вони виконують роль стражів законності та виконують завдання забезпечення громадського порядку, розслідування злочинів, затримання злочинців, захисту прав і свобод громадян [1, с.136].

Однак, поліцейські стикаються з рядом складних викликів під час воєнного стану. Перш за все, зростає ризик злочинності та терористичних актів, що потребує посилення

превентивних заходів та оперативного реагування на такі загрози. Також виникає необхідність у збереженні балансу між захистом прав та свобод громадян і необхідністю вжиття екстрених заходів для забезпечення безпеки.

Крім того, поліцейські повинні впроваджувати спеціальні стратегії та тактики дій, які враховують специфіку воєнного стану. Це може охоплювати підвищення рівня співпраці зі збройними силами, розвиток кризового управління, забезпечення безпеки важливих об'єктів та інфраструктури, а також ефективне використання інформаційних технологій для протидії кіберзагрозам.

Удосконалення ролі поліцейських в умовах воєнного стану вимагає постійного аналізу та оновлення законодавства, стратегій та методів діяльності. Важливо забезпечити належну підготовку працівників правоохоронних органів, їхню професійну компетентність та етичні стандарти. Також потрібно розвивати механізми співпраці з громадськістю та міжнародними партнерами з метою покращення ефективності діяльності та забезпечення безпеки у суспільстві.

Аналіз основних викликів, з якими стикаються поліцейських під час воєнного стану, дозволяє зрозуміти необхідність удосконалення їхньої ролі та функціонування. Це відкриває перспективи для подальших досліджень, спрямованих на розробку стратегій, політик та практичних рекомендацій щодо покращення безпеки та правопорядку під час воєнного стану.

Забезпечення безпеки та правопорядку в умовах воєнного стану є складним завданням, яке вимагає від поліцейських великої міри відповідальності, професіоналізму та гнучкості у дії. Однак, розглядаючи основні виклики, з якими вони стикаються, можна визначити перспективи удосконалення їхньої ролі та діяльності в цих надзвичайних обставинах [2, с.68].

По-перше, одним із викликів є підвищена ризикованість та складність правоохоронних операцій у контексті воєнного стану. Злочинність може зрости, терористичні групи можуть активізуватись, а загрози для громадської безпеки можуть набути нових форм та розмірів.

По-друге, важливим аспектом є збереження балансу між захистом прав та свобод громадян і необхідністю забезпечення безпеки. В умовах воєнного стану, де можуть бути введені обмеження щодо основних громадських свобод, виникає потреба в ретельному контролі та нагляді за діями правоохоронних органів, щоб уникнути зловживань та порушень прав людини. Поліцейські повинні дотримуватися принципів пропорційності, легітимності та законності у своїх діях.

Отже, роль поліцейських у забезпеченні безпеки та правопорядку під час воєнного стану є надзвичайно важливою та вимагає уваги до основних викликів, з якими вони стикаються. Аналізуючи ці виклики, можна побачити перспективи удосконалення ролі та функціонування правоохоронних органів у таких надзвичайних обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Косиця О.О. Поліцейська діяльність як наукова категорія. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1 (251). С. 133-137.
2. Ковалів М.В., Іваха В.О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 65-70.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Богатирьова Галина Андріївна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри туризму та країнознавства.

Донецький національний університету економіки і торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського

(м. Кривий Ріг).

Литвиненко Жанна Романівна,

здобувач вищої освіти

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

Для сучасної туристичної освіти важливим завданням є підготовка майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності у багатокультурному суспільстві. Здатність працювати в мультикультурному середовищі передбачає формування умінь нестандартно мислити, проявляти ініціативу та креативність, генерувати й реалізовувати нові туристичні маршрути.

Складовою сучасного полікультурного світового простору є міжкультурна комунікація, основою якої є створення умов для інтеркультурної взаємодії, глибокі знання майбутніх фахівців з туризму щодо культурної спадщини різних країн, які відображаються у різних пам'ятках архітектури, літератури, мистецтва, музики тощо. Несформованість полікультурної компетентності майбутніх фахівців з туризму гальмує професійне зростання майбутніх фахівців.

Структуру полікультурної компетентності майбутніх фахівців досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: С. О. Авхутська, Л. А. Гончаренко, В. В. Кузьменко, Н. І. Мачинська, О. В. Овчарук та ін.

Вивчення контексту полікультурної освіти та стратегій формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців з туризму дозволив нам розробити структурно-функціональну модель, яка є складною системою з певними підсистемами.

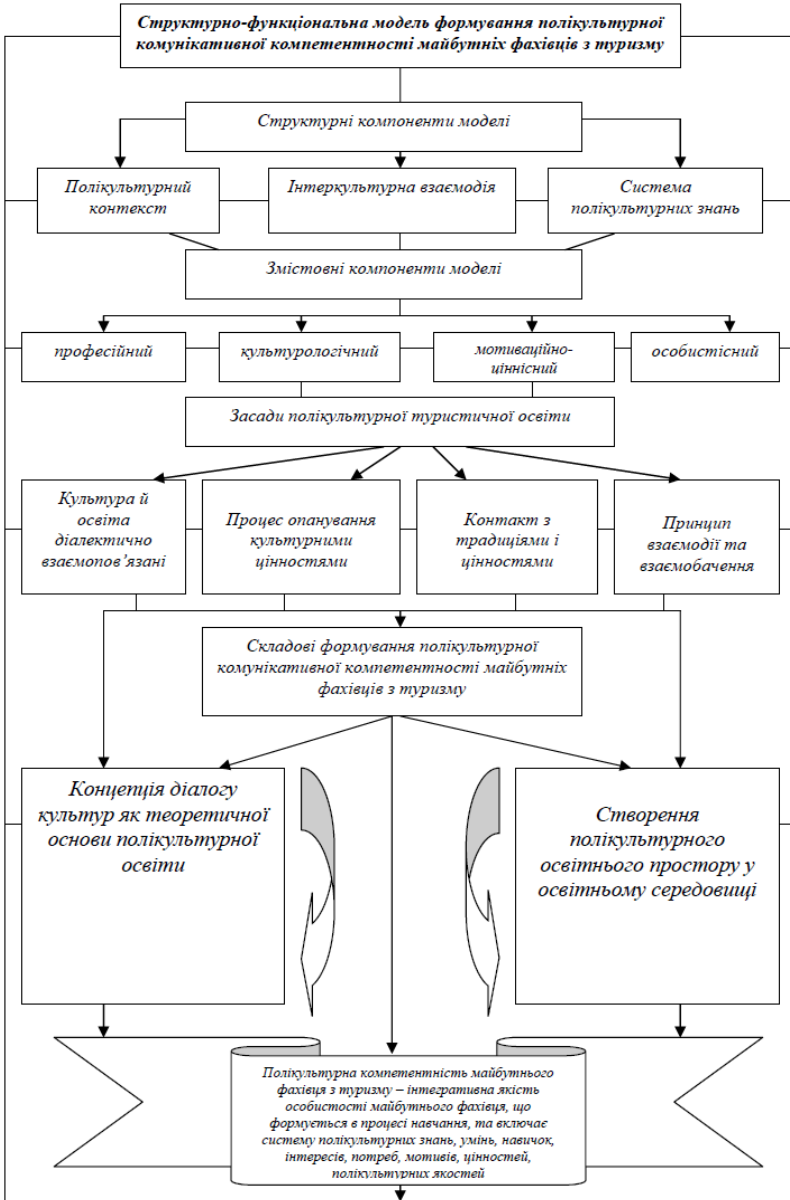
Структурними компонентами моделі є полікультурний контекст туристичної освіти, інтеркультурна взаємодія в процесі засвоєння матеріалу, система полікультурних знань майбутніх фахівців. В основу процесу формування полікультурної комунікативної компетентності покладено концепцію діалогу та діалогічності теоретичного навчання, а також складові процесу опанування культурними цінностями на принципах взаємодії, що дозволить більш ефективно формувати освітній полікультурний простір в процесі професійного навчання.

Таблиця 1

Трактування змісту поняття «полікультурна компетентність»

Автори	Трактування поняття
Мелько Л.Ф.	Здатність особистості кваліфіковано вирішувати професійні завдання, дипломатично та толерантно налагоджуючи процес міжкультурної взаємодії, володіючи сумою полікультурних країнознавчих знань, мовленнєвими навичками, комунікативними вміннями
Гончарова І.С.	Рівень взаємодії людини із суспільством, соціумом та іншими людьми
Овчарук О.В.	загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства у всіх її аспектах, що передбачає передусім формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, принципи толерантності, плюралізму
Томас А.	Інтерактивні ситуації між індивідами-представниками різних культур
Кузьменко В.В., Гончаренко Л.А.	Здатність особистості жити й діяти в багатокультурному середовищі, полікультурну грамотність, уміння використовувати свої знання в професійній діяльності, професійно значимі особистісні якості
Щеглова О.М.	Комплексна, професійно-особистісна якість майбутнього фахівця, що формується на основі толерантності в процесі професійної підготовки, характеризується усвідомленням власної багатокультурної ідентичності й проявляється в здатності до розв'язання професійних задач конструктивної взаємодії з представниками інших культурних груп
Васютенкова І.В.	Система якостей, що допомагають орієнтуватися в культурних відносинах рідної й іншомовної країни, та забезпечують досягнення мети виховання людини культури
Данілова Л.Ю.	Професійно значуща інтегративна якість особистості, що поєднує в собі мотиви пізнання і прийняття загального і специфічного в кожній із культур як цінності; знання законів і способів життєдіяльності і розвитку полікультурного суспільства та уміння їх застосовувати на практиці

Таким чином, полікультурна комунікативна компетентність майбутнього фахівця з туризму – інтегративна якість особистості, що формується в процесі навчання. Цей процес включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей тощо, які необхідні для здійснення професійної діяльності фахівців туризму у сучасному полікультурному суспільстві.

Джерело: розроблено авторами

Рисунок 1 – Структурно-функціональна модель формування полікультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців з туризму

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Гончарова І.С. Інтеграція змісту полікультурної підготовки майбутніх менеджерів туризму в освітньому процесі ВНЗ / І.С. Гончарова // Education and Pedagogical Sciences («Освіта та педагогічна наука») / Ред. В. С. Курило : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2017. № 2 (167). С. 33–41.
2. Мединська С. Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі туризму: аналіз провідного світового досвіду. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 52, том 2, 2022. С. 239–245.
3. Попова Д.А. Педагогічні аспекти формування полікультурної компетентності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: зб. наук. пр. / Міжнар. екон.-гум. Ун-т ім. акад. С. Дем'ячука. 2014. Вип. 2. С. 189–198.

***Богатирьова Галина Андріївна,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри туризму та країнознавства.
Донецький національний університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
(м. Кривий Ріг).
Митрофанова Юлія Дмитрівна,
здобувач вищої освіти.*

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Туризм визначається вченими як потужний інструмент взаємодії людей, який впливає світоглядні, ціннісні та моральні якості споживачів. В основі туристичної діяльності у взаємодії всіх її видів лежать відносини системи «людина-людина», що ставить до майбутніх фахівців з туризму певні комунікативні вимоги.

Дослідженню проблеми міжкультурної комунікації в туристичній освіті присвячено роботи Н. Козирєвої, О. Мошняги, М. Соколової та ін. Проблеми запровадження компетентнісного підходу в навчальний процес підготовки фахівців з туризму свої праці присвятили такі науковці, як Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін. Вчені дотримуються думки, що пріоритетними якостями для фахівців туристичної сфери повинні стати: «прагнення до спілкування, доброзичливість, чуйність, витримка,

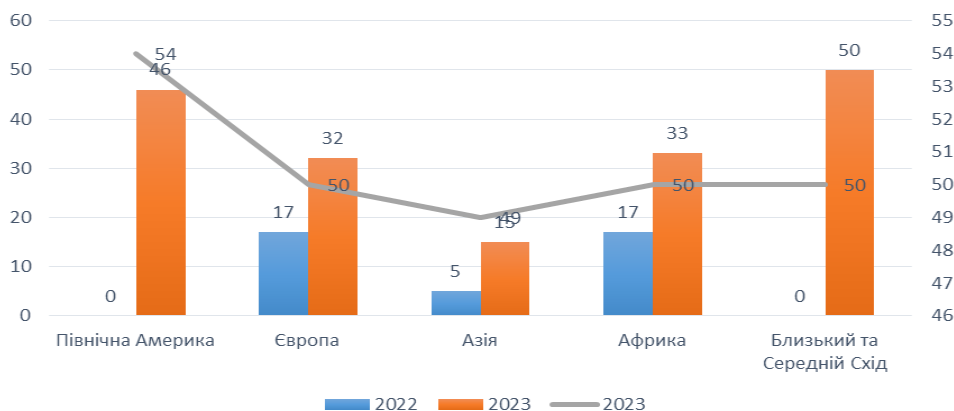
уміння стримувати емоції, здатність аналізувати поведінку оточуючих індивідів і свою власну, розуміти їхні наміри та настрої, здатність розбиратися у взаєминах людей, уміння організувати взаємодію» [1].

Зважаючи на те, що фахівець туристської індустрії перебуває в постійній комунікації важливими є уміння майбутніх фахівців з туризму

Відповідно даним UNWTO, більше 900 мільйонів туристів подорожували світом у 2022 році, що майже удвічі більше, ніж в 2021 році, але все ще складає 63% від до пандемічного рівня.

Сценарії ЮНВТО вказують на те, що кількість міжнародних туристів може зрости на 30-78% у 2022 році порівняно з 2021 роком. Однак це все одно буде на 50-63% нижче рівня до пандемії [7].

Очікування зростання чисельності міжнародних туристів у 2022-2024 рр. (у %)

Джерело: розроблено авторами на основі джерел [4]

Рисунок 1 - Очікування зростання чисельності міжнародних туристів у 2022-2024 рр. (у %)

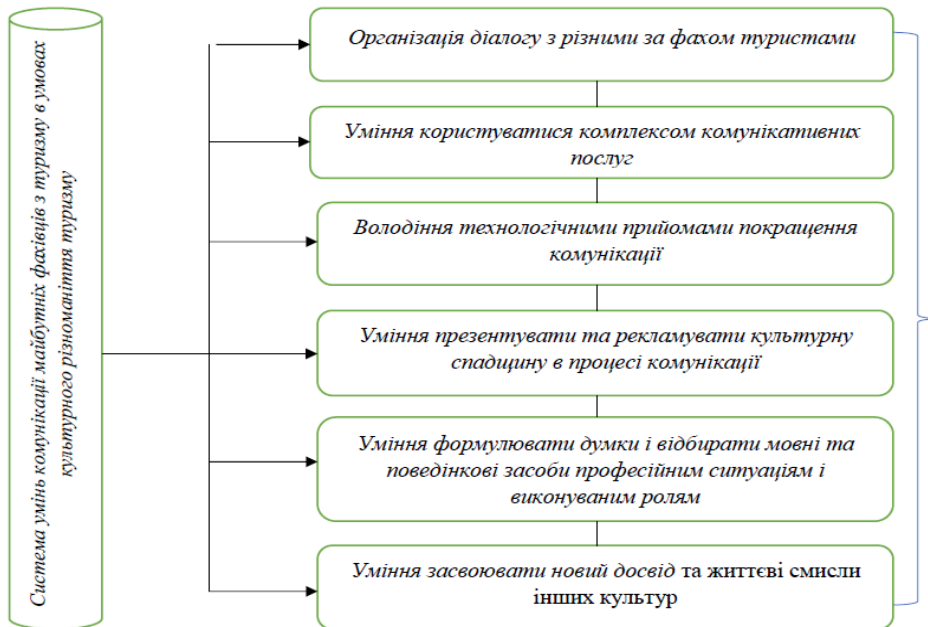
Очікуване зростання чисельності міжнародних туристів потребує більш глибокого осмислення туризму як глобального культурного феномену, який володіє множинністю культурних смислів, має комунікативну основу. Для повноти сприйняття світу важливою культурологічною передумовою завжди було пізнання інших культур, розуміння їхньої природи. У сьогоднішньому світі велике значення має презентація держави, її правильне позиціонування в усіх сферах міжнародної спільноти.

Культурне розмаїття, відмінності між культурами різних народів – передумова та вихідна основа процесів комунікацій, що мають місце в туризмі. Спількування розглядається як міжособистісна взаємодія людей під час обміну інформацією пізнавального або афективно-оцінного значення.

Писаревський І.М. стверджує, що «від того, наскільки вміло організовані комунікації, залежать: – задоволеність споживачів послуг підприємств туристської

індустрії; – ступінь взаєморозуміння з партнерами, клієнтами й співробітниками; – результативність переговорів; – задоволеність працівників підприємств туристської індустрії своєю працею; – морально-психологічний клімат у колективі; – взаємини з іншими підприємствами й організаціями, з державними органами тощо» [5].

Зауважимо, що властива туристичній діяльності динамічна мінливість перебуває у постійному русі та вдосконалюється, тим самим підвищуючи вимоги до фахівців.

Рисунок 2 - Система умінь ефективної комунікації майбутніх фахівців із туризму

Міжкультурна комунікація в туризмі відображає не лише пошуки культурної єдності, а й тенденції до збереження культурної своєрідності, тому туризм можна розглядати як форму міжкультурних контактів, як засіб збагачення культур. Дичковський І.І. зазначає, що туризм є діалогічною формою зустрічі культур, яка, з одного боку, «сприяє поглибленню культурної самосвідомості й ідентифікації того, хто подорожує, а з іншого, призводить до взаємозбагачення культур завдяки взаємообміну культурним досвідом» [2].

Характер і канали комунікації в туризмі істотно залежать від виду туризму за його цільовим призначенням, що визначає зміст інформації, що передається. Ефективна комунікація передбачає розуміння поведінки туристів, їх мотивацію і глибину занурення в культуру іншої країни. Уміння ефективної комунікації в умовах культурного різноманіття туристичної діяльності дозволять майбутнім фахівцям з туризму в процесі професійної діяльності

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галицька М.М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців / М.М. Галицька // Освітологічний дискурс. 2014. № 2. С. 23–32.
2. Дичковський І.І. Інтеграція туризму в процесі культури. Питання культурології, 36. 2020. С. 110–119. <http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/221054>
3. Макарова М.В. Комунікації в туризмі: основи дослідження, види та шляхи розвитку. Ефективна економіка, № 1, 2017 <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5832>
4. Пандемія COVID-19 та її наслідки в сфері туризму в Україні: URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRDCOVID19-Report-UKR.pdf>
5. Писаревський І.М. Професійно-комунікативна компетентність (в туризмі): підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 175 с.
6. Язіна В.А. Сутність комунікативного потенціалу в індустрії туризму. Вісник Хмельницького національного університету 2019, № 4. Том 1. С. 184–186.
7. UNWTO Tourism Dashboard. Available at <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard> (accessed 1 June 2021).

Холтобіна О.У.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

УМОВИ ТА ВИМОГИ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Одним зі стратегічних принципів сучасної системи дошкільної освіти виокремлено реалізацію принципу оздоровчої спрямованості освітнього процесу, що є похідним принципу гуманізації. Оздоровча діяльність зумовлена потребами сьогодення, яка не втрачала своєї актуальності протягом усього періоду існування людства. Зробити життєдіяльність дошкільника оптимально активною, насиченою різноманітними засобами фізичного виховання, цікавими та корисними вправами, є основним завданням, що стоїть перед суспільством й вихователями закладів дошкільної освіти [1, с. 126].

Реалізація принципу оздоровчої спрямованості в умовах закладу дошкільної освіти передбачає створення здоров'язбережувального середовища, в якому дитині приємно й безпечно перебувати, яке стимулює розвиток, забезпечує комфортні умови для формування здоров'я і є оптимальним для її зростання. Перш ніж перейти до визначення самого поняття «здоров'язбережувальне середовище» розглянемо поняття, що сприймаються як тотожні в науково-педагогічній, психологічній і медичній літературі.

Створення у закладі дошкільної освіти здоров'язбережувального середовища передбачає організацію всіх процесів життєдіяльності дітей дошкільного віку відповідно до закономірностей побудови освітнього процесу, ефективності вибору засобів і методів виховного впливу на дітей з урахуванням їхніх потреб, інтересів, індивідуальних особливостей та потенціалу кожної дитини. Забезпечення природовідповідної й гуманістичної логіки в організації життєдіяльності дітей дошкільного віку, ефективність використання профілактичних та оздоровчих засобів впливу на дитину і становить, за нашим переконанням, сутністю здоров'язбережувального середовища. Свобода у виборі діяльності, орієнтація на власний інтерес та особистісні можливості, вибір засобів досягнення цілей, задоволення від отриманих результатів діяльності, виявлення активності, відповідальності та наполегливості - ось основні показники щасливої та здоров'язбережувальної життєдіяльності дитини, які спроможні забезпечити її повноцінне життя, зробити його цікавим, пізнавальним, насиченим і неповторним. Безперечно, вихователь розуміє значення діяльності без примусу, усвідомлює той факт, що дитину важко надовго зацікавити діяльністю, до якої в неї немає жодних здібностей. Тому, стимулюючи та розвиваючи особистісно значущі види діяльності дітей ми можемо допомогти реалізувати їх власний потенціал, створюючи сприятливі умови для ефективного навчання. Дитина буде щасливою тоді, коли відчує, що педагог її любить широко й безкорисливо [2, с. 52].

Педагогіка любові далека від грубощів, тиску, приниження гідності й потреб дитини. Сучасні оздоровчі технології вирізняються різноманітністю використання засобів зазвичай приваблюють педагогічні колективи новизною щодо впровадження інновацій. Проте, на наш погляд, кожен заклад дошкільної освіти під час використання у власній діяльності інноваційних технологій має обов'язково радитися з медиками, психологами, знати особливості впровадження тих чи інших технологій у практику оздоровчої роботи з дітьми.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Гарашенко Л. В. Створення здоров'язбережувального середовища в закладах дошкільної освіти. The XI International Science Conference «Topical issues of modern science and education», March 11-13, 2021, Tallinn, Estonia. С. 125-128.

2. Лавріненко Л. І. Створення здоров'язбережувального середовища в сучасному закладі дошкільної освіти. С. 50-54. URL: <https://zenodo.org/record/3759019/files/Lavrinenko.pdf>

Шварн Наталія Вікторівна,
доцент кафедри педагогіки і психології ІПКСФ НФаУ,
Сабатовська-Фролкіна Інна Сергіївна,
доцент кафедри педагогіки і психології ІПКСФ НФаУ,
Тимошук Ганна Василівна,
викладач кафедри педагогіки і психології ІПКСФ НФаУ.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В ОСВІТІ

Гейміфікація є важливим компонентом електронного навчання, яке наразі розглядається як пріоритетний вектор розвитку вітчизняної системи освіти в цілому. Її використання сприяє підвищенню рівня мотивації та залученості учасників до пізнавальної діяльності, процесу швидкого засвоєння необхідної інформації, активізації психічних процесів: уваги, інтересу, сприйняття, розвитку творчості тощо.

Розкриттю теоретичних і практичних аспектів використання ігрових механік і загалом гейміфікації у вищій школі присвячені наукові праці як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників: Р. Андерсона, І. Бикова, В. Биховця, Ю. Блудової, Д. Величка, К. Вербаха, В. Гариліної, О. Ільїної, М. Імерідзе, К. Каннінгема, К. Каппа, О. Кочкурової, С. Переяславської, О. Смагіної, О. Смаль, Г. Цих, Л. Шнейдер та інших. Разом з тим конкретизація та розкриття основних принципів гейміфікації, як інструменту інтенсифікації освітнього процесу, не були предметом окремих наукових розвідок.

Тому метою роботи є розгляд основних принципів гейміфікації в освіті, логічне поєднання яких відповідає вимогам часу у контексті розширення спектру можливостей традиційного навчання.

Результати та обговорення. Гейміфікація – нова та перспективна технологія, яка інтегрує елементи гри у різні види неігрової діяльності, зокрема й освітньої. Її використання сприяє підвищенню рівня мотивації та залучення здобувачів вищої освіти до навчального процесу, який стає більш захоплюючим і цікавим; активізації психічних процесів учасників: уваги, інтересу, сприйняття. До того ж процеси обробки одержаних результатів і відстеження прогресу здійснюються автоматично, а програмні засоби можуть створювати детальні звіти, таким чином мінімізуючи витрати часу викладача [1, с. 351].

Основними принципами, на яких базується гейміфікований освітній процес, є:

– автономія – залученість здобувачів вищої освіти до сприйняття навчального контенту, їхня орієнтація на досягнення поставленої мети посилюється тоді, коли кожен відчуває свою значущість і відповідальність, як і під час гри, за поетапний вибір, а отже – кінцевий результат;

– професійна спрямованість: при побудові гейм-дизайну слід враховувати те, що використання ігрових елементів і механік у вищій школі суттєво відрізняється від безпосередньої гри. Перші серед зазначених сприяють вдосконаленню рівня професійної підготовки майбутніх фахівців, друга має суто розважальний характер, протікає спонтанно, без педагогічного супроводу;

– поступовість – навчальний курс ділиться на рівні – від простого до складного. Чим краще здобувач впорається з поточною частиною завдання, тим більш охоче він продовжить подальшу роботу. В кінці кожного рівня забезпечується зворотний зв'язок, який відображає прогрес гравця в режимі реального часу за допомогою системи «віртуальних» винагород і формується мотивація рухатися далі;

– свобода зазнати невдачі – перехід на новий рівень й досягнення успіху за допомогою існування можливості здійснити декілька спроб, що заохочує експериментувати, творити, ризикувати;

– наочне відстеження прогресу – бали, значки, таблиці лідерів (модель PBL – від англ. points, badges, leaderboards).

Висновки. Таким чином, інтенсифікація освітнього процесу – нагальна проблема сучасної дидактики. Її вирішенню суттєво сприяє застосування гейміфікації, яка поєднує в собі продуктивні педагогічні ідеї з потужними перспективами інформаційно-комунікаційних технологій, відповідає вимогам часу та потребам цифрового покоління. Виділені принципи гейміфікації в освіті забезпечують досягнення максимального ефекту від реалізації даної інноваційної технології.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є обґрунтування теоретико-методичних засад підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників до ефективного використання гейміфікації в освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

---

1. Тимошук Г. В. Модель гейміфікації PBL в освітньому процесі. Scientific research in the modern world : materials of the 7th International scientific and practical conference, Toronto, May 4-6, 2023. Toronto, Canada. 2023. P. 350-353.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ.

УДК 327.5 (470+571) (73)

Вячеслав Володимирович Мироненко,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
Центр воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-0236-4134

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСПЕКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАГАТЕ З ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ РАКЕТНО-ЯДЕРНИХ ОЗБРОЄНЬ

Серед міжнародних організацій, окрім ООН, НАТО та ЄС, найбільш інституційно систематизовану складову системи міжнародних безпекових гарантій міжнародного режиму контролю над ракетно-ядерним озброєнням слід визнати Міжнародне агентство з атомної енергії.

У своїх програмних документах дане агентство зазначає, що міжнародні безпекові гарантії міжнародного режиму контролю над ракетно-ядерним озброєнням – це діяльність, за допомогою якої МАГАТЕ може перевірити, чи держава виконує свої міжнародні зобов'язання не використовувати ядерні програми з метою створення ядерної зброї. Глобальний Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) та інші договори проти поширення ядерної зброї покладають на МАГАТЕ функцію ядерної інспекції. Сьогодні МАГАТЕ забезпечує гарантії ядерних матеріалів та діяльності відповідно до угод більш ніж зі 140 державами [1]. У рамках світового режиму ядерного нерозповсюдження система гарантій МАГАТЕ функціонує як міра зміцнення довіри, механізм раннього попередження та спусковий гачок, який приводить в дію інші заходи у відповідь міжнародного співтовариства, якщо і коли виникає необхідність. За останнє десятиліття гарантії МАГАТЕ було посилено у ключових областях. Заходи спрямовані на підвищення ймовірності виявлення таємної програми створення ядерної зброї та зміцнення впевненості в тому, що держави дотримуються своїх міжнародних зобов'язань.

Гарантії МАГАТЕ ґрунтуються на оцінках правильності та повноти заявленого державою ядерного матеріалу та ядерної діяльності. Заходи перевірки включають інспекції на місцях, відвідування та постійний моніторинг та оцінку. В основному здійснюються два комплекси заходів відповідно до типу діючих угод про гарантії з державою [1]:

1) Один набір стосується перевірки звітів держав про заявлені ядерні матеріали та діяльність. Ці заходи, санкціоновані угодами про всеосяжні гарантії типу ДНЯЗ, значною мірою ґрунтуються на обліку ядерних матеріалів, доповнених методами збереження та спостереження, такими як захисні пломби та камери, які МАГАТЕ встановлює на об'єктах.

2) Інший набір додає заходів щодо зміцнення інспекційного потенціалу МАГАТЕ. Серед них ті, що включені до так званого «Додаткового протоколу» — юридичний документ, який доповнює угоди про всеосяжні гарантії. Ці заходи дозволяють МАГАТЕ не

лише перевіряти невикористання у воєнних розробках заявленого ядерного матеріалу, а й давати гарантії відсутності незаявлених ядерних матеріалів та діяльності у державі.

Інспекційна перевірка ракетно-ядерних арсеналів та об'єктів атомної енергетики, підтримувана технологіями моніторингу, була важливим компонентом контролю над ядерними озброєннями протягом майже сімдесяти років, починаючи з появи системи гарантій МАГАТЕ у 1950-х роках. У той час як ранні американо-радянські договори про контроль над озброєннями допускали моніторинг лише за допомогою національних технічних засобів, Договір про ракети середньої та меншої дальності (ДРСМД) 1987 року запровадив більш інклюзивні інспекції на місцях, що підтримуються технологіями моніторингу. З того часу інспекційна перевірка стала основою угод між США та Росією щодо контролю над озброєннями, включаючи Угоду про скорочення стратегічних наступальних озброєнь. Такі заходи відіграли важливу роль у зборі даних про ядерні випробування, проведені по всьому світу, та у забезпеченні гарантій того, що держави-учасниці залишаються вірними своїм зобов'язанням не проводити випробування [2].

З метою забезпечення даних гарантій МАГАТЕ здійснює інспекційно-перевірочні заходи в рамках угод про всеосяжні гарантії, зокрема [1]:

- Відбір МАГАТЕ проб довкілля на об'єктах та в місцях, до яких мають доступ інспектори під час інспекцій та перевірки інформації про конструкцію (з аналізом проб у Чистій лабораторії МАГАТЕ та/або у сертифікованих лабораторіях у державах-членах);

- Використання МАГАТЕ автоматичного та дистанційного моніторингу переміщень заявленого ядерного матеріалу на установках та передача Агентству автентифікованих та зашифрованих даних, що стосуються гарантій;

- МАГАТЕ розширило використання неоголошених інспекцій у рамках режиму планових інспекцій;

- Удосконалена оцінка МАГАТЕ інформації із заяв держав, діяльності МАГАТЕ з перевірки широкого кола відкритих джерел;

- Надання державою проектної інформації про нові об'єкти та зміни в існуючих об'єктах, як тільки державні органи приймають рішення про будівництво, санкціонування будівництва або модифікацію об'єкта. МАГАТЕ зберігає за собою право перевіряти інформацію про конструкцію протягом усього життєвого циклу об'єкта, включаючи виведення з експлуатації;

- Державна добровільна звітність про імпорт та експорт ядерних матеріалів та експорт певного обладнання та неядерних матеріалів;

- Більш тісна співпраця між МАГАТЕ та державними (і регіональними) системами обліку та контролю ядерних матеріалів у державах-членах;

- Підвищення кваліфікації інспекторів та співробітників з гарантій МАГАТЕ, а також персоналу держав-членів, відповідального за здійснення гарантій.

Отже, як справедливо наголошують німецькі дослідники, зокрема Б. Бонін, Е. Урбе, Дж. Рейнхард, М. Хамель [3], вищезазначені інспекційні заходи не завжди реалізуються МАГАТЕ у повній мірі і деякі з них продовжують ускладнюватися з появою нових технологічних досягнень, які роблять стратегічно важливі військові можливості доступними для дедалі більшої кількості країн. Важливо зазначити, що вирішення цих проблем потребує постійного міжнародного діалогу та співробітництва, оскільки вони

складні і тому, що будь-яке рішення може бути визнане легітимним для використання під час перевірки двостороннього або багатостороннього договору, має бути почуття міжнародного консенсусу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. IAEA Safeguards Overview: Comprehensive Safeguards Agreements and Additional Protocols. URL: <https://www.iaea.org/publications/factsheets/iaea-safeguards-overview>
2. Tulliu, S., Schmalberger T. Coming to Terms with Security: A Lexicon for Arms Control, Disarmament, and Confidence-building. Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research. 2003. 225 p.
3. Bonin B., Uribe E., Reinhardt J., Hamel M. Facilitating International Cooperation through a Metrics Framework for Comparative Assessment of Nuclear Arms Control Verification Methods. Proceedings of the INMM 61st Annual Meeting. United States: 2020. 10 p. URL: <https://www.osti.gov/servlets/purl/1807648>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Кісільова Вероніка Ігорівна,

здобувач вищої освіти,

навчальної групи СР-142 2 курсу ННІПФППН.

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології

поліцейської діяльності.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ МАЛОЛІТНІХ

Особливості впливу війни на психіку малолітніх є актуальною темою, особливо в контексті сучасних збройних конфліктів та гуманітарних криз. Завдяки технологічному прогресу та зростанню міжнародних конфліктів, діти є особливо вразливою групою, яка стикається зі страшними наслідками війни. Актуальність цієї теми полягає в наслідках, які війна залишає на психіку та розвиток малолітніх дітей. Психологічні травми, посттравматичний стрес, втрата батьківської опіки та нормального сімейного середовища, вплив насильства та відсутність доступу до освіти - ці аспекти мають довготривалий і серйозний вплив на життя дітей. Особливе значення цієї теми полягає в необхідності розуміння та усвідомлення проблеми, щодо розробки ефективних підходів до підтримки та реабілітації дітей, які постраждали від війни. Запровадження програм психологічної підтримки, доступу до освіти та соціальної реінтеграції є критично важливими для забезпечення психологічного благополуччя та майбутнього розвитку малолітніх, які пережили війну.

Вплив війни на психіку малолітніх дітей може бути надзвичайно шкідливим і травматичним. Особливо війна може впливати на розвиток їх фізичного, емоційного, соціального та психологічного стану. Основні особливості впливу війни на психіку малолітніх включають такі аспекти:

1. Травми та стрес. Малолітні діти можуть бути свідками насильства, загибелі рідних людей, руйнування міст та місць проживання. Це може викликати серйозну травму та посттравматичний стресовий розлад, що впливає на їх емоційний стан та загальний розвиток.

2. Втрата батьківської опіки. У військових конфліктах багато дітей втрачають одного або обох батьків. Це може спричинити глибоку депресію, тривогу, почуття безпорадності та покинутості у дітей.

3. Розрив у сімейних зв'язках. Війна може призвести до відокремлення дітей від їх родин, особливо у випадках евакуації або переміщення населення. Це може спричинити відчуття втрати безпеки та розладу у нормальному сімейному житті, що впливає на емоційний розвиток дитини.

4. Несправедливість та насильство. Малолітні діти можуть стати свідками або жертвами насильства, експлуатації та зловживання, які часто відбуваються під час війни. Це може призвести до втрати віри у світ, збитку моральних цінностей та вплинути на соціальну адаптацію дитини.

5. Відсутність нормальної освіти та розвитку. Війна може знищити школи, медичні заклади та інфраструктуру, що важливо для нормального розвитку дітей. Вони можуть бути позбавлені можливості отримувати якісну освіту та інші послуги, що може негативно позначитися на їх майбутньому.

Важливо забезпечити дітям, що потерпають від війни, підтримку та допомогу для подолання цих негативних впливів. Гуманітарні організації, психологи та соціальні працівники здійснюють значні зусилля, щоб надати необхідну допомогу та відновити їхнє фізичне та психічне благополуччя.

Одним із наслідків війни у дітей є спогади, думки та відчуття, які можуть з'являтися в будь-який момент, нічні жахи чи внаслідок дії певних факторів. У таких ситуація потрібно роз'яснити дитині про відомі реакції на стрес в умовах війни, так щоб проблеми для дітей стали предметними і, такими, що підлягають вирішенню. Однією з популярних прав є вибір безпечного місця. Дитина повинна уявити будь-яке місце на землі (море, гори, парк розваг) та намагатись перенести себе туди. Після таких вправ дитина легше переносить стрес пов'язаний з війною[1, ст.16-18].

Отже, актуальність вивчення особливостей впливу війни на психіку малолітніх впливає з потреби усвідомлення цієї проблеми та розробки ефективних стратегій підтримки та реабілітації дітей, що дозволить їм пережити травми війни та забезпечити їхній здоровий розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Підручник: Діти та війна: навчання технік зцілення. Патрік Смітт ст.16-18

Ткачова Юлія Володимирівна,

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін

та психології поліцейської діяльності.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема ризиків та загроз особистої безпеки під час здійснення працівниками Національної поліції України роботи із забезпечення публічної безпеки в умовах воєнного стану вивчається у контексті екстремальної психології.

У психології термін «ризик» набуває особливого значення, оскільки це «ситуативна характеристика діяльності, яка полягає у невизначеності її результату та можливих неблагополучних наслідках».

У юридичній психології ризик є об'єктивною складовою професійної діяльності працівників поліції, що зумовлює необхідність здійснення спеціальних заходів різного спрямування, з метою зниження такого ризику до мінімально можливої межі. Іншими словами, ризик – це дія (вчинок), що виконується в умовах вибору, коли існує небезпека у разі невдачі опинитися в гіршому становищі, ніж до вибору

Психологічне здоров'я є головною складовою душевного благополуччя, воно пов'язане з особистістю людини і може бути порушене домінуванням негативних рис характеру, дефектами в моральній сфері, неправильним вибором ціннісних орієнтацій тощо. [1, с. 15].

Відповідно до вимог закону України «Про Національну поліцію» перед працівниками стоять завдання забезпечення безпеки інтересів суспільства та кожного громадянина окремо, що може містити в собі певну частку протиріччя [2]. В дається важким чи неможливим у низці критичних випадків забезпечити одночасну безпеку тих й інших. Може виникнути така ситуація, коли потрібно робити вибір, жертвувати чи безпекою суспільства, чи життям (здоров'ям) людини, тобто необхідність забезпечення інтересів нашого суспільства та держави стає загрозою безпеки конкретних людей. Ризики надійності системи забезпечення публічної безпеки будуть визначатися готовністю особистості пожертвувати безпекою свого власного життя чи власним здоров'ям задля безпеки суспільства та окремого громадянина

У юридичній психології безпеки особистості, центральним є поняття «небезпека» — результат впливу на свідомість працівників Національної поліції стрес-факторів, а саме:

поведінки правопорушників, дії стихійних сил природи, аварії чи катастрофи, які можуть завдати йому фізичної чи психологічної шкоди, призвести до нещасного випадку і, можливо, загибель. Як правило, усвідомлення небезпеки супроводжується сильними емоційними переживаннями співробітника та негативними психічними станами.

Тому розглянемо окремо деякі види ризиків робітників НПУ в умовах воєнного стану.

Це можуть бути травматичні події. Працівники поліції можуть бути свідками або учасниками травматичних подій, пов'язаних зі збройним конфліктом, нападами або терористичними актами. Це може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психологічних проблем. Негативний вплив стресу виявляється у погіршенні уваги, пам'яті, мислення, скутості дій, невідповідності чи хаотичності рухів [3, с. 1312]

Це може бути і емоційне вигорання, тому що воєнний стан може створювати високий рівень напруги, невизначеність та постійний стрес для працівників поліції. Вони можуть стикатися зі стресовими ситуаціями, бачити страждання інших людей та переживати власну загрозу. Це може призводити до емоційного вигорання, зниження мотивації та виснаження.

Особливо актуальним у воєнний час є виклики особистого характеру. Умови воєнного стану можуть вимагати від працівників поліції прийняття важких рішень, що можуть мати серйозні наслідки. Наприклад, вони можуть зіткнутися з ситуаціями, де потрібно вирішувати, кому надати допомогу в першу чергу або, як реагувати на загрози. Це може створювати великі психологічні навантаження та почуття вини або відповідальності.

Для зменшення психологічних ризиків для працівниками Національної поліції України в умовах воєнного стану, необхідно забезпечити їхню безпеку та добробут. Це може включати підтримку психологічного здоров'я, тренування управління стресом, надання необхідних ресурсів та розумний режим роботи. Також важливо забезпечити працівникам можливість отримання підтримки та консультування психологів для вирішення емоційних проблем, з якими вони можуть зіткнутися. [4]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барко В.І. Збереження психологічного здоров'я поліцейських Національної Поліції України в умовах воєнного стану. 2022. с. 15.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII: Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41 (від 09.10.2015). Ст.379. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Шин Е.С., Д.Г.Казначеев. Особливості роботи працівників Національної Поліції в екстремальних ситуаціях. The 7 th International scientific and practical conference “Modern research in world science”(October 2-4, 2022) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2022.. 1320. 1320 с.
4. Психологічні рекомендації працівнику Національної поліції під час дій в екстремальних умовах//І.О.Шинкаренко.-Дніпро:ДДУВС,2020.-57с.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

*Дитко Тарас Володимирович,
старший викладач кафедри програмного забезпечення систем,
Джумеля Каріна Михайлівна,
студентка 4-го курсу бакалаврату
факультету інформаційних технологій.*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ПРОЄКТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА ВЕБ-СЕРВІСУ ОБЛІКУ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ

Інформаційні технології розвиваються дуже швидко, і з цим розвитком, вихід в Інтернет стає все більш доступним, щодня на просторах Інтернету з'являються нові веб-сторінки, збільшується кількість та різноманітність інформації. В основі вирішення багатьох завдань лежить обробка інформації, буденні процеси спрощуються завдяки їх автоматизації в онлайн режимі.

Окрім мережі, невід'ємною частиною життя людей є фінанси. Щодня, у світі, люди створюють кругообіг грошей, отримуючи чи витрачаючи їх. Для грамотного ведення власного бюджету, люди використовують облік особистих фінансів, для розуміння співвідношення своїх доходів та видатків.

У сучасному світі ефективне управління особистими фінансами стає все більш актуальним завданням для багатьох людей. В контексті технологій, що швидко розвиваються, та зростання популярності веб-сервісів, дана тема є цілком доцільною та перспективною в дослідженні.

Однією з головних причин, чому тема веб-сервісу обліку особистих фінансів є актуальною, є зростання фінансової свідомості серед населення та потреба в ефективному фінансовому плануванні, шляхом оптимізації видатків. Велика кількість людей усвідомлюють важливість ефективного використання своїх фінансових ресурсів, контролю над витратами та накопиченням на майбутнє. Веб-сервіс обліку особистих фінансів є зручним інструментом для аналізу власних доходів та видатків що допомагає користувачам бути більш свідомими щодо своїх фінансів.

Метою роботи — є проєктування та розробка веб-сервісу, який забезпечує зручний та ефективний спосіб обліку особистих фінансів користувачів. Вона передбачає детальний аналіз потреб та вимог користувачів, для створення зручного інструменту, що дозволить їм контролювати власні прибутки та витрати.

Створення веб-сервісу обліку особистих фінансів передбачає використання сучасних технологій та методів розробки, зокрема бази даних, сучасних фреймворків та інших інструментів.

Для створення серверної частини веб-сервісу, було обрано фреймворк Nest.js. Основна причина такого вибору — це його модульність. Даний фреймворк стимулює розробників до створення окремих модулів для функціонально різних частин додатку, що полегшує управління та розширення функціональності проєкту. За допомогою механізму імпорту та експорту модулів, розробники можуть легко додавати нові функціональні компоненти і взаємодіяти з вже існуючими.

React.js було використано для створення клієнтської частини. Вибір було зумовлено кількома причинами. По-перше, React.js пропонує компонентну архітектуру, яка дозволяє розбити веб-інтерфейс на логічні модулі. Кожен компонент може мати свою власну функціональність та стилі, що спрощує роботу над окремими частинами сервісу. Компонентна архітектура дозволяє легко розширювати його функціональність шляхом додавання нових компонентів, вони можуть бути створені безпосередньо або можуть бути побудовані на основі вже існуючих, що дозволяє швидко впроваджувати нові можливості. По-друге, React пропонує віртуальний DOM, який покращує продуктивність продукту, шляхом мінімізування операцій для внесення змін в інтерфейс користувача. Насамкінець, це велика кількість навчальних матеріалів та різноманітність додаткових бібліотек.

Розроблений веб-сервіс, включає реєстрацію та авторизацію користувачів, можливість створювати нові доходи та видатки, а також, переглядати, редагувати та видаляти вже існуючі, фільтруючи їх за конкретний період. Також, створений продукт, в майбутньому може бути розширений, шляхом додавання нового функціоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. [Електронний ресурс] - режим доступу: <https://www.purrweb.com/blog/what-are-web-services-and-how-to-use-them/> - What are web services and how to use them
2. [Електронний ресурс] - режим доступу: <https://docs.nestjs.com/> - Документація Nest.js
3. [Електронний ресурс] - режим доступу: <https://uk.legacy.reactjs.org/docs/getting-started.html> - Документація React.js

Ланін А.В.,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних технологій і
моделювання систем*
Грінчук І.О.,
*старший викладач
кафедри комп'ютерних технологій і моделювання систем.*
Поліський національний університет

БЕЗПІЛОТНИЙ МІСЬКИЙ ТРАНСПОРТ ЯК СКЛАДОВА «РОЗУМНОГО МІСТА»

Вступ. Актуальність використання безпілотного міського транспорту проявляється в контексті сучасних викликів, що стоять перед містами. Зростання населення, затори, забруднення довкілля, неефективне використання транспортних ресурсів та питання безпеки у сфері транспорту є основними проблемами, які ставлять під загрозу життєздатність і розвиток міст. Використання безпілотного міського транспорту має потенціал вирішити ці проблеми. Безпілотні транспортні засоби, такі як автобуси, таксі або мікроавтобуси, працюють на основі передових технологій штучного інтелекту, датчиків, систем глобального позиціонування та комунікаційних мереж. Вони здатні автономно прокладати маршрути, виконувати маневри, виявляти перешкоди та безпечно переміщувати пасажирів. Таким чином, використання безпілотного міського транспорту є актуальним з точки зору вирішення проблем міської мобільності, заторів, екологічної сталості та безпеки. Впровадження цієї технології може сприяти створенню більш стійких, ефективних та людяноорієнтованих міст.

Виклад основного матеріалу. Розумне місто (*англ. Smart City*) є концепцією, яка поєднує технології та інновації для оптимізації функціонування міського середовища з метою покращення якості життя мешканців і збереження ресурсів. Ця концепція передбачає впровадження різноманітних технологій, які спрямовані на забезпечення ефективної управління інфраструктурою, екологічної сталості, економічного розвитку та зручності для громадян. Більшість технологій розумного міста базуються на концепції Інтернет речей (*англ. Internet of Things, IoT*). Oracle визначає IoT як мережу фізичних об'єктів із вбудованими датчиками, програмним забезпеченням та іншими цифровими технологіями з метою підключення та обміну даними з іншими пристроями та системами через Інтернет.

Технологія безпілотного міського транспорту включає в себе використання передових систем та алгоритмів, що дозволяють транспортним засобам функціонувати без прямого втручання людини. Ця технологія заснована на комбінації різних компонентів, таких як сенсори, актуатори, системи глобального позиціонування (GPS), штучний інтелект (ШІ) та бездротові комунікаційні засоби. Сенсори, такі як лідари, радары та камери, забезпечують збір інформації про навколишнє середовище. Вони реєструють перешкоди, дорожні знаки,

світлофори та інші транспортні засоби, а також зчитують дорожній розмітку. Ці дані передаються в систему обробки даних, де вони аналізуються та використовуються для прийняття рішень щодо керування безпілотним транспортним засобом.

Актuatorи використовуються для виконання фізичних дій, таких як керування рулем, гальмами, прискорюванням і зупинкою. Вони отримують команди від системи керування безпілотним транспортним засобом, що базується на аналізі зібраних даних та відповідних алгоритмах. Система глобального позиціонування (GPS) використовується для визначення точного місцезнаходження безпілотного транспортного засобу на мапі, що дозволяє збирати інформацію про маршрути, планувати оптимальні шляхи та відстежувати рух транспортного засобу.

Штучний інтелект (ШІ) грає важливу роль у безпілотних системах міського транспорту. Він забезпечує аналіз та інтерпретацію зібраних даних, виявлення перешкод та інших транспортних засобів, прийняття рішень щодо маршруту, регулювання швидкості та виконання безпечних маневрів.

Бездротові комунікаційні засоби використовуються для обміну даними між безпілотним транспортним засобом та інфраструктурою міста, такою як централізована система управління містом або інші транспортні засоби. Це дозволяє безпілотному транспорту отримувати актуальну інформацію про дорожні умови, обмінюватись даними з іншими транспортними засобами та взаємодіяти з інфраструктурою міста.

Рис.1. Переваги концепції безпілотного міського транспорту

Технологія безпілотного міського транспорту поєднує ці компоненти, щоб створити автоматизовану та ефективну систему транспортування, яка здатна забезпечити безпеку, зручність та сталість у міському середовищі. Основні переваги концепції безпілотного міського транспорту відображено на рис.1.

Зменшення заторів – безпілотні транспортні засоби можуть працювати у режимі підвищеної їзди близько один до одного, що дозволяє зменшити відстань між ними та оптимізувати рух по дорозі. Це знижує затори та скорочує час подорожі. Покращена мобільність – безпілотний транспорт може забезпечити зручний та доступний транспорт для всіх груп населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями, літніх людей та тих, хто не володіє водійськими навичками. Екологічна сталість – використання електричних або гібридних безпілотних транспортних засобів знижує викиди шкідливих речовин, що сприяє поліпшенню якості повітря та зменшенню негативного впливу на довкілля. Підвищена безпека – безпілотні транспортні засоби використовують передові системи безпеки, такі як датчики, радары та камери, що дозволяє уникати більшості людських помилок та зменшує ймовірність дорожньо-транспортних пригод. Висока гнучкість та автоматизація – безпілотний транспорт може бути програмованим для різних маршрутів та режимів руху, а також автоматично адаптуватися до змінних умов дорожнього руху. Це забезпечує високу гнучкість та ефективну автоматизацію процесу перевезення пасажирів. Одним з головних переваг безпілотного міського транспорту є здатність до ефективного використання дорожнього простору. Безпілотні транспортні засоби можуть працювати у режимі підвищеної їзди близько один до одного, мінімізуючи відстань між ними і забезпечуючи більш компактний рух. Це дозволяє зменшити затори, скоротити час подорожі та покращити мобільність мешканців міста.

Висновки. Розумні технології міст допомагають досягти покращення якості життя громадян, підвищити ефективність і сталість розвитку міської інфраструктури, а також забезпечити збереження ресурсів. Вони базуються на інтерконектованості різних систем та використанні аналітики даних для прийняття ефективних рішень з управління містами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Oracle IoT Intelligent Applications. *Oracle*. URL: <https://www.oracle.com/cis/a/ocom/docs/oracle-iot-intelligent-applications.pdf> (date of access: 06.06.2021).
2. Smart City Technology Benefits And The World's Top 10 Smartest Cities. *Hello Lamp Post*. URL: <https://www.hlp.city/smart-city-technology-benefits-and-the-worlds-top-10-smartest-cities/> (date of access: 07.06.2021).
3. 5 Smart City Technologies Driving Innovation Forward. *Mosaic*. URL: <https://www.mosaic51.com/community/smart-city-technologies-and-solutions/> (date of access: 06.06.2021).

Мішко Мирослав Юрійович,
асистент кафедри програмного забезпечення систем
факультет інформаційних технологій,
Веждел Василь Васильович,
студент IV-го курсу бакалаврату
факультету інформаційних технологій.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

РОЗРОБКА ВЕБСЕРВІСУ ДОСТАВКИ СУШІ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ REACT

В сучасному світі, коли вебсервіси стають невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, розробка вебсервісу доставки стає ключовим фактором успіху для багатьох ресторанів і кафе. Тому важливо мати ефективний і привабливий вебсервіс, який забезпечує зручне та швидке замовлення улюблених страв.

Проте розробка власного вебсервісу передбачає багато труднощів. Вебсервіси стали більш складними та функціональними, тому важливо розуміти, як розробляти та підтримувати подібний вебсервіс.

Саме тому розробка вебзастосунків вимагає від розробників вміння працювати з багатьма технологіями та фреймворками, а також дотримання сучасних підходів у проєктуванні та розробці архітектури вебзастосунків.

Популярним стеком технологій які використовують розробники для розробки таких комплексних вебсервісів є стек MERN.

Цей стек включає чотири основні компоненти:

- **MongoDB:** MongoDB — це документоорієнтована база даних, яка використовує NoSQL підхід. Вона дозволяє зберігати дані у вигляді JSON-подібних документів, що дозволяє гнучко організувати дані без строго схеми. MongoDB є потужним інструментом для зберігання та керування даними в веб-додатках.

- **Express.js:** Express.js — це легкий та гнучкий вебфреймворк для Node.js. Він надає шаблони та інструменти для розробки серверної частини веб-додатків. Express.js дозволяє створювати маршрутизацію, обробляти запити та відповіді, керувати сесіями і багато іншого.

- **React:** React — це JavaScript-бібліотека для розробки інтерфейсу користувача. Вона дозволяє створювати динамічні та ефективні користувацькі інтерфейси. React використовує компонентний підхід, де кожен елемент інтерфейсу представлений окремим компонентом, який може бути повторно використаний та керований своїм станом.

- **Node.js:** Node.js — це середовище виконання JavaScript, яке дозволяє запускати JavaScript на сервері. Воно забезпечує можливість розробки серверної частини веб-додатків з використанням JavaScript. Node.js є швидким та ефективним середовищем,

яке дозволяє виконувати операції на сервері та взаємодіяти з базою даних та іншими зовнішніми сервісами.

Спільне використання цих технологій у стеку MERN дозволяє розробникам створювати повнофункціональні вебзастосунки, які включають клієнтську та серверну частини, базу даних та інтерфейс користувача. Цей стек забезпечує швидку розробку, гнучкість та ефективність у розробці вебзастосунків з використанням сучасних технологій[1][2].

Також, для вебсервісу доставки може бути необхідна інтеграція з іншими сервісами, такими як платіжні шлюзи, картографічні сервіси, системи управління замовленнями і т.д. Це може бути викликом, оскільки потрібно забезпечити правильну взаємодію з цими системами та обробку даних.

Розробка вебсервісу доставки суші є актуальною та перспективною галуззю, оскільки зростаюча кількість людей віддає перевагу замовленню їжі онлайн. Використання технології React дозволяє створити сучасний, динамічний та клієнтоорієнтований вебсервіс доставки суші.

Одна з ключових переваг використання React полягає у можливості розбити користувацький інтерфейс на компоненти, що дозволяє прискорити розробку та зберігати код організовано. Застосування React також дозволяє розробникам легко взаємодіяти з іншими бібліотеками та фреймворками, такими як Redux, для управління станом додатку.

Інша ключова перевага React – його ефективність та швидкодія. React підтримує віртуальний DOM, а не покладається виключно на DOM браузера. Це дозволяє бібліотеці визначити, які частини DOM змінилися, порівняно (diff) зі збереженою версією віртуального DOM, і таким чином визначити, як найефективніше оновити DOM браузера. Це робить React дуже ефективним і швидким, оскільки він оновлює тільки необхідні елементи інтерфейсу, а не всю сторінку.

Крім того, React має розширений набір інструментів та бібліотек, які полегшують розробку вебсервісу доставки суші. Наприклад, можна використовувати React Router для навігації по сторінках, або Material-UI для швидкого та зручного створення естетичного інтерфейсу[3][4].

Взагалом, розробка вебсервісу доставки суші на основі технології React є перспективним та ефективним рішенням. Вона дозволяє створити сучасний, гнучкий та зручний вебсервіс, який задовольняє потреби користувачів. Належна підготовка, використання правильних інструментів та підходів, а також ефективна командна робота допоможуть зробити розробку вебсервісу доставки суші успішною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. MERN Stack [Електронний ресурс] / GeeksForGeeks – Режим доступу до ресурсу : <https://www.geeksforgoeks.org/mern-stack>;
2. Створення сайтів та застосунків на MERN [Електронний ресурс] / Red Chameleon – Режим доступу до ресурсу : <https://redchameleon.com.ua/ua/individualnaya-razrabotka/sozdanie-saytov-i-prilozheniy-na-mern/>;
3. React [Електронний ресурс] / Wikipedia – Режим доступу до ресурсу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/React>;
4. React: сучасні шаблони розробки додатків 2-ге видання Алекс Бенкс, Єва Порселло / Підручник / Видавництво O'Reilly Media, 2020.

Саліхов М.М.,
студент 4 курсу
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
e-mail: actualhooman@gmail.com

ARDUINO – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОТИТОПУВАННЯ У РОБОТОТЕХНІЦІ

Мобільна робототехніка — це технологічна галузь та галузь досліджень, де за останні два десятиліття відбулися неймовірні технологічні прориви, включаючи безпілотні транспортні засоби. Водночас, у дослідженнях і розробках галузі робототехніки часто відчувається потреба у практичних інструментах інтеграції для реалізації цінних наукових здобутків. Робототехніки в кінцевому підсумку витрачають немало часу на реалізацію інженерних рішень для конкретної конфігурації обладнання, часто вимушені «винаходити велосипед» реалізуючи свої ідеї. З метою розв'язання цієї проблеми та спрощення процесу створення прототипів з'явилася низка різних мобільних роботизованих платформ, здатних підтримувати дослідницьку роботу. Одна з таких – платформа Arduino [1].

Массімо Банзі співрозробник Arduino зауважив, що мета створення Arduino у 2003 р. полягала у надання винахідникам і просто творчим людям без значного досвіду в програмуванні або апаратному забезпеченні інструментів, які б дозволили реалізовувати їхні ідеї зі створення інноваційних продуктів у галузі робототехніки [2]. Щодо назви, історія наступна. «Коли ми розробляли продукт з моїми співзасновниками, – казав Банзі, – я перебував у Івреї. В Івреї є багато речей, які називаються Arduino. Тому що Arduino був одним із королів Італії у 1000 році. Отже, нам потрібне було ім'я, і був крайній термін, і, по суті, сталося те, що я сказав: «Добре, знаєте що, назвемо його Arduino, як бар, куди я ходжу випити. І тому ми назвали його так тільки тому, що це було перша випадкова назва, яка не була зайнята. Я хотів щось невиразно унікальне, і тому я ніби облажався, думаючи, що ми завжди зможемо виправити це пізніше. У результаті вона залишилась Arduino» [2].

Як зазначено на офіційному сайті [3], Arduino - це електронна платформа з відкритим вихідним кодом, заснована на простому у використанні апаратному та програмному забезпеченні. Плати Arduino можуть зчитувати вхідні дані - світло на датчику, палець на кнопці або повідомлення в Твіттері – і перетворювати їх на вихідні дані – активувати двигун, вклучати світлодіод, публікувати будь що в Інтернеті. Для цього, використовуючи мову програмування Arduino (на основі Wiring) та програмне забезпечення Arduino (IDE) на основі Processing, слід лише відправити набір інструкцій мікроконтролеру на плату. Примітно, що плата не була розроблена виробником

мікросхем. Чому це важливо? Виробники мікросхем часто хочуть показати, чим відрізняється їхній інноваційний продукт, і тому додають дивні елементи, аби виділити його та показати «новизну». При цьому Arduino акцентує увагу на спільних рисах мікроконтролерів, а не на їхніх відмінностях, що означає наступне – Arduino є ідеальною платформою для початківців: все, що можна навчитися зробити на базі Arduino, можете бути корисним у роботі з будь-яким іншим мікроконтролером. Слід зазначити, що багато плат, що є на ринку, історично надзвичайно складні, із безліччю додаткових частин, таких як LCDs, кнопки, LEDs, 7-сегментний дисплей тощо, котрі демонструють все, на що ці плати здатні; тоді як Arduino має мінімум. І якщо винахіднику потрібно більше, є можливість використовувати шилди – існують сотні шилдів Arduino від LCD до Wi-Fi, котрі можна додати, аби отримати додаткову функціональність.

Процес прототипування з Arduino доволі простий і складається з кількох етапів (незалежно від варіанта або типу проекту).

1. Ідея/визначення проблеми. На цьому етапі народжується ідея, втілення якої потребує реалізації проекту та створення прототипу.

2. Концептуалізація. Після того, як виникла ідея та визначено проблеми, які потрібно вирішити для її реалізації, будується концепція. Це спрощений вид проекту, який дозволяє відповісти на низку питань: Як саме це має працювати? Чи будуть необхідні обчислення для отримання остаточного результату? Який алгоритм реалізації проекту? та інші.

3. Прототипування. Прототип трансформує ідею (теорію) у специфікації реальної працюючої системи у вигляді створення зразка готового продукту. Сформульовані ідеї втілюються в апаратно-програмному продукті, які стають так званими альфа-класами, оскільки вони є першою версією проекту, який неможливо запустити доти, доки вони не будуть модифіковані для включення всіх необхідних функцій. Після включення всіх функцій прототип стає бета-версією, готового до тестування та подальшого розгортання для широкого використання.

У робототехніці Arduino в основному використовується для керування двигунами, датчиками та виконавчими механізмами. Двигуни використовуються для керування рухом робота та можуть керуватися сигналами PWM (широтно-імпульсна модуляція) Arduino. Датчики використовуються для виявлення змін у навколишньому середовищі та надання вхідних даних Arduino, який може використовувати цю інформацію для управління поведінкою робота. Приводи, такі як серводвигуни можуть керуватися Arduino для виконання певних дій або рухів.

Щоб краще зрозуміти, яку роль Arduino може відігравати у роботизованих системах, розглянемо переваги та обмеження [1, 4].

1. *Низька вартість та недорога платформа.* Безпосередньо плати Arduino відносно економічні, особливо в порівнянні з іншими платформами мікроконтролерів, такими як Raspberry Pi та Nanode, логічно, що більшість новаторів купують компоненти саме Arduino та збирають свої конструкції Standard DIY (Do It Yourself), тобто «Зроби сам». Найдешевший модуль Arduino, який можна зібрати вдома, коштує менше 50 дол.

2. *Кросплатформенність.* Arduino IDE може працювати у більшості операційних систем, включаючи Macintosh OSX, Windows та Linux, що є ключовою відмінністю від більшості інших платформ мікроконтролерів, котрі працюють лише у Windows.

3. *Енергоощадність.* Arduino вимагає небагато енергії, адже працює з найнижчою напругою, заощаджуючи витрати користувача.

4. *Швидкий процес прототипування.* Повне прототипування системи Arduino відбувається достатньо швидко, тоді як на альтернативних обчислювальних платформах у більшості випадків потрібно набагато більше часу для створення прототипу пристрою аналогічного типу, що й на базі Arduino.

5. *Просте та зрозуміле середовище програмування.* Arduino IDE – це середовище програмування платформи, яке набуло поширення через цього простоту використання та швидке освоєння (яке не вимагає великої практики навіть для новачків). Водночас це не спрощення чи примітивізація, а просунуті інструменти, котрі допомагають професіоналам виконувати більш складні функції. Оскільки середовище розробки Arduino IDE було побудовано на певних функціях середовища програмування Processing, робота з Arduino IDE досить не складна для тих користувачів, хто вже знає мову Processing, що, наприклад, полегшує роботу викладачів, котрі навчають студентів, які вже вивчали програмування в Processing.

6. *Відкритий вихідний код і програмне забезпечення, що розширюється.* Arduino IDE та супутнє програмне забезпечення мають повністю відкритий вихідний код. Це полегшує роботу досвідченим програмістам з додавання розширень та модифікацій, які зроблять платформу кращою. Мова програмування Arduino також багато в чому запозичена з C++ і може бути розширена з бібліотеки C++; технічні деталі мови також скопійовані з мови програмування AVR C, тому він приймає коди AVR-C, ніби вони були написані в Arduino IDE.

7. *Відкритий вихідний код і апаратне забезпечення, що розширюється.* Не лише програмне забезпечення Arduino має відкритий вихідний код, але й апаратне забезпечення, котре засноване на мікроконтролерах Atmel ATMEGA8 та ATMEGA168, також має відкритий вихідний код, а його модулі публікуються під ліцензією Creative Commons. Завдяки відкритому вихідному коду, досвідчені розробники схем можуть створити свою версію модуля, розширити або поліпшити його, тоді як недосвідчені користувачі можуть навіть зібрати макетну версію модуля. Це найчастіше допомагає їм краще зрозуміти, як працює модуль, а також заощадити гроші.

8. *Впровадження більш інноваційних технологій.* Коли Arduino прийшла на платформу мікроконтролерів, деякі інші платформи вже існували, але завдяки впровадженню інноваційних технологій, таких як висока швидкість обробки, Arduino змогла швидко стати домінуючою платформою та найкращою для професіоналів.

9. *Простота інтерфейсу.* Arduino є простим в інтерфейсі, адже має розширювані контакти, до яких можна підключити зовнішні модулі (такі як USB), що полегшує передачу ресурсів; також є доступним широкий спектр API-інтерфейсів або інтерфейсів прикладних програм.

10. *Широкий набір датчиків.* Arduino поставляється з кількома датчиками, що надає йому переваги при виборі користувачів інструментів для прототипування систем, які включають той чи інший тип візуалізації.

11. *Величезна спільнота користувачів та ентузіастів-новаторів.* Arduino об'єднав поціновувачів робототехніки, які обмінюються досвідом, ноу-хау, демонструють свої проекти, дають рекомендації.

12. *Підходить навіть для початківців (школярів та студентів).* Більшість функцій Arduino можна освоїти, переглянувши відеоролики в Інтернеті або поставивши запитання в онлайн-спільноті Arduino. Завдяки портативній платформі новачки можуть набутися досвід, отримати нові навички та компетенції.

Водночас, поряд із зазначеними вище перевагами Arduino має низку обмежень.

1. *Обчислювальна потужність.* плати Arduino мають обмежену обчислювальну потужність проти іншими мікроконтролерами чи комп'ютерними системами. Це може обмежити здатність плати виконувати складні завдання та обчислення, особливо у додатках реального часу.

2. *Пам'ять.* Плати Arduino також мають обмежений обсяг пам'яті як оперативної, так і флеш-пам'яті. Це може бути обмеженням для проектів, яким потрібний великий обсяг сховища даних, або для додатків, які потребують багато пам'яті для операцій.

3. *Вартість.* Попри те, що плати Arduino відносно дешеві, вартість додаткових компонентів, таких як датчики, приводи та пристрої зв'язку, може швидко зрости і зробити загальну вартість проекту вищою.

4. *Швидкість.* Тактова частота плат Arduino обмежена, що може вплинути на продуктивність деяких програм реального часу, таких як високошвидкісний збір даних або керування двигуном.

Рис. 1 Деякі сфери використання Arduino [4].

Попри зазначені вище обмеження плати Arduino нині широко використовуються винахідниками та розробниками інноваційних продуктів для реалізації різних ідей та вирішення проблем у різних сферах діяльності, спектр яких настільки ж різноманітний, наскільки безмежні сфери застосування прототипів, створених за допомогою Arduino. Аналіз літератури показав, що Arduino – популярний вибір для прототипування рішень у таких сферах, як: проектування систем; додатки загального призначення; апаратний зв'язок; прототипування програмного забезпечення; домашня автоматизація та загальна автоматизація; сільське господарство; охорона здоров'я; гірничодобувна промисловість; енергія та захист навколишнього середовища; освіта тощо (див. рис. 1). Як показало авторське дослідження, широке застосування Arduino знайшло у створенні прототипів автономних транспортних засобів (табл.1).

Таблиця 1

Роботизовані автомобілі на базі Arduino

Продукт	Дослідження
	Мініатюрна модель автономного автомобіля з використанням Arduino UNO та Open CV [5]
	Розробка роботизованої системи уникнення перешкод на основі Arduino для безпілотного автомобіля [6]
	Розробка автономного автомобіля що керується за допомогою Arduino рукавички [7]
	Роботизований автомобіль із голосовим керуванням на базі Arduino [8]
	Платформа Robotic-agent для вбудовування програмних агентів з використанням плат Raspberry Pi та Arduino [9]

Джерело: складено автором.

Прикладом інновацій Arduino є розробки 2022 р [10]. Випущена наприкінці 2008 року версія 0012 Arduino IDE представила багато корисних функцій, які з тих пір стали основою Arduino IDE, включаючи базове підсвічування, бібліотеки та включення інструментарій avrdude для компіляції коду та завантаження його на приєднану плату. У версії 1.0 було оновлено тему, деякі вбудовані бібліотеки та спосіб звітування про хід компіляції. У вересні 2022 р. було анонсовано Arduino IDE 2.0 (версія 2.0 перейшла з бета-версії на стабільну та внесла значні зміни) [11], заснований на фреймворку Eclipse Theia (Arduino не просто перескочила з однієї IDE на основі Java на іншу, оскільки Theia заснована на тому ж базовому коді, що і надзвичайно популярний Visual Studio Code від Microsoft, що розширюється), а створила інновацію, яка дозволяє розпочати з потужного сучасного редактора та зосередитися на специфічних для функцій Arduino. На додаток до розширених функцій (завершення коду та підтримка), нова IDE безпосередньо інтегрується з Arduino Cloud, дозволяючи користувачам продовжити роботу з місця, де вони зупинилися, у веб-редакторі на основі браузера. Нова IDE заснована на потужному інтерфейсі командного рядка Arduino, що значно спрощує взаємодію базових бібліотек та управління залежностями. Інші покращення включають вбудоване налагодження, покращений послідовний монітор та плотер, які можна використовувати навіть одночасно. Також було створено новий інтерфейс командного рядка Arduino Cloud [10]. Оскільки пристрої Інтернету речей (IoT) вимагають керування в масштабі, щоб їх ініціалізувати, отримувати оновлення та надсилати дані, новий Arduino створив свій інструмент Arduino Cloud CLI. Завдяки цьому розробники можуть легко взаємодіяти з Cloud API програмним способом. Зрештою, мета полягає в тому, щоб почати з одного прототипу, відтворити його властивості на багатьох інших фізичних пристроях, а потім розширити їх із можливістю отримання майбутніх оновлень «по повітрю» (over-the-air - OTA), індивідуально або масово. (Оновлення «по повітрю» — це різні методи поширення нових версій програм, налаштування та оновлення ключів шифрування).

У 2022 р. Arduino запропонувала новинку в галузі програмованих логічних контролерів (ПЛК – галузеві комп'ютери, які були захищені для використання у виробництві, роботах або інших програмах, які вимагають високої надійності та відмовостійкості). У відповідь на зростання попиту на автоматизацію, зокрема ПЛК, було створено спеціальну IDE Arduino для ПЛК, яка дозволяє писати програми ПЛК на п'яти мовах, визначених стандартом IEC 61131-3.

Аналізуючи феномен популярності Arduino серед розробників, слід згадати, що ще у лютому 2011 р. Філіп Торрон у статті «Чому Ардуіно перемогла і чому вона тут, щоб залишитись» [12] обґрунтував, що ця платформа має великі перспективи, оскільки це «відмінне програмне забезпечення для декількох систем, безлічі бібліотек, драйверів, що працюють, просте, недороге і з відкритим вихідним кодом». Підтвердженням цього прогнозу є поширення нині відомих продуктів Arduino та створення нових.

В подальшому очікується, що у зв'язку з попитом, що зростає, на недорогі, зручні і настроєвані роботизовані рішення. Arduino продовжуватиме відігравати важливу роль у майбутньому робототехніки. Крім того, досягнення в галузі технологій, таких як IoT та машинне навчання, ймовірно, сприятимуть подальшому зростанню та інноваціям у використанні Arduino для робототехніки. Підсумовуючи, можна сказати, що Arduino у робототехніці матиме динамічну реалізацію, адже відкриває широкі можливості для інноваторів та інновацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Bräunl T. Embedded Robotics: From Mobile Robots to Autonomous Vehicles with Raspberry Pi and Arduino Springer Nature, 2022. 519 p.
2. Q&A: Arduino founder Massimo Banzi. URL: <https://www.helsinkitimes.fi/business/22390-q-a-arduino-founder-massimo-banzi.html>
3. What is Arduino? URL: <https://www.arduino.cc/en/Guide/Introduction>
4. Kondaveeti H. K. et al. A systematic literature review on prototyping with Arduino: Applications, challenges, advantages, and limitations. Computer Science Review Volume 40, May 2021, 100364. <https://doi.org/10.1016/j.cosrev.2021.100364>
5. Walke T. et al. Miniature Model of Autonomous Vehicle Using Arduino UNO and Open CV. Journal For Research in Applied Science and Engineering Technology. Volume 10 Issue IV Apr 2022 p.3294-3305 <https://doi.org/10.22214/ijraset.2022.42074>
6. Alli K. S. et al., “Development of an arduino-based obstacle avoidance robotic system for an unmanned vehicle,” ARPN Journal of Engineering and Applied Sciences, vol. 13, no. 3, 2018. P. 886-892 http://eprints.abuad.edu.ng/744/1/jeas_0218_6751.pdf
7. Tazhkenov R. Et al. Development of Arduino glove-based autonomous car. 2017 21st International Conference on System Theory, Control and Computing (ICSTCC), Sinaia, Romania, 2017, pp. 212-216, DOI: 10.1109/ICSTCC.2017.8107036
8. Saravanan M. et al. Arduino Based Voice Controlled Robot Vehicle. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering 993 (2020) 012125. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/993/1/012125/pdf>
9. Lazarin N.M., Pantoja, C.E. A robotic-agent platform for embedding software agents using raspberry pi and arduino boards. In: 9th Software Agents, Environments and Applications School (2015). URL: https://www.researchgate.net/publication/277403727_A_Robotic-agent_Platform_for_Embedding_Software_Agents_Using_Raspberry_Pi_and_Arduino_Boards
10. Arduino Open Source Report 2022. URL: <https://content.arduino.cc/assets/Arduino%20Open%20Source%20Report%202022.2.pdf>
11. Halfacree G. Arduino IDE 2.0 Leaves Beta, Brings Shiny New Features to the Masses as the Default IDE. URL: <https://www.hackster.io/news/arduino-ide-2-0-leaves-beta-brings-shiny-new-features-to-the-masses-as-the-default-ide-d4f2211ae94b>
12. Torrone P. Why the Arduino Won and Why It’s Here to Stay. URL: <https://makezine.com/article/technology/arduino/why-the-arduino-won-and-why-its-here-to-stay/>

Шпак Олександр Іванович,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
факультету інформаційних технологій,
Русин Максим Васильович,
студент IV-го курсу бакалаврату
факультету інформаційних технологій.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

РОЗРОБКА ВЕБ-СЕРВІСУ ТА МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ ДЛЯ БРОНЮВАННЯ КВИТКІВ НА МАСОВІ ЗАХОДИ

Протягом останніх 50-ти років системи онлайн-бронювань стали доволі поширеними в сферах надання різноманітних послуг, як от проведення масових заходів, туризм тощо Система онлайн-бронювання — це програмне забезпечення, що призначене для керування бронюваннями різноманітних послуг. Подібні системи дозволяють всім видам сервісних компаній приймати клієнтські бронювання, генерувати статистику тощо. Для клієнтів такі системи також несуть неабияку користь та зручність, адже їм не потрібно шукати необхідну послугу, використовуючи різні, не схожі один на одного, ресурси — системи онлайн-бронювання об'єднують різні пропозиції по категоріям та забезпечують функцію пошуку по багатьом параметрам, даючи змогу швидко та зручно віднайти бажаний варіант [1].

Актуальність теми дипломного проекту пояснюється неабияким попитом на ринку програмного забезпечення систем онлайн-бронювання, що на 2022 рік оцінювався у 64,84 мільярдів доларів і за прогнозами буде зростати на 13.28%, досягнувши до 2028 року піку в 177 мільярдів доларів [2].

Типова система бронювання складається з таких компонентів:

- інтерфейс користувача — дає змогу користувачам взаємодіяти з системою;
- база даних — це місце, де зберігається вся інформація про тип пропонованої послуги, ціни, бронювання та клієнтів;
- система управління послугами — це програмне забезпечення, яке допомагає керувати наявністю продуктів або послуг, що пропонуються для бронювання;
- платіжний шлюз — компонент, що обробляє фінансові транзакції, пов'язані з бронюванням, включаючи обробку платежів і повернення коштів;
- система сповіщень — компонент, що надсилає користувачам сповіщення та повідомлення про їхні бронювання;
- аналітика та звітність — цей компонент надає інформацію про ефективність системи бронювання [3].

Архітектура проекту складається з двох частин: організаторської (сервер) та клієнтської (мобільний додаток). Крім того, серверну частину було поділено на дві підчастини: організаторську та API для мобільного додатку. Такий підхід дає змогу розділити слабо зв'язані між собою кодові бази, що дозволяє легше вносити правки та новий функціонал. Крім того, зменшується навантаження на сервер, що може істотно вплинути на швидкість повернення результату тої чи іншої операції до користувача.

Кожна з частин сервера побудована за шаблоном MVC Модель-представлення-контролер (MVC) — це шаблон проектування програмного забезпечення, що зазвичай використовується для розробки користувацьких інтерфейсів та розділяє відповідну програмну логіку на три взаємопов'язані елементи. Для розробки серверу було використано платформу Node.js та фреймворк Express, що дає змогу розробляти RESTful API, через який, у свою чергу, відбувається обмін даними між мобільним додатком та MongoDB. Остання являє собою документо-орієнтовану базу даних з відкритим вихідним кодом. Клієнт серверної частини використовує технології Bootstrap для адаптивного інтерфейсу користувача, та jQuery — для маніпулювання з елементами DOM-дерева HTML сторінок. Використана мова програмування — JavaScript.

На рис. 1.1 — 1.3 продемонстровано ключові модулі сервера.

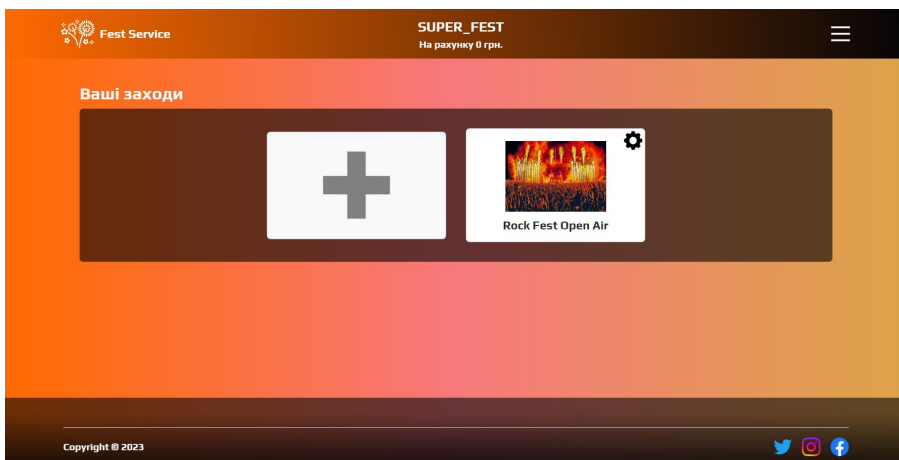

Рисунок 1.1. Панель організатора

Мобільний додаток, натомість, використовує такий тип архітектури, як MVVM. Модель-Представлення-(Представлення-Модель) MVVM — це архітектурний шаблон у комп'ютерному програмному забезпеченні, який полегшує відокремлення розробки графічного інтерфейсу користувача (GUI) від розробки бізнес-логіки або внутрішньої логіки. Мова програмування мобільного додатку — Kotlin. Розробка інтерфейсу додатку велась з використанням фреймворку Jetpack Compose, що забезпечує декларативний підхід для написання інтерфейсу додатків під операційну систему Android. В якості платіжної системи було використано таку платформу, як Stripe.

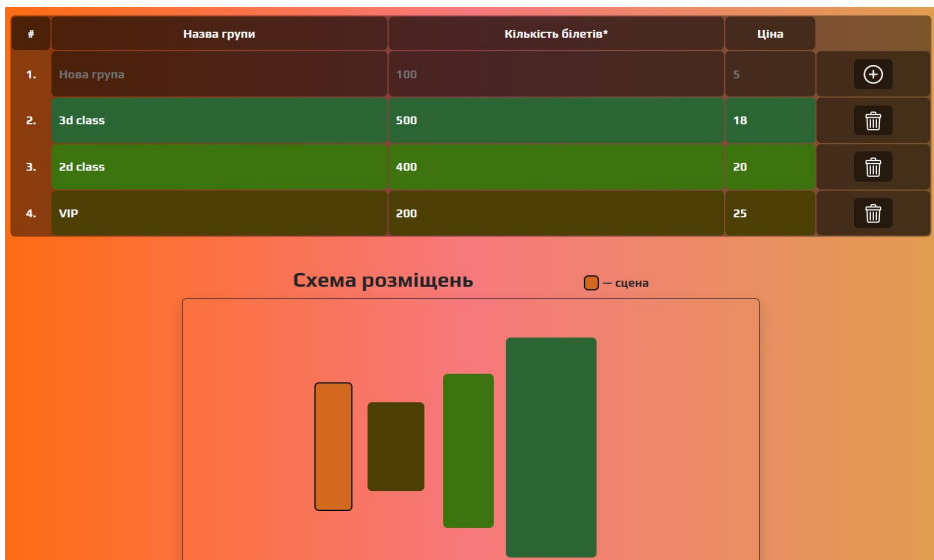

Рис. 1.2. Сторінка «Квитки»

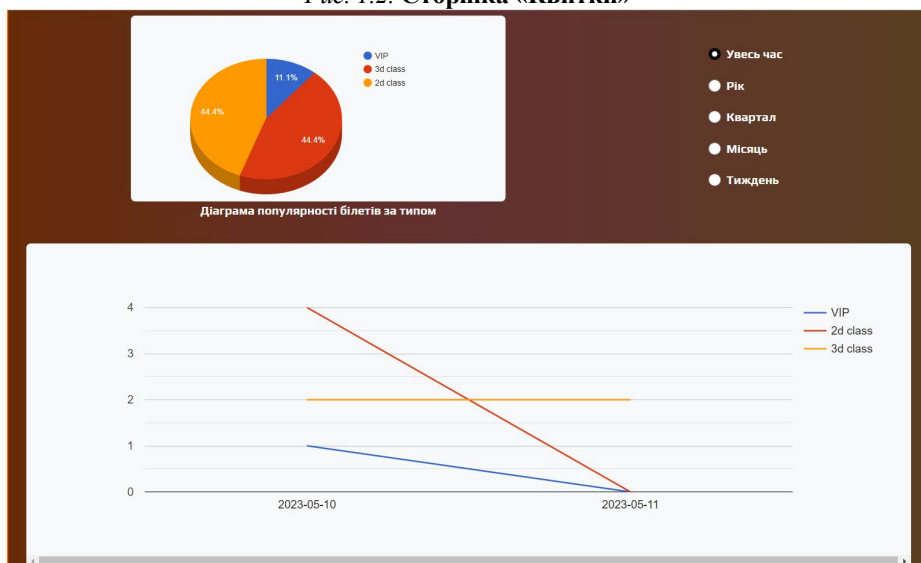

Рис. 1.3. Сторінка статистики

Основні компоненти мобільного додатку представлено на рис. 1.4 — 1.6.

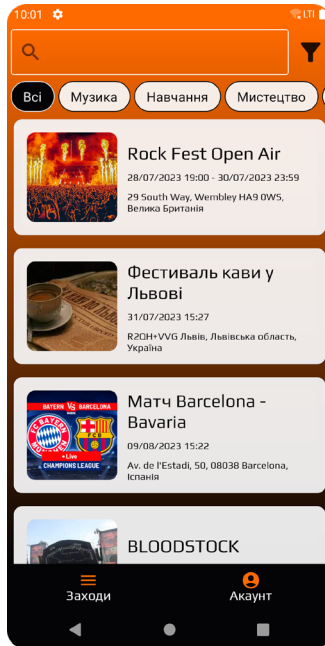

Рис. 1.4. Список заходів

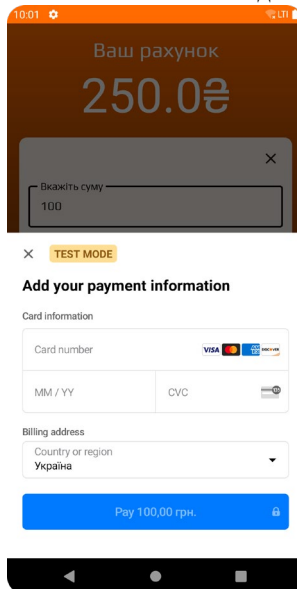
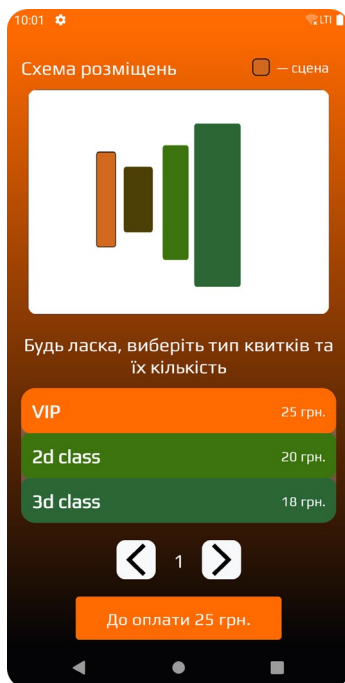

Рис. 1.5. Модальне вікно поповнення рахунку через платіжну систему Stripe

Рис. 1.6. Екран купівлі квитків

Таким чином з використанням вище згаданих технологій було розроблено проект, який дасть змогу клієнтам зручно здійснювати пошук та оформлення квитків на масові заходи, а організаторам — реєструвати нові заходи, керуючи групами квитків та надаючи засоби збору статистичних відомостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/84593901> - The evolution of computer reservation systems in tourism;
2. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.stratviewresearch.com/1693/meeting-room-booking-system-software-arket.html> - Meeting Room Booking System Software Market Report;
3. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.checkfront.com/blog/what-is-an-online-booking-system/> - What Exactly Is an Online Booking System?.

Шпак Олександр Іванович,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
факультету інформаційних технологій,
Ходанич Павло Ярославович,
студент IV-го курсу бакалаврату
факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

СИСТЕМА ІНФОРМУВАННЯ РИЗИКІВ ТЕХНОГЕННИХ ТА ПРИРОДНИХ КАТАСТРОФ

Система сповіщень - це набір процедур і протоколів, які можуть залучати як людські, так і комп'ютерні компоненти. Метою цих систем є створення та надсилання своєчасних повідомлень людині чи групі людей. Прості системи сповіщень використовують один засіб зв'язку, наприклад електронну пошту чи текстове повідомлення. Більш складні системи, призначені для надсилання важливої інформації, як правило, використовуватимуть інші методи зв'язку, а також можуть включати людські елементи, щоб гарантувати, що кожна особа дійсно отримає повідомлення. Системи екстреного сповіщення, якими керують урядові установи, можуть використовувати телефонну систему, телевізійні трансляції та широкий спектр інших методів зв'язку.

Основна мета системи сповіщень – сповістити людину про певну подію. Прикладом простої системи сповіщень є те, як користувач може налаштувати веб-сайт для надсилання електронного листа, коли відбувається оновлення чи інша подібна подія. Комп'ютери, телефони та інші пристрої використовують прості системи сповіщень, щоб попередити користувачів про вхідні текстові повідомлення, електронні листи та інші події. Більшість із цих систем мають лише один метод сповіщення, особливо якщо інформація, яка передається, не вважається критичною [1].

Правовою основою організації протидії населенню областей при загрозі чи виникненні надзвичайних ситуацій (НС) є Кодекс цивільного захисту України, Конституція України, Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Положення про організацію протидії загрозі виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту», «Положення про єдину державну систему цивільного захисту», відповідні розпорядження обласної державної адміністрації, накази центрального органу виконавчої влади з питань НС та інші акти [2].

Система централізованого оповіщення області являє собою комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, засобів та каналів зв'язку, мережі, радіо, телевізійного мовлення, створених для тимчасового подання сигналів та інформації з питань цивільної оборони (цивільного захисту) до центральних і місцевих

органів виконавчої влади, установ, підприємств, організацій і населення. Для зосередження уваги громадян перед передачею інформації вмикаються сирені, інші сигнальні засоби.

Система оповіщення функціонує за принципом відбору каналів з єдиної національної системи зв'язку. Апаратура оповіщення розташована на відповідних об'єктах органів управління, електрозв'язку, чергових відділах МВС, на радіо центрах та інших визначених підприємствах і установах [3].

Для виконання поставленого завдання проєкт було розділено на клієнтську та серверну частину.

В клієнтській частині використовується: мова розмітки гіпертексту HTML, каскадні таблиці стилів CSS, мова програмування JavaScript, фреймворк Bootstrap, бібліотека jQuery;

В серверній частині використовується: мова програмування PHP, фреймворк Laravel, системи керування базами даних MySQL.

Веб-сайт призначений для оперативного сповіщення користувачів щодо природних та техногенних катастроф, надаючи привабливий дизайн та зрозумілий функціонал (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Інтерфейс сайту

Тому для перевірки ризику небезпеки в певній області, достатньо клікнути по цій області, після чого вся інформація буде доступна для перегляду (рис. 1.2).

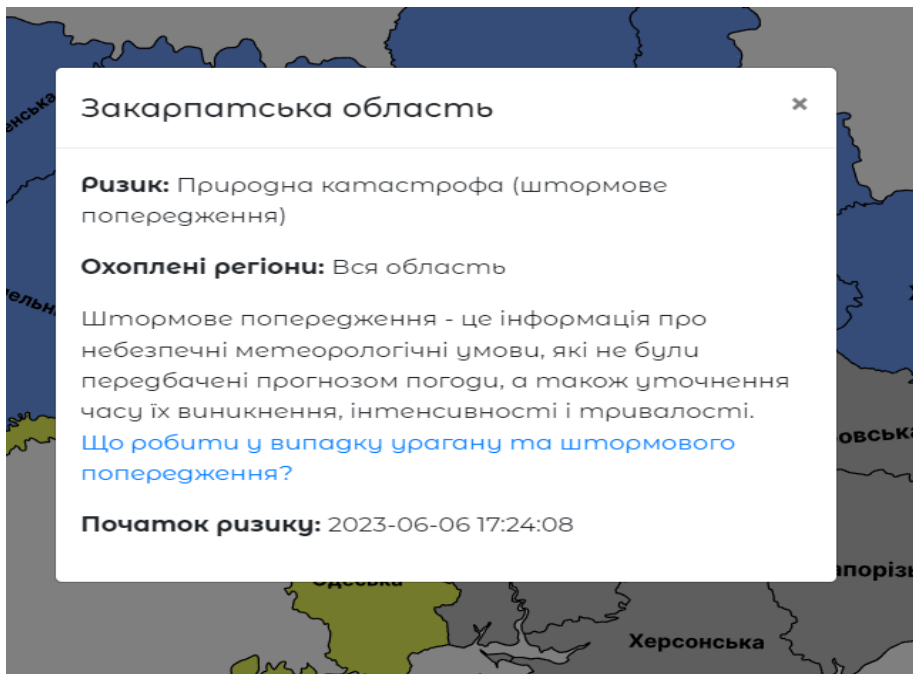

Рис. 1.2. Перегляд інформації про ризик небезпеки

Завдяки сучасним технологіям вдалось розробити програмний продукт, який допоможе зберегти життя та здоров'я людей і до якого має доступ майже кожен житель України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Електронний ресурс] – режим доступу: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** - Організація оповіщення і зв'язку.
2. [Електронний ресурс] – режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Notification_system - Notification system.
3. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://metod.suitt.edu.ua/download/511> - Організація оповіщення.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Макимова С.І.,

студентка природничого факультету

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

ЗВ'ЯЗОК ТЕОРІЇ ВІДНОСНОСТІ ТА НЕЕВКЛІДОВИХ ГЕОМЕТРІЙ

Неевклідові геометрії довго були математичними теоріями, але їх практичне застосування у реальному світі залишалось незрозумілим аж до створення теорії відносності. Були зроблені спроби визначити, яка метрика того світу, в якому ми живемо, спробувавши, наприклад, безпосередньо виміряти суму кутів трикутника. Однак можлива похибка вимірювання лежала у межах неточності вимірювальних приладів, і таким безпосереднім шляхом не можна встановити, простір, в якому ми живемо, є евклідовим або неевклідовим. Хоча ще Лобачевський, Ріман та Гаус висловлювали припущення, що геометрія реального світу у великих масштабах є неевклідовою.

Це питання вирішено у межах загальної теорії відносності, у якій відбулося об'єднання фізики та геометрії. Варто зазначити, що теорія відносності Альберта Ейнштейна — це комплекс з двох фізичних теорій: спеціальної теорії відносності та загальної теорії відносності.

Обидві фізичні теорії використовують математичні поняття викривленого простору та часу. Об'єднавши ці поняття та спираючись на останні наукові досягнення того часу, Ейнштейн зміг пояснити рух Сонця, планет та зірок. Поняття неевклідової геометрії допомогли йому знайти математичні рівняння, що пов'язують кривизну простору часу з масою та енергією.

У загальній теорії відносності гравітація та метрика виявляються у певному відношенні тотожними. Гравітаційне поле може бути охарактеризовано як відступ просторово-часової метрики від теорій Евкліда, тобто як «викривлення» простору-часу, і навпаки, метрика простору-часу може бути представлена як прояв гравітації. Аналогічної сили, до сили тяжіння, у механіці чи електродинаміці, не існує. Рух тіл у полі тяжіння є своєрідним рухом за інерцією, але у «викривленому» просторі, де замість прямих (у евклідовому сенсі) є геодезичні або світові лінії, які займають найкоротшу відстань між парами точок.

Ще Галілей довів, що рівномірний прямолінійний рух не викликається щоразу новою дією прикладених до тіла сил, а є рухом за інерцією в евклідовому просторі. Ейнштейн ж у загальній теорії відносності показав, що рух у полі тяжіння викликається не дією особливих гравітаційних сил, прикладених до тіл, що рухаються, а представляє рух за інерцією, в неевклідовому просторі.

Теорія відносності встановила не тільки викривлення простору під впливом полів тяжіння, а й уповільнення часу в сильних гравітаційних полях.

Простір-час загальної теорії відносності – це чотиривимірне диференціальне різноманіття з геодезичною структурою та метрикою. У ній встановлюється зв'язок між кривизною простору-часу та тензором енергії-імпульсу. [11]

Положення будь-якої події в просторі-часі відносно спостерігача задається чотирма координатами: ct , x , y , z , де c — швидкість світла, t — час, а решту величин задають місце події.

Точки простору-часу називаються світовими точками. Руху частинки в просторі-часі відповідає лінія, яку називають світовою лінією.

Геометрична інтерпретація простору-часу, була запропонована в 1908 році Германом Мінковським і названа в його честь – простір Мінковського.

Кожній події, в цьому просторі, відповідає світова точка, в лоренцових координатах, три координати якої являють собою декартові координати тривимірного евклідового простору, а четверта — координату ct , де c — швидкість світла, t — час події.

Зв'язок між просторовими відстанями та проміжками часу, що розділяють події, характеризується квадратом інтервалу:

$$s^2 = c^2(t_1 - t_0)^2 - (x_1 - x_0)^2 - (y_1 - y_0)^2 - (z_1 - z_0)^2$$

Інтервал у просторі Мінковського грає роль, аналогічну відстані в евклідовому просторі. Він інваріантний: при заміні однієї інерційної системи відліку, іншою інтервал залишається незмінним; так само, як в евклідовому просторі відстань інваріантна при ізометриях: поворотах, віддзеркаленнях і зсувах координат. [1]

Діаграма Мінковського

Тому можна сказати, що теорія відносності використовує неевклідову геометрію як математичну модель, щоб скоригувати помилки класичних теорій, що описують природні явища. Такі моделі, допомагають створити більш повну, хоч і менш інтуїтивну картину світу. Всесвіт викривлений через наявність у ньому величезних об'єктів (перешкод), які змушують прямі промені світла викривлятися у просторі відповідно до геодезичних ліній.

Найважливішим висновком загальної теорії відносності стала ідея, що зміна просторових і часових характеристик тіл відбувається не тільки під час руху з великими швидкостями, як це було доведено спеціальною теорією відносності, а й у сильних нулях гравітації.

Також, із загальної теорії відносності випливає цікавий висновок: три геометрії – евклідова, гіперболічна та еліптична – абсолютно рівноправні. Теорія відносності не виключає жодну з цих можливостей. Усі геометрії еквівалентні на відносно невеликих відстанях. Однак у разі астрономічних відстаней або в таких областях сучасної фізики, як теорія відносності або поширення хвиль, неевклідові геометрії дають більш точний опис явищ, що спостерігаються. Можна сказати, що в реальному світі працюють всі геометрії, але кожна з них має свою сферу застосування.

До XIX ст. питання про «правильну» геометрію прозвучало б абсолютно абсурдно. Результати відкриття неевклідової геометрії та теорії відносності настільки вражають, що не виникає жодних сумнівів у тому, що нові геометрії є основою найважливіших наукових теорій останніх років, які буквально змінили місце людини у Всесвіті. Нові геометрії застосовуються й у астрономічних масштабах теорії відносності, й в світі атомних ядер. [2]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ:

---

1. Sean M. Carroll. An Introduction to General Relativity, Spacetime and Geometry. University Printing House, Cambridge, United Kingdom. 2019. 501 p.
2. A. A. Ungar. Einstein's Special Relativity: Unleashing the Power of its Hyperbolic Geometry. Computers and Mathematics with Applications. 2005. № 49. 187-221 p.

Попович К.В.,
студент,
Ходзінська Н.Ю.,
студентка,
Чеснік Н.М.,
наук. керівник, викладач.

ВСП «Вінницький фаховий коледж НУХТ»

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Сучасне суспільство все більше акцентує увагу на компетентнісному підході до підготовки майбутніх фахівців комп'ютерної інженерії з метою підвищення їх конкурентоспроможності в будь-якій сфері діяльності. Формування математичної компетентності є невід'ємною частиною професійної підготовки і сприяє розвитку фахівців, які є конкурентоспроможними та готовими адаптуватися до змін.

Формування математичних компетентностей у майбутніх спеціалістів з комп'ютерної інженерії є ключовим елементом їх професійної підготовки. Враховуючи швидкий технологічний прогрес і зростання складності завдань у сфері комп'ютерних

наук, розуміння математичних концепцій та вміння використовувати їх у практичних ситуаціях стають важливими навичками для майбутніх фахівців.

Математичні компетентності у комп'ютерній інженерії включають розуміння алгоритмів, логічного мислення, аналізу даних, теорії ймовірності, статистики, теорії графів та інших математичних методів, що застосовуються в розробці програмного забезпечення, архітектурі комп'ютерів, мережевому проектуванні та інших аспектах комп'ютерної інженерії.

Формування математичних компетентностей може включати в себе активне вивчення математичних дисциплін, виконання практичних завдань і проєктів, спрямованих на застосування математичних методів у реальних ситуаціях, а також залучення до практики роботи з програмними інструментами та математичними пакетами для моделювання та розв'язання задач.

Особлива увага повинна бути приділена розвитку критичного мислення, абстрактного мислення та здатності до моделювання реальних проблем з використанням математичних концепцій. Також важливо вміти ефективно комунікувати математичні ідеї та результати своєї роботи з колегами і клієнтами.

Загалом, формування математичних компетентностей у майбутніх спеціалістів з комп'ютерної інженерії вимагає систематичного та глибокого вивчення математики, а також постійного оновлення знань і навичок у цій галузі. Для досягнення цілей формування математичних компетентностей можуть використовуватись такі підходи і методи:

1. Комплексний курс вивчення математики: створення спеціального курсу, який включає вивчення вищої математики, дискретної математики, теорії ймовірностей та математичної статистики, що є необхідними для комп'ютерної інженерії. Цей курс має включати теоретичні засади, прикладні аспекти та практичні завдання, що сприяють розвитку реальних навичок.

2. Інтерактивні методи навчання: використання інтерактивних програм, комп'ютерних симуляцій та візуалізацій математичних концепцій. Це дозволяє студентам бачити і відчувати математику у практичних ситуаціях, що полегшує її засвоєння та застосування.

3. Проєктна робота: включення студентів у проєкти, які вимагають використання математичних методів у реальних задачах комп'ютерної інженерії. Це може бути розробка алгоритмів, оптимізація процесів, моделювання систем тощо. Через практичну реалізацію студенти зможуть засвоїти та застосувати математичні концепції в життєвих ситуаціях.

4. Міждисциплінарний підхід: співпраця між викладачами математики та комп'ютерної інженерії для інтеграції математичних понять у викладку комп'ютерних предметів і навпаки. Це сприяє більш глибокому розумінню міжпредметних зв'язків.

5. Практичні завдання та вправи: включення практичних завдань та вправ, які вимагають використання математичних концепцій у розв'язанні реальних проблем комп'ютерної інженерії. Це допомагає студентам закріпити теоретичні знання та розвивати навички застосування математики у практичних ситуаціях.

6. Індивідуальне навчання: надання можливості студентам зосередитись на розвитку своїх математичних компетентностей шляхом індивідуальних консультацій та

спеціалізованих гуртків. Це дозволяє студентам глибше вивчати конкретні аспекти математики, які є необхідними для їхніх професійних цілей.

7. Практика в реальному середовищі (виробнича та переддипломна практика): надання студентам можливості здобути практичний досвід у компаніях, які займаються комп'ютерною інженерією. Це дозволяє їм застосувати свої математичні знання у реальних проектах та отримати цінний досвід роботи в галузі.

Формування математичних компетентностей у майбутніх спеціалістів з комп'ютерної інженерії є процесом, який потребує постійного розвитку та оновлення. Це допомагає створити конкурентні переваги для фахівців у цій галузі і забезпечити їх успішну кар'єру на ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Кирилашук, С. А., Бондаренко, З. В., Ключко, В. І., Хом'юк, І. В. Застосування знаково-символічного підходу у процесі формування професійних компетентностей студентів вищих технічних навчальних закладів. URL:

<http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/35292>

2. Клеопа І. А., Петрук В.А. Поняття «математична компетентність майбутніх фахівців комп'ютерної інженерії» в контексті компетентнісного підходу URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30840/65234.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

3. Kosenyuk, H., & Rozlomiil. (2022). Competence-based approach in offering the course "Theory of correlations and mathematical statistics" to higher education recipients in computer science . COMPUTER-INTEGRATED TECHNOLOGIES: EDUCATION, SCIENCE, PRODUCTION, (48), 70-75

4. Семеріков, С. О.; Стрюк, А. М.; Стрюк, Л. Б.; Стрюк, М. І.; Шалацька, Г. М. Формування загальнопрофесійних компетентностей майбутніх інженерів-програмістів. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/17646>

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Антонюк Варвара Євгенівна,

здобувач вищої освіти III курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.

Науковий керівник: Декусар Ганна Геннадіївна,

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов.

Дніпропетровський державний університету внутрішніх справ

PECULIARITIES OF PHYSICAL TRAINING OF FEMALE POLICE OFFICERS

As part of the professional activity of police officers, it is difficult to overestimate the role of women - police officers, therefore, the topic of the effectiveness of physical training of this category of employees is quite relevant. In this regard, a special role is assigned to competent and professional employees of internal affairs units, who professionally detain and accompany persons who have committed crimes. This, in turn, set certain tasks before them, the qualification level, physical development, high level of mental stability and health, which depend on a scientifically based organization of professional and applied physical training. Changes occurring in the socio-economic sphere of society inevitably bring changes in the value orientation components of citizens of any country. The result of such changes in our country can be considered an increase in the number of female employees in the internal affairs bodies of Ukraine in recent years. It is this trend that takes place in educational institutions with specific learning conditions, where the number of female cadet students has become many times higher[1].

Police officers of one or another sectoral service, along with a complex of knowledge, abilities and skills that allow them to perform their functional duties, must:

- be able to make optimal decisions for prompt and clear actions in extreme situations of professional activity;
- have professional communication skills with different categories of citizens;
- be able to stop illegal actions, including with the use of force techniques, special means, as well as with the use and use of firearms.

These aspects of preparedness are formed primarily in the process of professional training. In my opinion, one of the main sources of improving tactical preparation for actions in extreme situations should be the research of the actions of police officers in similar situations, which are conducted at the modern organizational and methodological level. Psychological preparedness, along with physical preparedness, is a set of formed and developed psychological characteristics that correspond to the psychological features of operational service (combat) activity and are a necessary internal condition for its successful implementation. It is this type of training that plays an important role in overcoming the psychological difficulties of professional activity and, thereby, in ensuring the successful solution of tasks. In recent years, psychological services and psychological

laboratories have existed in the structure of the Ministry of Internal Affairs. As we know, one of the main tasks of these divisions, as well as legal psychology departments of educational institutions with specific conditions of study, should be the improvement of the system of professional and psychological training of police officers. Physical training of police officers is one of the main aspects of official and professional training, since in stressful situations of professional activity, associated with repelling attacks and arresting criminals who are actively resisting, which is expressed in failure to comply with the legal requirements of the police officer, the officers face the task of arresting them, effectively using force techniques, special means and firearms. At the same time, it is unacceptable to exceed the limits of necessary defense and measures necessary for the lawful detention of persons who have committed a crime. A high level of physical and fire readiness of police officers is the most important condition for successfully solving professional tasks and their personal safety. In order to determine ways to improve the programmatic and methodical provision of physical training of police officers, it is necessary to analyze official programmatic and methodical documents and develop a concept of physical training. A significant number of police officers are killed or injured in the performance of their duties today than, say, 10-15 years ago. The main reason, in my opinion, is that the crime rate is very high in the country today. Since the police have to fight against crime, at all times, with the increase in the level of crime, losses in the ranks of the internal affairs bodies also increase[2].

Women serve in almost all divisions of the internal affairs bodies and, together with men, go to the scene of the incident, subject to extreme influence due to the specifics of the professional tasks facing them during the performance of official and professional tasks. This leads to a high level of professional training, in particular physical training. Practical observations during work with employees of internal affairs bodies, who are being recruited for the first time and are studying in professional training programs, indicate a low level of physical fitness. Also, the level of mastery of combat techniques of struggle of women workers does not meet the requirements put forward to them in practical professional activities. In this regard, providing professional physical training in primary schools with specific learning conditions is an extremely important task. As part of the initial professional training of future police officers, physical training is a planned and purposeful process of ensuring the readiness of employees to perform operational tasks, skillful and legitimate use of physical force, combat techniques, as well as maintaining high efficiency in emergency conditions. That is why it should be noted that in physical training classes, the main attention should be focused on mastering and improving combat fighting techniques, which occupy one of the important places in the training of policemen[3]. Considering the difficulties that arise in the process of acquiring professional skills and abilities by women, it should be noted:

- women have to learn completely new motor and coordination skills;
- psychological and psychophysiological problems arise (nervous system excitability, learning ability, anthropometric features, etc.).

It would be unfair not to note that women surpass men in accuracy and coordination of movements and are characterized by highly developed speed and dexterity of movements of small muscle groups. Women have better flexibility compared to men, which is due to the peculiarities of their anatomical structure and physiological functions. Insufficiently developed flexibility makes it difficult to coordinate movements, and the unity of their development provides ample opportunities for dexterity.

I would like to note that none of the regulatory documents regulating physical training in educational institutions with specific training conditions reflect the methods of training combat techniques of female police officers. Therefore, the entire system of physical training of women in educational organizations of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine should be built on a strictly scientific basis, taking into account the specifics of their future professional activity and the anatomical and physiological features of the female body, and should be aimed at increasing general physical fitness and strengthening health. The successful solution of this problem should be associated with the improvement of the pedagogical principles of physical training, first of all, the introduction of new technologies and training methods that have a professional orientation[4]. For better training and prevention of injuries during the performance of professional tasks by female police officers, it is necessary to plan physical training as a planned systematic process of improving physical qualities throughout the entire period of training and service.

Features of the physical training of female police officers, its components determine its place and importance in the system of professional training, which consists of the following:

- replenishment and improvement of the individual fund of movement skills, skills and physical culture and educational knowledge, which contribute to the development of the chosen professional activity;
- intensification of the development of professionally important physical and directly related abilities, ensuring stability and increasing the level of performance on this basis;
- increase in the degree of adaptation capabilities of the organism in relation to the adverse effects of the environments in which the labor activity takes place;
- promoting the successful performance of official tasks implemented in the system of professional training of personnel, education of moral, spiritual, volitional and other qualities that characterize goal-oriented, highly active members of society, creating its material and spiritual values[5].

In order to maintain the physical condition of female police officers, special attention should be paid to the development of physical and applied skills, as well as to the increase of general motor activity to compensate for the static mode of activity characteristic of them.

USED BOOKS:

1. Didkovskii V.A., Bondarenko V.V., Kuzenkov O.V. Physical training of employees of the National Police of Ukraine: training manual. Kyiv: FOP Kandyba T.P., 2019. 98 p.
2. Zayarin G.O. Psychophysical training of cadets of educational institutions of the Ministry of Internal Affairs: study guide / G.O. Zayarin, O.M. Nesin, G.B. Melnikov; under the editorship H.O. Zayarina – Donetsk: Donetsk Institute of Internal Affairs, 2001. – 240 p.
3. Tyorlo O.I. Changes in indicators of special physical fitness and physical capacity of female cadets during the academic year: monograph / O.I. Tjorlo – Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2010. – 264 p.
4. Bortnyk S.M. The level of physical training as a key requirement for candidates for service in the National Police of Ukraine. Training of police officers in the conditions of reforming the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: coll. of science works Kharkiv: KhNUVS, 2018. P. 57-59.
5. Kardanov A.K. Peculiarities of the training of employees of internal affairs bodies when performing official tasks in the conditions of high mountains. Science and business: development paths. 2013. No. 10 (28). P. 7-10.

*Антонюк Варвара Євгенівна,
курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.
Науковий керівник: Гіденко Євген Сергійович,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки*

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА - ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Питання збереження та зміцнення життя та здоров'я людини у всі часи викликали підвищений інтерес вчених та практиків. Це пов'язано з тим, що серед загальнолюдських цінностей здоров'я завжди вважається однією з першочергових умов успішної діяльності людини. Зазначена обставина визначає важливість цієї проблеми і вимагає пошуку нових технологій фізичного виховання гармонійно розвиненої особистості.

Удосконалення професійної майстерності співробітників поліції засобами фізичної підготовки становить найбільший інтерес. Дуже характерними є дані, що свідчать про існування різних показників професійної працездатності у процесі спеціально-тактичних навчань співробітників залежно від рівня їх фізичної підготовленості. Відмінно фізично підготовлені співробітники зі швидкістю дій на смузі перешкод перевершують слабо фізично підготовлених, які діють набагато повільніше, ніж у нормальних умовах. Під впливом фізичних навантажень та нервово-психічних напруг (переслідування злочинця, виконання прийомів рукопашного бою) ці відмінності досягають значних величин і мають достовірний характер. Результати експериментальних досліджень (В.А. Торопов, 1988; С.М. Ашкіназі, 2008, та ін) показали, що на тлі значних фізичних навантажень з прийомів рукопашного бою ефективними є лише удари рукою та ногою, а також застосування спецзасобів та табельної зброї [1].

Ці дані підтверджуються результатами дослідження (А.Ю. Чихачов, 1982): добре підготовлені фізично співробітники виконують прийоми рукопашного бою на оцінку «відмінно» і з високим рівнем достовірності ($P < 0,001$), а на фоні великих фізичних навантажень (маршбросок 6 км, тактичні вчення тощо) – лише на оцінку «задовільно».

Фізична підготовка співробітників поліції покликана вирішувати не лише спеціальні завдання, а й ті, що поставлені в процесі виховання особистості українських громадян. Отже, значення фізичного виховання як складової частини загального виховання у тому, що його спрямовано на всебічний гармонійний розвиток співробітників, важливим показником якого є фізична досконалість.

Отже, фізична досконалість не лише співробітників поліції, а й громадян України є соціальною проблемою, яка може бути вирішена лише у суспільстві, де створено умови для вільної творчої праці, де відчувається постійна турбота держави про добробут та всебічний розвиток суспільства[2].

Співробітники поліції, вирішуючи спеціальні завдання щодо забезпечення, підтримання правопорядку в країні, захисті українських громадян покликані вирішувати і таку спільну для всього народу завдання, як патріотичне виховання молодого покоління. Багато юнаків та дівчат після закінчення середньої школи бажають вступити до навчальних закладів з специфічними умовами навчання, на службу в поліцію для того, щоб, отримавши спеціальні знання та підготовку, стати на захист населення, на захист інтересів своєї держави, сприяти наведенню та підтримці порядку в країні.

Поліцейські з високим рівнем фізичної підготовленості виконують дії, пов'язані з їхньою професійною діяльністю, у процесі тактико-спеціальних навчань на 15 % ефективніше, ніж працівники із низьким рівнем фізичної підготовленості. У ході дій на спеціальних смугах перешкод добре фізично підготовлені співробітники або не знижують показників виконання цих процесів, або погіршують їх незначно. Слабо фізично підготовлені співробітники на тлі фізичних навантажень діють набагато повільніше і недостатньо справляються із завданнями оперативно-службової діяльності.

У звичайних умовах (у невтомному стані) відмінностей у стрільбі з автомата у працівників, добре і слабо фізично підготовлених, зазвичай, немає. Проте на тлі фізичних навантажень і нервово-психічних напруг, що випробовуються під час навчань, ці відмінності виявляються та досягають значних величин. При цьому влучність стрільби з автомата у співробітників слабо фізично підготовлених, істотно знижується, тоді як у добре фізично підготовлених працівників вона протягом багатоденних навчань практично не змінюється. Це говорить про те, що шляхом підвищення рівня фізичної підготовленості співробітників поліції можна значно підвищити ефективність використання вогнепальної зброї, маневреність дій у бойовій обстановці («гарячі точки»), скоротити час перебування співробітників під вогнем супротивника і тим самим створювати умови для успішнішого виконання поставлених оперативно-службових задач. Відмінно фізично підготовлені співробітники по швидкості, точності та вправності дій зі зброєю значно перевершують слабо фізично підготовлених[3].

Медичні працівники науково обґрунтували досить поширене явище: чому при однаковому обсязі тренувань одні співробітники швидко збільшують м'язову масу, а інші не досягають поліпшення результату. Справа, виявляється, у тому, що перші є носіями "спортивного" гена, а у других він відсутній.

Група дослідників вивчила фізичний стан 58 абітурієнтів після того, як вони тренувалися протягом 11 тижнів. 35 курсантів зуміли покращити успішність по фізичній підготовці в середньому на 8%, решта ж не змогли підвищити стан фізичної підготовленості. Вчені вважають, що володарем "спортивного" гена є приблизно кожен четвертий. Серед тих, хто пройшов перевірку, таких виявилось більше. Більше їх серед спортсменів. Виникає питання: чи не можна майбутніх чемпіонів та рекордсменів виявляти за допомогою генетичних тестів вже у дитячому віці? Зрозуміло, лише спадкової схильності мало для того, щоб стати визначним спортсменом. Для цього потрібні роки спортивних тренувань, воля та цілеспрямованість для досягнення наміченої мети.

З рівнем фізичної підготовленості працівників тісно пов'язане збереження не тільки фізичної, а й розумової працездатності. Це має важливе значення в практичній

діяльності працівників поліції, так як обсяг розумової діяльності особового складу всіх спеціальностей у навчальних закладах зі специфічними умовами навчання постійно збільшується, а у співробітників багатьох спеціальностей дії, пов'язані з розумовою працездатністю, складають основу їх оперативної-службової діяльності. Дослідженнями встановлено, що у звичайних умовах показники, що характеризують розумову працездатність осіб із різним рівнем фізичної підготовленості, значно не різняться. Однак у складних умовах, під впливом фізичних навантажень та нервово-психічних напруг, ця відмінність стає дуже значною. Через добу після напружених дій на спеціальних навчаннях показники, що характеризують пам'ять, увагу, якість розуміння та запам'ятовування команд та цілевказівок, час та якість підготовки оперативних даних, у добре фізично підготовлених працівників майже повністю відновлюються, а у слабо фізично підготовлених залишаються низькими.

Таким чином, високий рівень фізичної підготовленості дозволяє значно підвищити стійкість психологічних функцій людини та забезпечити в умовах фізичних навантажень та нервово-психічної напруги підвищену розумову працездатність працівників. Узагальнення наявних наукових даних дозволяє зробити висновок, що високий рівень фізичної підготовленості працівників є важливим показником їхньої службово-професійної працездатності[4].

Основними є такі:

По-перше, швидкість та точність виконання професійних прийомів та дій знаходяться у позитивній залежності від рівня фізичної підготовленості працівників. Це дозволяє співробітникам, які мають перевагу у фізичній підготовленості, швидше та точніше виконувати різні бойові прийоми та дії за своєю спеціальністю; на вищому рівні і більш тривалий час зберігати швидкість та точність виконання спеціальних прийомів під впливом фізичних навантажень та нервово-психічних напруг, характерних для умов оперативної службової діяльності, швидше відновлювати показники виконання спеціальних прийомів та процесів після великих фізичних навантажень.

По-друге, ступінь залежності між рівнем фізичної підготовленості працівників та їх професійною працездатністю тим вище, чим складніші умови, у яких діє особовий склад, і що менш стійкий до стомлення той чи інший показник працездатності.

По-третє, характер і рівень залежності між рівнем розвитку тих чи інших фізичних якостей та професійної працездатності співробітників різних спеціальностей неоднакові. На тлі різнобічної фізичної підготовленості особового складу наголошується найбільша залежність професійної працездатності працівників від рівня розвитку у них визначених для різних спеціальностей фізичних якостей.

Зі службової практики відомо, що різні види професійної діяльності вимагають від співробітників переважного прояву різних якостей: в одних випадках – сили, за іншими – уважності, по-третє – спритності тощо. Це підтверджується тим, що добре фізично підготовлені співробітники та навіть відмінні спортсмени виявляються нездатними до тієї чи іншої професії або зустрічають значні труднощі при оволодінні нею. Причинами у цих випадках є виражений недолік у розвитку професійно важливої якості або, навпаки, надмірний розвиток якостей, погано сумісних з особливостями цієї професії. Так, недоліки в координації рухів, навіть за відносно високого розвитку сили, швидкості

і витривалості, істотно ускладнюють оволодіння навичками керування автомобілем. Більш того, не всяка координація рухів є фактором, що сприяє оволодінню деякими професійними руховими навичками. Важко зрозумілими, на перший погляд, є випадки, коли спортсмени високого класу виявляються нездатними опанувати професію гарного водія. Проте дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених показують, що характерні для деяких видів спорту рухові дії, за яких у роботу залучаються великі м'язові групи і здійснюються рухи за великими амплітудами, часто виявляються несумісними зі здатністю до тонких рухів, що переважають у діяльності операторів, водіїв та співробітників деяких інших спеціальностей[5].

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутов С.С., Кисленко Д. П., Ємчук О. І., Решко С. М. Взаємодія працівників міліції при застосуванні заходів фізичного впливу : навч.- метод. посібник. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2014. 69 с.
2. Бондаренко В.В. Вимоги до фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. 2017. Вип. 147. Т. 2. С. 279–282.
3. Грибан Г. П. Вплив фізичних вправ на розумову та інтелектуальну діяльність студентів : монографія. Житомир : Рута, 2008. 122 с.
4. Закорко І. П. Особливості відпрацювання психологічної стійкості у співробітників правоохоронних органів в процесі підготовки до ведення рукопашного поєдинку з озброєним злочинцем. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2000. № 5 С. 225–227.
5. Пліско В. І, Бутов С. С., Ємчук О. І., Соловійов В. В. Застосування заходів фізичного впливу в умовах небезпеки : навч.-метод. посіб. Київ : Наук. Світ, 2012. 47 с

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Антонюк Варвара Євгенівна,

здобувач вищої освіти III курсу

*Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції.*

*Науковий керівник: Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

THE ROLE OF ENGLISH FOR LEGAL PROFESSIONS

The English language is gaining more and more popularity due to the fact that it is spoken almost all over the world. It is the language of economics, politics, travel, entertainment, art and music. It is impossible to overestimate the importance and role of the English language in the world, since it covers both general areas of human activity and local ones, which can include various sciences. In particular, the English language is very important for jurisprudence.

Having analyzed the importance of the English language in the field of jurisprudence, it is possible to highlight some characteristics that make it clear that the above-mentioned language is really necessary for a modern lawyer. Lawyer is a profession that affects all aspects of social life. Everything that is subject to legal regulation is the domain of lawyers. Many specialists in the field of jurisprudence these days ask themselves the question - "does a lawyer need English?". You can answer "no" if you are not going to work in this profession. In the work of a really good lawyer, the English language will be more of a necessity than a pleasant addition [1].

A jurisprudence specialist working with documents in a foreign language must have a good understanding of his work, because the price of a mistake can be high. For example, a company can lose its reputation, go bankrupt, pay huge fines or lose a lot of financial benefits.

The importance of the English language in conducting any negotiations should be noted as a separate point. Obviously, this applies to work with foreign companies in one way or another. However, mastery of fluent communication skills and mastery of professional legal terms require special skill. This aspect can include not only work with documents, business assistance and consulting, but also the activity of mediators, which has become the most popular in recent years. If when working with important documents, a lawyer can spend a certain amount of time on this, turn to dictionaries or colleagues, then during live communication you need to think quickly, express your point of view clearly and clearly[2].

One of the most important roles of the importance of the English language in jurisprudence is the opportunity for a lawyer to participate in international conferences. Such conferences are held, as a rule, in English, which means that knowledge of it is necessary to participate in them. Why is this aspect important? Participation in events allows you to improve the qualification of a lawyer, a scientific degree, which, accordingly, raises the level of this specialist in the labor market.

Having determined the role of English in legal professions, it is worth turning to the peculiarities of this language. It is not by chance that teaching English for lawyers is included in a separate course, which includes practicing the skills of fluency in terminology, updating the necessary grammar, compiling a professional glossary and much more.

Note that in order to find out the differences in colloquial English for lawyers, it is worth paying more attention to the typical features of their professional slang. This includes punctuation, written speech, a special order of words, and even the unexpected meaning of phrases and words[3].

USED BOOKS:

1. Azizova S. M. Peculiarities of professionally oriented teaching of the English language of legal students// Pedagogical Journal. - 2016. - No. 4. - P. 254.
2. Yeremeyeva G.R., Baranova A.R., Mefodieva M.A. Professionally oriented teaching of English to students of non-linguistic majors // Kazan Pedagogical Journal. - Vol. 2. - 2016. - №. 2. - P. 341.
3. Kuznetsova S. V. Some issues of teaching professionally oriented English // Innovative science. - 2015. - T No. 12. - P. 229.

*Баштанікова Андріана Андріївна,
студентка III-го курсу спеціальності «Початкова освіта».*

Науковий керівник: викладач-методист

Свиріпа Людмила Кирилівна.

*Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»*

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НУШ

На сучасному етапі розвитку НУШ змінився підхід до вивчення молодшими школярами всіх дисциплін, зокрема й української мови. Суть оновлення полягає в спрямуванні на розвиток ключових та предметних компетентностей, розглянемо детальніше. Сьогодні, як і завжди, без знання рідної мови неможливо існувати, тому розвиток компетентностей важливо формувати ще з молодшого шкільного віку, дати учням базу, із якою вони зможуть рухатися далі не тільки в старших класах, а й в житті загалом. Власне, саме у цьому і полягають зміни в НУШ, щоб забезпечити учнів знаннями, уміннями, навичками, які знадобляться в реальному житті. Тому сучасні вчителі пояснюють учням, для чого вони вивчають дану тему, аби змотивувати, заохотити їх до більш зосередженого й активнішого сприйняття нового матеріалу.

У типовій освітній програмі під керівництвом Шияна Р. Б. визначені такі завдання:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
- розвиток уміння вдумливого читання і базових правописних умінь;
- збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;
- розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);
- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів [2, с. 5].

До предметних компетентностей з української мови, які розвиваються в початковій школі, належать такі: мовленнєва, мовна, соціокультурна та діяльнісна. Кожна із них по своєму важлива і незамінна, а разом вони формують свідомих, обізнаних учнів, з якими можна не лише легко працювати на інших уроках, а й приємно взаємодіяти в реальному житті.

Якщо розглядати мовленнєву компетенцію, то варто сказати, що вона спрямована на здатність висловлювати свої думки, почуття; комунікувати з іншими із дотримання мовленнєвого етикету; вести дискусії, діалоги; складати монологи. З огляду на те, що це, в більшій мірі, усна компетенція, можна стверджувати, що вона дуже важлива в повсякденному житті, як і на уроках української мови.

Задля ефективного розвитку мовленнєвої компетенції використовують: усне сприймання творів; читання текстів; побудову монологів та діалогів; театралізацію творів; дискусії на задані теми. Наприклад, [5, с.61]. *«Народна казка про тварин. Тема. Головна думка. Передбачення за заголовком. План. Переказуємо. Театралізуємо».*

Проаналізувавши мовну компетенцію, можна сказати, що вона спрямована на оволодіння достатньою кількістю мовних знань; можливістю використовувати мовні засоби у мовленні, зважаючи на лексичні, граматичні, орфоепічні, орфографічні, синтаксичні, стилістичні норми літературної мови. Наприклад, робота із підручником, [5, с.70]. *«Спиши речення, розкриваючи дужки. Познач закінчення».*

Розглянувши соціокультурну компетенцію, можна зазначити, що вона передбачає: засвоєння знань про нашу державу, її звичаї, традиції, свята; розвиток навиків застосування знань про культуру спілкування відносно віку, статусу, рівня знайомства; використання отриманих знань для спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях із людьми різних соціальних ролей. Прикладом також може бути завдання із підручника: [5, с.12]. *«Ти спілкуєся з людьми в різних ситуаціях. Розкажи за схемою про ситуацію спілкування. Опши одну із ситуацій спілкування».*

А от діяльнісна компетенція поділяється на групи за загальнонавчальними вміннями та навичками:

- навчально-організаційна – розуміння, для чого виконувати те чи інше завдання, організувати спільну роботу, планувати послідовність дій, розподіляти час. Наприклад, [5, с.18]. *«Прочитайте текст у парі. Поясніть значення виділених слів. Розкажіть про усне мовлення одне одному».*

- навчально-інформаційна – вміння шукати потрібну інформацію та використовувати її, вибирати головне, доступно пояснювати суть. Наприклад, [5, с.53]. *«Прочитай слова, які прийшли до нас з інших мов. Запиши спочатку ті, які для тебе є вже звичними. Потім ті, значення яких тобі потрібно уточнити. Знайди тлумачення цих слів в інтернеті».*

- навчально-інтелектуальна й творча – вміння аналізувати, синтезувати, встановлювати послідовність, відповідність, критично мислити, порівнювати, аргументувати свою думку, виконувати завдання за аналогією; контрольно-оцінна – здатність до самоаналізу, самооцінювання, вміння виправляти свої помилки. Наприклад, [5, с.92]. *«Утвори пари слів. Познач корінь. Підкресли букви, що позначають звуки, які чергуються».*

Отож, можна зробити висновок, що розвиток предметних компетентностей на уроці української мови в учнів молодшого шкільного віку дозволяє формувати свідому та самостійну особистість, якій буде легко в майбутньому навчатися у старших класах, а також комунікувати з іншими людьми.

На кожному уроці розвиваються певні предметні компетентності, але є ті, які формуються на кожному з них, – це міжпредметні, тобто ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання протягом життя;
- громадянські та соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність [3].

Формування вмінь спілкуватися рідною мовою починають свій розвиток ще з раннього дитинства, а потім удосконалюються в школі. Учні вчать письмово і усно висловлювати власну думку, читати, слухати, розуміти значення невідомих слів, комунікувати. Наприклад, [6, с.6]. *«Чому у світі існує багато мов? Чому ти вчиш українську мову? Які мови вчать діти в різних країнах? Чому?».* [5, с.7]. *«Попрацюйте в парі. Відшукайте вірші, прислів'я про українську мову в інтернеті та інших джерелах. Запишіть два прислів'я».*

Наступна компетенція сприяє розвитку навичок комунікувати із людьми з різних країн, комфортно та впевнено відчувати себе під час подорожей, розуміти те, що написано іншою мовою або сприймати усні висловлювання. Наприклад [6, с. 61]. *«Розглянь схему. Розкажи, як в українській мові з'явилося слово барвінок»*. [5, с. 53]. *«Прочитай слова, які прийшли до нас з інших мов. Запиши спочатку ті, які для тебе є вже звичними. Потім ті, значення яких тобі потрібно уточнити. Знайди тлумачення цих слів в інтернеті»*.

Математична компетенція спрямована на здатність учнів вирішувати прості математичні завдання, будувати алгоритм дій для розв'язання певних задач, розвивати пам'ять, увагу, критичне мислення. Ця компетенція також невід'ємна на уроках української мови, не лише для елементарної нумерації завдань чи сторінок, а й під час вивчення числівника. Наприклад, [8, с.27]. *«Прочитай числові вирази різними способами. Запиши їх, уживаючи прийменники від, до»*. [8, с.30]. *«Уяви, що твій бюджет становить 50 гривень. Напиши список товарів, які ти можеш придбати на цю суму»*. [8, с.30]. *«Утвори і запиши словосполучення іменника з числівником»*.

Технологічна та природнича компетенції на уроках української мови використовуються під час аналізів прочитаних текстів, пов'язаних із цими галузями, збирати інформацію, аналізувати її. Наприклад, [8, с.34]. *«Розкажи про відомі тобі природні й рукотворні чудеса України за картою та іншими джерелами»*. [6, с.80]. *«Подумай, чому рослини мають такі назви. Як утворені ці назви?»*. [6, с.116]. *«Чи був у твоєму житті випадок, коли ти щось готував / готувала? Розкажи про свій досвід»*.

Інноваційність полягає у використанні новітніх методів та технологій на уроках української мови, які сприяють розвитку творчого та критичного мислення у молодших школярів. Наприклад, [6, с.112]. *«Про що йтиметься в оповіданні? Чому ти так думаєш?»* (метод передбачення).

Екологічна свідомість базується на здоровому способі життя, вміння розумно та обгрунтовано використовувати природні ресурси з урахуванням принципів сталого розвитку, розуміння важливості природного середовища для життя та здоров'я людини. Наприклад, [6, с. 56]. *«Передбачаю наслідки. Запиши, якими будуть наслідки, якщо смітити в лісі»*. [8, с. 96]. *«Листьмо для себе. 1. Чому вітряні електро-станції важливі?»*.

Інформаційно-цифрова компетентність в контексті української мови включає навички впевненого та одночасно критичного використання інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення пошуку, обробки та обміну інформацією у різних сферах життя, крім того, вона передбачає усвідомлення етичних аспектів роботи з інформацією. Наприклад, [6, с.17]. *«Доповни таблицю. Переваги та недоліки читання електронних книжок»*. [5, с.24]. *«Ключові слова. Шукаємо інформацію в інтернеті та інших джерелах»*.

Розвиток умінь вчитися впродовж життя, здатність до активного пошуку і освоєння нових знань, організація ефективного навчання, вміння визначати навчальні цілі і шляхи досягнення цих цілей, створення власного навчального шляху, оцінка власних навчальних досягнень, неперервної самоосвіти. Ця компетенція реалізовується навіть через технологію щоденні 5. Наприклад, [6, с. 99]. *«Пишу для себе. 1. Я мрію бути... 2. Є дуже важливі професії...»*.

Соціальні та громадянські навички розвиваються на уроках з української мови розвитку мовлення, де діти комунікують між собою. Вони дізнаються нові форми

поведінки, необхідні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті та на роботі. Вчать співпрацювати з іншими для досягнення результату, передбачати та вирішувати конфлікти, досягати компромісів. Наприклад, [5, с. 12]. *«Ти спілкуєси з людьми в різних ситуаціях. Розкажи за схемою про ситуацію спілкування. Опиши одну із ситуацій спілкування».*

Культурна освіченість, здатність формувати власні художні уподобання, самостійно виражати почуття базується на глибокому розумінні власної національної ідентичності, що сприяє позитивному ставленню та повазі до різноманітності української мови, вміння етично спілкуватися, використовуючи слова ввічливості. Наприклад, [5, с. 16]. *«На якому малюнку зображено дітей, які спілкуються? Поясни свою думку. Як ти вважаєш, що таке культура спілкування? Яких правил дотримуються діти під час спілкування?».*

Ініціативність і підприємливість – це одна із популярних тем у творах для школярів молодших класів, тому можна стверджувати, що і ця компетенція розвивається на уроках української мови. Наприклад, [8, с. 27]. *«Чи знаєш ти, що таке бюджет? Чи є у тебе свій бюджет?».*

Здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя постійно пов'язані, але лише разом вони сприяють ефективному розвитку в учнів вмінь аналізувати свій спосіб життя й покращувати його. Наприклад, [8, с. 69]. *«Чи була у твоєму житті ситуація, коли ти порушував заборону дорослих? Чому це сталося? Які були наслідки?».*

Поєднання ключових та предметних компетентностей позитивно впливає на учнів і є основою компетентнісного підходу до навчання молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

2. <https://naurok.com.ua/predmetni-kompetenci-uchniv-pochatkovih-klasiv-z-ukra-nsko-movi-56611.html> [дата звернення: 03.06.2023р.]
3. Типова освітня програма 1-4 класи. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> [дата звернення: 05.06.2023р.]
4. Державний стандарт початкової освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [дата звернення: 05.06.2023р.]
5. http://school28.edukit.lviv.ua/informaciya_pro_zaklad/10_klyuchovih_kompetentnostej_novoi_ukrainskoi_shkoli/ [дата звернення: 04.06.2023р.]
6. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. Для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2020.
7. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. Для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2021.
8. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. Для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2021.
9. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. Для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2020.

Подсєвак Катерина Сергіївна,
Київський національний лінгвістичний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СПОРТИВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ

Сфера спорту є різноманітним і складним процесом і асоціюється в нашій свідомості з різними сферами життя, а саме: професійною діяльністю, культурою, естетикою, культурою здоров'я, бізнесом, політикою тощо. На історію сучасного спорту як елемента національних культур значно вплинули засоби масової інформації. Водночас, спортивна сфера як елемент національної культури, який широко висвітлюється в масмедіа, значно підвищив впізнаваність і прибутковість друкованих та електронних періодичних видань.

Комплексний аналіз спортивного медіадискурсу відображено в працях таких лінгвістів, як А. Біллінгс, М. Баттерворт і П. Турман [3], Р. Бойл і Р. Хейнс [4], Д. Роу [5] та інші.

Спираючись на праці зазначених дослідників, визначаємо спортивний медіадискурс як такий вид комунікації учасників спортивного змагання, основною функцією якого є відображення спорту як медіа-події. Основними компонентами спортивного дискурсу є інформаційно-комунікаційні засоби (опис і аналіз усього, що відбувається зі спортсменами, що здійснюють спортивні журналісти та/або коментатори), а також вболівальники, які отримують інформацію через такі канали як телебачення, радіо та мережа інтернету. Таким чином, за визначенням О. Гаврилюк, спортивний дискурс функціонує в межах дискурсивної спільноти, об'єднаної спільними комунікативними намірами, стратегіями і тактиками мовної поведінки, спільною лексикою та комунікативними установками сприйняття [1: 309].

Лексика спортивного медійного дискурсу включає спеціалізовані терміни, загальноновживані лексичні одиниці та засоби образної номінації, серед яких значну частину складають фразеологізми.

Фразеологізми у спортивному медіадискурсу є унікальним засобом вербалізації професійно важливої інформації на перетині професійних і повсякденних знань шляхом поєднання таких характеристик як ідіоматичність, семантична неподільність структури, сталість лексичного складу, і властивостей спеціальної лексики (номінативний характер, приналежність до певної області знань, зв'язок з професійним поняттям або концепцією).

Відтворення фразеологізмів, що використовуються в спортивному медіадискурсі, здійснюється за допомогою різних способів, зокрема, широко застосовуються лексико-семантичні трансформації, які включають диференціацію, генералізацію та конкретизацію. [2]

Як правило, **диференціація** використовується для відтворення одного з компонентів фразеологізму спортивного дискурсу. Наприклад, фразеологізм *“to reach a milestone”* («досягти або пережити момент, ситуацію чи подію, яка є виключно вражаючою, значною або наслідковою») [6] перекладено за допомогою диференціації за допомогою української лексеми “результат”: *“During his following match, a 2-0 victory over Chievo, he scored his 10th goal across all competitions and in the process became the first player across Europe’s major*

league to reach the milestone for the season” (SI: URL). – “Під час свого наступного матчу, перемоги 2:0 над «К'єво», він забив свій 10-й гол за клуб в усіх змаганнях і став першим гравцем у європейських лігах, що досягнув такого результату у сезоні».

Слова широкого значення в структурі фразеологізма спортивного медіадискурсу також перекладаються українською мовою за допомогою **конкретизації**. Наприклад, слово *break* характеризується широкою семантикою, а у фразеологізмі “*make or break one's day*” набуває уточнюючого значення, що перекладається дієсловом із значно більш конкретною семантикою «зіпсувати». Наприклад: “... *cross-country is really a downhill sport: It's the ability to get down the hills that will make or break your day.*” (SI: URL). – “... *крос-кантрі - це насправді гірський вид спорту: Це здатність спускатися з нагорбів, яка може зробити або зіпсувати день*”. Використання такого способу перекладацького перетворення компонентів фразеологізму запобігає можливим випадкам неадекватного тлумачення значення усього фразеологізму.

Генералізація у спортивному медіадискурсі використовується, коли лексична одиниця вихідної мови замінюється в перекладі її гіперонімом. До прикладів генералізації відноситься переклад фразеологізму “*pave the way*” – «створювати умови для уможливлено якоїсь дії» [6]: “*Julie Foudy, 1999 USA soccer champion, Olympic gold medalist and ESPN broadcaster, endorsed the book right away. ... It has been hailed by many as an innovative inspiration that paves the way for women's sports.*” (SI: URL). – “Джулі Фуді, чемпіонка 1999 року з американського футболу, переможець Олімпіади та ведуча ESPN, одразу підтримала книгу... Багато людей проголосили її такою, що є надихає на нові звершення та прокладає шлях жіночому спорту.” Замість вузького семантичного значення *pave* «мостити дорогу» в перекладі українською мовою використано дієслово з узагальнюючим значенням «прокласти».

Застосування таких перетворень сприяє кращому розумінню тексту перекладу носіями мови перекладу. Лексико-семантичні трансформації спрямовані на відтворення змістового плану англійськомовних фразеологізмів, що сприяє передачі емоційному впливу повідомлення на реципієнтів, що було закладено автором тексту мовою оригіналу. Разом з іншими типами перекладацьких перетворень зазначені трансформації забезпечують донесення інформації про спортивну подію до іншомовної цільової аудиторії шляхом досягнення адекватності перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаврилюк, О. О. (2018). Комунікативні стратегії і тактики спортивних коментарів (на прикладі висвітлення world cup 2018 в англійськомовних ЗМІ). *Молодий вчений*, 11 (63), 308-314.
2. Максимов, С. Є. (2010). Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів: навч. посібник. Київ: Ленвіт. 175 с.
3. Billings, A., Butterworth, M., Turman, P. (2018). *Communication and Sport: Surveying the Field*. Los Angeles: SAGE Publications Ltd. 361 p.
4. Boyle, R., Haynes, R. (2009) *Power play: sport, the media and popular culture*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
5. Rowe, D. (2011). *Global Media Sport. Flows, forms and futures*. London: Bloomsbury.
6. Free Dictionary. URL: www.thefreedictionary.com

Джерела ілюстративного матеріалу:

SI – Sports Illustrated. URL: <https://www.si.com/>

Шостак Надія Степанівна,
студентка III-го курсу спеціальності «Початкова освіта».
Науковий керівник: викладач-методист
Свиріпа Людмила Кирилівна.

Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

Сьогодні потребує кваліфікованих вчителів, особливо, якщо мова йдеться про навчання молодших школярів. Саме від вчителя початкових класів залежить рівень розвитку зв'язного мовлення учнів, оскільки діти молодшого шкільного віку опановують звуковий склад слова, лексику, також отримують уявлення про літературну мову та оволодіють писемним мовленням. Можна сказати, що саме у молодших класах учні отримують основу для подальшого, більш глибокого, розвитку мовлення.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти навчання здійснюється з урахуванням ряду компетентностей, і однією з них постає: *«Вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях»* [1]. Формування цієї компетентності відбувається на усіх уроках, проте велику увагу їй приділяють на уроках української мови та читання.

Якщо розглядати типову освітню програму, розроблену під керівництвом Р.Б. Шияна 1-2 клас, то можна побачити такі обов'язкові результати навчання, поставлені у змістовій лінії «Взаємодіємо усно», які стосуються розвитку мовлення: *«Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; висловлює власні погляди щодо предмета обговорення; намагається зробити так, щоб висловлювання було зрозуміле і цікаве для інших осіб; правильно вимовляє загальноживані слова, розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого/побаченого»* [2, с. 6].

Ми бачимо, що розвиток мовлення є важливим етапом формування самостійної особистості. Це мовлення удосконалюється впродовж усього життя, тому, не маючи бази, не буде що розвивати. Проте постає запитання, як сприяти ефективному розвитку зв'язного мовлення молодших школярів, якщо ти вчитель-початківець? Які методи та прийоми доцільно обрати для отримання певного результату? Розпочнемо з основних понять – «мовлення» і «зв'язне мовлення».

Мовлення – здатність людини спілкуватися з іншими.

Зв'язне мовлення – це вміння висловлювати свої думки, ідеї чи враження, послідовно, чітко та зрозуміло для інших людей. Воно є важливим, оскільки, якщо люди не будуть в змозі правильно висловитися, то не отримують того, що їм потрібно.

Вчителю-початківцю доступно достатньо підручників та інтернет-джерел, які пропонують різноманітні методи, спрямовані на розвиток мовлення. Одним із таких авторів є Вашуленко О.О. Він пропонує такі методи:

- Імітаційні методи (або методи наслідування) - вони ґрунтуються на тому, що мова передається з покоління в покоління і засвоюється дитиною шляхом наслідування. Ці методи мають широкий набір прийомів і вправ [3, с. 321].

Приклад використання цього методу: *«Підготуй презентацію та виступи з усною доповіддю з теми на вибір. Користуйся схемою»* [4, с. 23], *«Напиши анотацію на свою улюблену книгу за схемою»* [4, с. 28], *«Напиши відгук про прочитану книгу за схемою»* [4, с. 32], *«Докладно перекажи казку за планом і лінією часу»* [4, с. 50], *«Перекажи стисло байку Леоніда Глібова своїми словами»* [4, с. 90], *«Напиши інструкцію, використовуючи схему»* [5, с. 15].

- Комунікативні методи розвитку мовлення ґрунтуються на комунікативній функції мови, тобто її призначенні бути засобом спілкування, комунікації, а також самовираження [3, с. 322].

Приклади використання методу: *«Напиши казку, використовуючи опорні слова»* [5, с. 88], *«Склади текст, пояснюючи різні погляди щодо вживання лимонаду»* [5, с. 97], *«Склади історію, яка трапилася з хлопчиком/дівчинкою на дні народження»* [5, с. 107], *«Ти, напевно, знаєш про новорічну традицію прикрашати ялинку. Дізнайся про рослини, що їх прикрашають люди на Новий рік у різних країнах світу. Напиши про них текст»* [5, с. 127].

- Метод конструювання тексту ґрунтується на дидактичній закономірності: нові вміння і способи діяльності учня формуються на основі правил, закономірностей, тобто теоретичній базі. Він передбачає застосування теоретичних знань з орфоепії, орфографії, лексики, граматики, стилістики. Метод конструювання тексту реалізується значною кількістю прийомів і типів завдань. Більшість із них виконують підготовчу і допоміжну функції [3, с. 323].

Приклади використання методу: *«Запиши синоніми до слів із казки. Яку роль відіграють синоніми в мовленні?»* [4, с. 64], *«Запиши синоніми до слів: сміх, мужній, каже. Запиши антоніми до слів: день, добро, життя»* [4, с. 68], *«Прочитай слова і словосполучення. Поясни їх значення. Склади словосполучення з цими словами»* [5, с. 13].

Ці три методи взаємопов'язані і доповнюють один одного, та в поєднанні складають основу системи розвитку мовлення молодших школярів.

Ще можна використати такі традиційні методи навчання:

- «Порівняй» – *«Порівняй малюнок і текст»* [6, с. 27], *«Порівняй самостійні частини мови і вігук. Чим схожі? Чим відрізняються?»* [6, с. 72], *«Порівняй речення. Скільки слів у кожному реченні?»* [6, с. 83], *«Порівняй загадку, приказку та прислів'я»* [4, с. 35].

- «Поясни» - *«Прочитай тексти. Подумай, до творів яких родів вони належать. Поясни свою думку»* [5, с. 28], *«Запиши слова в таблицю. Поясни, як ти їх перевіряєш»* [5, с. 47].

- робота над малими фольклорними жанрами (загадками, приказками, прислів'ями): *«Поясни прислів'я та приказки»* [4, с. 35].

Також зв'язне мовлення можна розвивати, використовуючи інтерактивні методи роботи. Ці методи є досить ефективними, оскільки спрямовані на взаємодію вчителя з учнем та учня з учнем.

Для розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови можна використати такі інтерактивні методи навчання:

- дискусія – сприяє розвитку не тільки комунікативних умінь, а й – критичного мислення: *«Напиши по три аргументи на захист пропозицій Так і Ні. Чи варто довіряти рекламі?»* [5, с. 106], *«Запиши по три думки для двох точок зору. Чи всі школи світу мають бути однаковими?»* [4, с. 11], *«Після канікул усі діти люблять ходити до школи. Запиши по три думки для двох точок зору»* [5, с. 8].

- робота в парах чи групах – сприяє удосконаленню комунікативних умінь та взаємодії між учнями: *«Дискусія з обговоренням у групах. Чи добре, коли йде доц?»* [4, с. 95], *«Розіграй діалог. Обговори в групі, що значить бути дисциплінованим»* [4, с. 49], *«Гра «Хто більше». Люди знають різну кількість слів. Дізнайся про свій словниковий запас. У парі називайте по черзі слова з однієї теми. Запишіть одну тематичну групу слів»* [4, с. 56].

- ситуаційна гра – сприяє розвитку уяви та вміння будувати зв'язні висловлювання. Можна запропонувати учням розіграти життєві ситуації, або ж ситуацію з вигаданими героями: *«Уявіть, що вам потрібно купити ліки від кашлю. Розіграйте ситуацію, яка може статися в аптеці»*, *«Уявіть, що ви прийшли в книгарню, щоб купити книжку. Розіграйте ситуацію, яка може статися в бібліотеці»*.

- презентація проєктів – освітня програма передбачає створення учнями інструкції, коміксу, оголошення, рекламної листівки, запрошення, афіші, які, в свою чергу, потрібно презентувати усьому класові, тим самим розвивається зв'язне мовлення: *«Підготуй презентацію та виступи з усною доповіддю з теми на вибір. Користуйся схемою»* [4, с. 23].

- «Передбачення» - сприяє розвитку критичного мислення та удосконаленню умінь будувати зв'язні висловлювання: *«Передбачення за ключовими словами. Усно склади історію, уживаючи словосполучення: перший день у школі, сирна піца, буркотливі олівці, проєкт про мене»* [5, с. 8]. Ще можна використовувати передбачення за заголовком чи частиною тексту, використовуючи такі питання (на основі оповідання «Марійка і жадібний грабіжник»): *«Як ти гадаєш, про що йтиметься в оповіданні? Чому? Поясни свою думку. Про що ти дізнався/дізналася? Як далі можуть розвиватися події? Чому Марійка звернулася до Маріванівни? Як ти гадаєш, що буде далі?»* [5, с. 108].

- театралізація – сприяє розвитку уяви та показує приклад зв'язних висловлювань: *театралізація п'єси «Горіхові принцеси» (3 клас), театралізація авторської казки «Фарбований лис» (4 клас), «Пограй у групах. Задумай персонажа відомої книги чи фільму. Покажіть його за допомогою жестів і міміки так, щоб його впізнали»* [4, с. 19].

- «Мікрофон» чи «Продовж речення» - сприяє розвитку умінь будувати зв'язні висловлювання та продовжувати почати висловлювання: *«Розглянь малюнок. Доповни речення. По вулиці йдуть і кухар, і ... , і ... , і ... .»* [5, с. 39]. Цей метод доречно

використовувати під час проведення рефлексії, ставлячи запитання типу: «Мене здивувало... Я дізнався/-лася... Мені було цікаво... Я навчився/ся...».

Проте зв'язне висловлювання є не тільки в усній формі, а ще й і в писемній. Тому потрібно використовувати ще й методи для розвитку писемного зв'язного мовлення.

Одним з таких методів, який важливо використовувати, бо він ефективний, є «*Письмо для себе*» - сприяє удосконаленню умінь висловлювати свою думку та будувати зв'язні висловлювання. Приклади завдань: «*Напиши список із 7 дій, які ти не вмієш виконувати. Уяви, що ти навчився/навчилася цього. Опиши свої почуття*» [4, с. 60], «*Уяви, що Карлсон прилетів до тебе. У яку гру ви б грали? Про що говорили б?*» [4, с. 70], «*Я мрію бути... Є дуже важливі професії. Наприклад...*» [5, с. 99].

Ще одним цікавим методом є «*Редагуємо*» - сприяє розвитку аналітичного мислення, умінь застосовувати здобуті знання на практиці та умінь перетворювати незв'язні висловлювання у зв'язні. Приклади завдань: «*Редагуємо. Запиши діалог із завдання 3, уникаючи слів-паразитів*» [4, с. 16], «*Редагуємо. У широкому пеналі лежали лимони, апельсини й абрикоси. У кишені кипів кисіль. Ведмідь вів дисциплінований тиріг*» [4, с. 40], «*Редагуємо. Надворі собачий холод. Я беру теплу куртка, вовняна шапка, рукавичка*» [4, с. 71], «*Редагую. На урок діти писали анотацію на книга. лілія записати автор і назва книги. юрій розповідати про події. яна описати персонажів. ярослав намалювати ілюстрацію*» [5, с. 21].

Також освітньою програмою передбачено написання різного типу переказів, зокрема, вибіркового, докладного та стислого, які доцільно використовувати з метою збагачення словникового запасу та розвитку зв'язного мовлення.

Отже, можна зробити висновок, що для ефективного розвитку зв'язного усного та писемного мовлення необхідно використовувати як інтерактивні методи, так і методи, які запропоновані Вашуленком. Розвиваючи у дітей молодшого шкільного віку мовлення, слід створювати певні мовленнєві ситуації. Тому для мене, як для вчителя-початківця, бажано застосовувати різноманітні методи, які сприятимуть розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСПО: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [дата звернення: 01.06.23]
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна 1-2 клас [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova_osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf) [дата звернення: 01.06.23]
3. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Літера ЛТД, 2011, с. 364.
4. Большакова І.О., Пристінська М.С. Українська мова та читання: підручник для 3 класу загальної середньої освіти (у 2-х ч.) Ч.1. Харків: Видавництво «Ранок», 2020, с. 112.
5. Большакова І.О., Пристінська М.С. Українська мова та читання: підручник для 4 класу загальної середньої освіти (у 2-х ч.) Ч.1. Харків: Видавництво «Ранок», 2021, с. 128.
6. Большакова І.О., Пристінська М.С. Українська мова та читання: підручник для 3 класу загальної середньої освіти (у 2-х ч.) Ч.2. Харків: Видавництво «Ранок», 2020, с. 112

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Кирило ГАЛКІН,

*навчально наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів національної поліції,
рядовий поліції.*

*Науковий керівник: старший викладач кафедри
теорії і історії держави і права*

Тетяна Жеглінська

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Конституційні та міжнародно-правові механізми забезпечення прав людини є важливими інструментами, які гарантують захист та реалізацію прав кожної особи. Вони визначають стандарти, принципи та процедури, які мають бути дотримані державами у відношенні до своїх громадян, з метою забезпечення справедливості, рівноправності та гідності.

Конституційні механізми включаються в самі конституції країн, які встановлюють основні права та свободи людини. Вони визначають правову рамку, в межах якої повинна діяти влада, та гарантують захист цих прав від можливого порушення з боку держави. Конституція встановлює принципи розділу влади, незалежність судової системи, процедури правової захисту та інші важливі аспекти, що сприяють забезпеченню прав людини.

У сучасних державах, заснованих на демократичних засадах, головним критерієм демократичності держави є забезпечення права і свободи людини і громадянина. Права людини становлять основу політики у відносинах з іншими державами та з усією світовою спільнотою.

У Загальній декларації прав людини 1948 року закріплено принцип поваги до прав людини. Цей принцип передбачає, що всі держави повинні дотримуватися таких принципів: по-перше, вони мають розглядати права і свободи людини як безпосередньо чинні, невідчужувані та недоторкані; по-друге, не допускати дискримінації за ознаками статі, раси, мови, релігії та іншими ознаками; по-третє, співпрацювати одна з одною в цій сфері [1].

Для позначення міжнародно-правових норм, які регулюють закони та звичаї війни, протягом тривалого часу використовувалося поняття «право війни». Однак, згідно з висновком Міжнародного Суду ООН щодо правомірності загрози або застосування ядерної зброї, ці норми відтепер називаються «міжнародне гуманітарне право». Це поняття було введено, оскільки з плином часу ці норми розширилися та охопили більш широкий спектр питань, пов'язаних з захистом людей під час воєнних конфліктів.

У минулому «міжнародне гуманітарне право» часто асоціювалося з «правом Женеви», яке стосувалося захисту жертв війни, тоді як «право Гааги» регулювало методи та способи ведення війни. Однак, з прийняттям Додаткових протоколів до Женевських конвенцій у 1977 році, ця відмінність у поняттях була у певній мірі подолана. В даний час поняття «міжнародне гуманітарне право» використовується загалом як збірне поняття, що включає як «право Женеви», так і «право Гааги» [2].

Ці міжнародні правові механізми спрямовані на забезпечення захисту прав людини під час війни та в умовах конфліктів. Вони мають на меті зменшити страждання цивільного населення, встановити правила поведінки з військовополоненими та захищати жертви війни. Важливою складовою цих механізмів є ратифікація відповідних міжнародних документів державами та їх активна участь у виконанні цих норм.

Забезпечення прав людини через міжнародно-правові механізми є важливим кроком у створенні справедливого та гуманітарного світу. Ці механізми сприяють зміцненню міжнародної співпраці, захисту прав людини та забезпеченню миру й безпеки. Дотримання принципів Загальної декларації прав людини та міжнародного гуманітарного права є необхідним для побудови гармонійного та прогресивного суспільства.

Окрім поняття «міжнародне гуманітарне право» в українській, а також зарубіжній науковій та учбовій літературі для позначення правил, присвячених веденню збройної боротьби і захисту жертв збройних конфліктів пропонується використовувати такі поняття як «право збройних конфліктів», «право війни», «право ведення збройної боротьби», «міжнародне гуманітарне право, що застосовується до збройних конфліктів», «міжнародне право в період збройних конфліктів»

З початком війни в Україні від 24 лютого було порушено низку прав і свобод людини і громадянина російськими окупантами. Насамперед, право на життя. Відповідно до Конституції України ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (стаття 27) [3].

Право на життя є основним правом кожної живої особи. Воно є якісною характеристикою людини, оскільки без даного права і можливості його реалізації не існує самої особи. Також без права на життя не існує становлення та розвитку інших прав людей, оскільки у випадку відсутності цього основного права немає початкової точки розвитку і єдиного витоку прав і свобод людини. Сьогодні кожна особа, держава, міжнародна організація, взагалі суб'єкти міжнародного права та міжнародних відносин визнають високу цінність та важливість права на життя, але, на жаль, такий стан речей існував не весь час існування людства. Результатом становлення і розвитку права на життя стало його визнання основним природним правом кожного. Таке закріплення воно знайшло у великій кількості міжнародних правових актів та у конституціях майже усіх держав світу, оскільки дане право є фундаментальним.

Стаття 3 Конституції України регламентує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [3]. Права громадян та їх гарантії відображають зміст, функціональні обов'язки і стратегічну спрямованість діяльності держави, яка, як учасник соціально-економічних відносин, не лише зобов'язана виконувати певні функції, а й нести відповідальність перед людиною за

свою діяльність. Таким чином, утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави, в тому числі в умовах воєнного стану.

Система прав людини та міжнародне гуманітарне право багато в чому доповнюють одна одну. Наприклад, і там, і там особлива увага приділяється дітям, завербованим як військовослужбовці, і визнається необхідність особливого захисту дітей, які опинилися в умовах збройного конфлікту [4]

У результаті проведеного дослідження можна дійти висновків, що стан забезпечення прав і свобод особи є найважливішим критерієм оцінки загального функціонування держави, який свідчить про її демократичний (або недемократичний) характер. В Україні ця проблема набула надзвичайно важливого значення під час воєнного стану

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Ковалів М. В. Захист прав і свобод людини та громадянина як одне із завдань держави. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: мат. доп. учасників VII-го Всеукраїнського круглого столу. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 74–77.

2. ICJ (International Court of Justice), Advisory Opinion on Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, 8 July 1996. Para. 75 URL: // <http://www.icjci.org/icjwww/icasess/iunan/iunanframe.htm>

3. Бунчук О. Новітні людські права: прийняти не можна заборонити. Available at: <https://law.chnu.edu.ua/novitni-liudski-prava-pryiniaty-nemozhna-zaboronyty>

4. Лямкін Р. В. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&

Жовтобрюх Нікіта,
*курсант навчальної групи СР-142, 2 курсу,
Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції, рядовий поліції.
керівник: Жеглинська Тетяна Олегівна,
старший викладач кафедри теорії та історії держави та права*

МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Термін «міжнародна система захисту прав людини» широко використовувався в міжнародних і внутрішніх правових системах, міжнародних відносинах і міжнародній політиці протягом останніх кількох десятиліть. Однак повного визначення значення терміна, що передається цим терміном, включаючи його правові та політичні аспекти, не було надано.

З одного боку, міжнародна система захисту прав людини інтегрована в систему міжнародних відносин у цілому, а з іншого — у систему міжнародного права, утворюючи одну з її галузей.

Є три основні питання щодо місця прав людини в міжнародних відносинах. Відповідно

Традиційно права людини є предметом юрисдикції суверенної держави і залишаються другорядним питанням у міжнародних відносинах. Жодна міжнародна організація не має права діяти в ім'я прав людини. А за космополітичною моделлю — індивіди, неурядові організації та інші недержавні суб'єкти, а також глобальне політичне співтовариство (на протипагу міжнародній спільноті держав) чинять тиск на держави з метою захисту прав людини. Третя, інтернаціональна модель (в якій виділяються декілька підходів) передбачає, що міжнародна спільнота є спільнотою держав, до яких входять неурядові організації та індивіди, і саме ця спільнота держав визначає межі міжнародної правозахисної діяльності [1, 46—48]. До недавнього часу для позначення аналізованого поняття використовувались терміни «міжнародне співробітництво держав у сфері прав людини», «міжнародне регулювання прав людини»[2], «міжнародно-правові засоби, призначені для забезпечення і захисту основних прав людини»[3], «система ООН у сфері прав людини» тощо. Було проаналізовано виникнення інституту міжнародного захисту прав людини[4]. Поширеним є розуміння міжнародного захисту прав людини як міжнародного співробітництва держав, зусиль і заходів ООН по сприянню загальній повазі й дотриманню прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії[5, 19]. Як зазначає В.Рудницький, у Статуті ООН йдеться не про «міжнародний захист прав людини», а скоріше про міжнародне співробітництво держав—членів ООН у сприянні розвитку прав людини і повазі до них[6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Права людини у міжнародній політиці. — Львів: Кальварія, 2004. — 280 с.
2. Міжнародна спілка держав в області прав людини / В.Н.Денисов, А.М.Овсюк, П.Ф.Мартиненко 1987. — 264 с.
3. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Посібник. ,1994.
4. Ісакович СВ. Питання основних прав людини в діяльності ООН , 1968.
5. Мовчан А.П. Права людини та міжнародні відносини. 1982.
6. Рудницький В.В. Імплементация міжнародних норм о правах людини в конституціонному прав государств — членов ООН // Міжнародна спілка держав в області прав людини , 1987.

Елизавета КИСЛЯКОВА,
курсант 3 курсу ННППФПП.
Науковий керівник: **Марина ЛОГІНОВА,**
викладач кафедри цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ТА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ

Соціальне страхування працівників – це система забезпечення соціального захисту працюючого населення. Наслідком є - отримання фінансової допомоги у разі виникнення таких ситуацій, як хвороба, інвалідність, безробіття, старість чи смерть годувальника.

Соціальне страхування зазвичай здійснюється через приватні страхові фонди. Роботодавці та працівники можуть робити внески до цих фондів, аби мати соціальну підстраховку для себе та своїх співробітників. У разі виникнення соціальної небезпеки працівник може звернутися із заявою про виплату допомоги, або у ситуації коли виникає втрата заробітку.

Приклади виникнення ситуацій, на які розповсюджується соціальне страхування працівників:

1. Соціальне страхування від тимчасової непрацездатності (хвороби чи безпеки), що з перенесенням захворювання, нездатним працювати через захворювань чи ускладнень.
2. Соціальне страхування від інвалідності, працівникам, які втратили працездатність та нездатні працювати через фізичну чи розумову недієздатність.
3. Соціальне страхування від слідства, яке потребує тимчасової допомоги працівнику, який втратив роботу з казусу або скорочення штату.
4. Соціальне страхування від старості включає пенсійні програми, які оплачуються після досягнення пенсійного віку.
5. Соціальне страхування членам сім'ї померлого годувальника, яким його допомога була постійний і основним джерелом коштів для існування, але які й самі отримували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку із втратою годувальника.
6. Соціальне страхування працівників є різко зростаючою соціальною політикою держави, потребує захисту трудових прав і добробуту працюючого населення.

Пенсійне забезпечення працівників - це система соціального страхування, яка забезпечує пенсійний захист працівників у пенсійному віці або у випадку інших передбачених обставин у Законах України. Має на меті забезпечити стабільний дохід людей після припинення їх професійної діяльності.

Пенсійне забезпечення працівників може бути забезпечене різними способами, залежно від країни та її законодавства. Основні типи пенсійних систем включають наступні:

1. Державна пенсійна система: система, в якій держава забезпечує пенсійний захист працівників. Вона може бути фінансована з державного бюджету або спеціального

пенсійного фонду, в який сплачуються пенсійні внески заробітної плати працівників та/або внески роботодавців.

2. **Обов'язкова часткова капіталізована система:** ця система поєднує елементи державної пенсійної системи з елементами накопичувальної системи. Працівники сплачують обов'язкові пенсійні внески, які накопичуються на індивідуальних рахунках пенсійних фондів або управляються державними фондами.

3. **Накопичувальна система (добровільна):** це система, в якій працівники мають можливість добровільно внесками накопичувати кошти на свої індивідуальні пенсійні рахунки або у пенсійні фонди. Ці кошти інвестуються для отримання доходу, який буде використовуватись у пенсійний вік.

Пенсійна система в Україні ґрунтується на принципі загальнообов'язковості і включає кілька складових елементів. Основні аспекти пенсійної системи в Україні належать до таких:

1. **Державне пенсійне страхування:** загальнообов'язкова система, яка забезпечує мінімальний рівень пенсійного забезпечення громадян. Українська державна пенсійна система базується на принципі накопичення резерву на пенсії шляхом заробітної плати працівників і обов'язкових пенсійних внесків. Величина пенсій залежить від тривалості та обсягу внесків у пенсійний фонд, а також від розміру середньої заробітної плати.

2. **Акумулятивна пенсійна система:** Україна також має додаткову накопичувальну пенсійну систему, яка називається "другим стовпчиком". Ця система передбачає добровільні внески громадян до накопичувальних пенсійних фондів або пенсійних фондів страхових компаній. Накопичені кошти інвестуються з метою отримання прибутку, який використовується для надання додаткових пенсійних виплат громадянам при виході на пенсію.

3. **Виплати соціальних пенсій:** Україна надає соціальні пенсії особам, які не мають достатніх пенсійних накопичень або не мають можливості заробляти достатньо для отримання пенсії. Соціальні пенсії призначаються особам з обмеженими можливостями, особам похилого віку та іншим особам, які потребують допомоги.

Як висновок - реалізація права соціального страхування та забезпечення працівників має велике значення для створення справедливої та збалансованої соціальної системи. По-перше - це захист від можливих ризиків, які виникають на роботі. По-друге - працівники вносять свої внески до фонду соціального страхування, який потім використовується для надання допомоги тим, хто знаходиться у скрутному становищі. Це сприяє зменшенню соціальних нерівностей і підтримує принципи справедливості. І по-третє - система соціального страхування також забезпечує доступ до різних соціальних послуг, таких як медичне обслуговування, освіта, житло та пенсійне забезпечення. Це дозволяє підтримувати належний рівень життя та забезпечувати базові потреби працівників і їхніх сімей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України.- 1996.- №30. Ст..141
2. Концепція соціального забезпечення населення України: Затв. Постановою Верховної Ради України від 21 грудня 1993 р.
3. «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» Закон України від 5 жовтня 2000 р.
4. Закон України про Державний бюджет України на 2023 рік.
5. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/68133ac0-3d70-470b-aa87-a4ca13c816f3/content>
6. Шалієвська Л. І. До питання про сутність пенсійного забезпечення населення України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. Львів, 2018. Вип. 1. С. 130–140.

Кісільова Вероніка Ігорівна,

здобувач вищої освіти навчальної групи СР-142

2 курсу ННІПФППН.

Жеглінська Тетяна Олегівна,

старший викладач кафедри теорії і історії держави та права.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АФРИКАНСЬКА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Актуальність систем захисту прав людини залишається високою, незалежно від часу, оскільки права людини є основоположними принципами справедливості, гідності і свободи, які мають бути безпечними для кожної людини. У світі існує безліч викликів і загроз, які ставлять під загрозу права людини. Це можуть бути політичні режими, які порушують свободу слова та думки, конфлікти, які порушують право на життя та безпеку, дискримінація на підставі раси, статі, релігії чи інших ознак, а також соціальні нерівності, які обмежують доступ до основних потреб. В усьому світі налічується безліч систем захисту прав людини. Вони можуть бути національними, регіональними та міжнародними. Однією з таких систем є саме Африканська система захисту прав людини.

Африканська система захисту прав людини відома як Африканська хартія прав людини та народів. Ця система складається з різних правових інструментів, прийнятих на рівні Африканського Союзу та його органів. Основними документами цієї системи є Африканська хартія прав людини та народів (1981 рік) та Протокол до Африканської хартії прав людини та народів про створення Африканського суду з прав людини та народів (1998 рік). Африканська хартія прав людини та народів визнає та гарантує різноманітні права людини, такі як право на життя, свободу, безпеку, право на справедливий судовий процес, свободу вираження думки, право на участь у справах

держави та багато інших. Цей документ забороняє катування, жорстоке, недостойне та нелюдське поводження, рабство, дискримінацію та інші форми порушення прав людини. Відповідно до Статуту ОАЄ, Хартія визнає, що «свобода, рівність, справедливість і гідність є суттєвими цілями для досягнення законних прагнень африканських народів», підтверджує обіцянку «викорінити всі форми колоніалізму в Африці, координувати й посилювати співпрацю і зосереджувати зусилля на досягненні кращого життя...»[1].

Протокол про створення Африканського суду з прав людини та народів регулює створення та функціонування Африканського суду з прав людини та народів. Цей суд має компетенцію розглядати скарги індивідуальних осіб, міжнародних організацій та держав щодо порушень прав людини, вчинених державами-членами Африканського Союзу. В системі Проголошуваюсь, що родина, як природний осередок і основа суспільства, охороняється державою (ст. 18).

Здійснено спробу систематизувати права народів із урахуванням специфіки розвитку африканських країн [1]. Африканська система захисту прав людини відіграє важливу роль у забезпеченні прав людини на африканському континенті. Вона сприяє просуванню та захисту прав людини, а також встановлює механізми для вирішення скарг на порушення прав людини.

Однак, необхідно визнати, що проблеми в сфері прав людини залишаються важливими і потребують постійної уваги та зусиль. Необхідно підтримувати та посилювати системи захисту прав людини, враховуючи нові виклики та тенденції, такі як цифрова приватність та кібербезпека. Крім того, системи захисту прав людини повинні бути ефективними і доступними для всіх людей, незалежно від їх соціального статусу, національності, релігії чи інших ознак. Важливо забезпечити, щоб порушення прав людини не залишалися безкарними і щоб потерпілі мали можливість отримати компенсацію та справедливість.

Отже, системи захисту прав людини залишаються надзвичайно актуальними і потребують постійної уваги та зусиль для забезпечення справедливості, свободи і гідності для всіх людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Африканська хартія прав людини і народів 1981

Кісільова Вероніка Ігорівна,
здобувач вищої освіти навчальної групи СР-142
2 курсу ННІПФППН.

Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Приватно-правових відносини в умовах воєнного стану стикаються з численними проблемами, які виникають через особливу ситуацію конфлікту і порушень правил міжнародного гуманітарного права. Як і будь-яких інших правових відносин, вони залишається важливою навіть в умовах воєнного стану. Воєнний стан створює складну ситуацію, де дотримання прав та законів може бути ускладненим, але приватно-правові відносини все ще мають значення. Одними з причин актуальності приватно-правових відносин у таких умовах може слугувати: захист особистих прав: Приватно-правові відносини забезпечують захист особистих прав та свобод людей. Незалежно від того, чи панує воєнний стан, людям потрібна можливість вирішувати цивільні питання, захищати свою власність та права на особисту недоторканість. Забезпечення стабільності та правопорядку: В умовах воєнного стану виникають загрози безпеки та правопорушення. Приватно-правові відносини допомагають зберегти стабільність і правопорядок шляхом регулювання взаємин між особами, установами та організаціями.

Умови воєнного стану суттєво впливають на всі сфери життя, включаючи приватно-правові відносини. Приватно-правові відносини виникають між фізичними особами та між фізичними особами і юридичними особами на основі договорів та інших правочинів [2]. Проте, в умовах воєнного стану деякі аспекти приватно-правових відносин можуть зазнати змін або обмежень[1]. Однією з основних характеристик воєнного стану є тимчасове обмеження прав та свобод громадян. Уряд може видавати спеціальні декрети або закони, що встановлюють особливі правила та обмеження для громадян у цей період. Ці обмеження можуть стосуватись таких прав, як свобода переміщення, право на власність, право на конфіденційність та інші. Наприклад, умови воєнного стану можуть передбачати заборону покидати певну територію або обмеження щодо переміщення певних товарів чи послуг. У таких випадках приватні особи можуть бути зобов'язані дотримуватись цих обмежень навіть у контексті своїх приватних ділових відносин. Крім того, умови воєнного стану можуть мати вплив на здійснення договорних зобов'язань. Наприклад, уряд може видати наказ про конфіскацію певних видів майна або встановити спеціальні правила щодо виконання договорів у цей період. Це може стосуватись, наприклад, договорів постачання, найму, купівлі-продажу тощо. У таких випадках, сторони договору можуть бути зобов'язані змінити свої зобов'язання або

навіть розірвати договір згідно з правилами, встановленими умовами воєнного стану. Загалом, в умовах воєнного стану приватно-правові відносини підпорядковуються особливим правилам та обмеженням, встановленим відповідними законами та наказами. Ці обмеження можуть стосуватись прав та свобод громадян, виконання договорних зобов'язань та інших аспектів приватного права.

Отже, хоча воєнний стан створює виклики та обмеження, приватно-правові відносини залишаються актуальними для забезпечення захисту прав та стабільності в суспільстві під час конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України від 12.05.2015 № 389-VII Про правовий режим воєнного стану
<https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=55>
2. Приватно-правові відносини з іноземним елементом
<http://kimo.univ.kiev.ua/MPP/07.htm>

Мітіна Марія Максимівна,
курсантка 2-го курсу ННППФПНП.
Науковий керівник: Резворович Кристина Русланівна,
доктор юридичних наук, доцент
(завідувач кафедри цивільного права та процесу)

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛЯ ТА ЇЇ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Інтернет-торгівля є однією з найбільш широко використовуваних форм електронної комерції, яка набула значного розповсюдження в Україні на сучасному етапі. Інтернет-торгівля дозволяє підприємствам і особам здійснювати купівлю, продаж і обмін товарів і послуг через Інтернет.

Існує безліч інтернет-магазинів, які пропонують різноманітні товари, починаючи від одягу і електроніки до продуктів харчування та послуг. Інтернет-торгівля дозволяє покупцям швидко та зручно здійснювати покупки, порівнювати ціни та характеристики товарів, читати відгуки і здійснювати оплату в режимі онлайн.

Двадцять років тому Інтернет-торгівля була представлена переважно торговими Інтернет-майданчиками для учасників з невеликими обсягами продажів і глобальними торговими майданчиками (Amazon, eBay, Delcampe та ін). Кризові явища змінили структуру Інтернет-торгівлі: бурхливий розвиток отримали електронні торгові майданчики, системи електронних платежів, «дропшипінг» і посилючна торгівля. Доступний асортимент для споживача збільшився в тисячі разів [1, 23]

Зростання популярності інтернет-торгівлі в Україні призвело до значного розвитку цього сектору економіки. Багато компаній, які раніше працювали тільки в офлайн-режимі, розширили свою діяльність, створивши власні інтернет-магазини. Також з'явилися нові підприємства, які спеціалізуються на інтернет-торгівлі.

Однак, разом з розповсюдженням інтернет-торгівлі виникають різні виклики та питання, пов'язані з правовим регулюванням цієї сфери, захистом прав споживачів, безпекою онлайн-транзакцій та захистом персональних даних. Україна займається розробкою та удосконаленням відповідного законодавства, щоб забезпечити права та інтереси всіх сторін, що беруть участь в інтернет-торгівлі.

Інтернет-торгівля в Україні має свої особливості, які впливають на її розвиток і функціонування. Основні особливості Інтернет-торгівлі в Україні включають такі аспекти: дана сфера зростає з кожним роком; значно збільшилася кількість інтернет-магазинів і платформ для онлайн-торгівлі; Україна має спеціальний законодавчий акт, який регулює електронну комерцію - Закон України "Про електронну комерцію"[2,126].

В Україні доступні різні платіжні системи для здійснення оплати товарів і послуг в Інтернеті. Популярні сервіси включають Приват24, LiqPay, PayPal та інші. Крім того, в 2020 році було запроваджено систему онлайн-платежів з використанням QR-кодів - Diia Pay. [3,201].

Так, разом зі зростанням інтернет-торгівлі постають різні виклики та питання, що потребують правового регулювання. Декілька з них включають:

1. Захист прав споживачів: Забезпечення прав споживачів, які здійснюють покупки в інтернет-магазинах, є важливим аспектом правового регулювання. Це включає право на інформацію про товари та послуги, право на повернення товару, якщо він не відповідає опису, право на безпеку під час онлайн-транзакцій тощо.

2. Безпека онлайн-транзакцій: Забезпечення безпеки під час онлайн-транзакцій є критично важливим аспектом. Законодавство повинно включати заходи для захисту конфіденційності та цілісності даних, захисту від шахрайства та крадіжки особистих фінансових даних.

3. Захист персональних даних: В сучасній епосі цифрової економіки захист персональних даних користувачів є надзвичайно важливим. Законодавство повинно встановлювати вимоги щодо збору, зберігання та обробки персональних даних в інтернет-торгівлі, а також механізми інформування та отримання згоди користувачів.

4. Боротьба зі шахрайством та підробкою: Розповсюдження інтернет-торгівлі призводить до зростання шахрайства та підробки товарів. Законодавство повинно включати заходи для боротьби з цими проблемами, встановлювати відповідальність за шахрайство та підробку товарів у сфері електронної комерції.

Щодо правового регулювання цієї сфери. Воно здійснюється на основі кількох законодавчих актів.

Основним законодавчим актом, що регулює інтернет-торгівлю в Україні, є Закон України "Про електронну комерцію", який був прийнятий у 2003 році. Цей закон встановлює загальні принципи здійснення електронної комерції, включаючи інтернет-торгівлю, і встановлює вимоги до електронних документів, електронного підпису, захисту персональних даних та інші питання.

Крім Закону про електронну комерцію, інтернет-торгівлю регулюють також інші законодавчі акти, зокрема: Закон України "Про захист персональних даних" - встановлює правила збору, зберігання та обробки персональних даних покупців інтернет-магазинів; Закон України "Про захист прав споживачів" - містить норми, що стосуються інформації, яка повинна бути надана споживачам при здійсненні інтернет-торгівлі, прав на відмову від купівлі, гарантійних зобов'язань тощо; Закон України "Про електронні гроші" - визначає правові основи здійснення платежів в мережі Інтернет та використання електронних грошей; Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" - регулює питання недобросовісної конкуренції в усіх сферах, включаючи інтернет-торгівлю.

З вище наведеного можна зробити висновок. Інтернет-торгівля та її правове регулювання потребують комплексного підходу та вдосконалення законодавства з різних аспектів.

Оскільки цей сектор зростає та розвивається дуже швидко, необхідно встановлювати нові правила та регулювати відносини між учасниками ринку. Україна продовжує активну роботу над вдосконаленням законодавства, що регулює інтернет-торгівлю та відповідні питання. Це включає прийняття нових законів та зміни до існуючих нормативно-правових актів з метою створення сприятливих умов для розвитку цього сектору та захисту прав споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Дубовик Т. В. Інтернет-торгівля в Україні // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2013. No 1 (87). С. 20-28.
2. Юринець З. В. Інноваційні технології та інструменти розвитку сфери торгівлі / Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 125-129.
3. Юдін О. М., Макарова М. В., Лавренюк Р. М. Системи електронної комерції: створення, просування і розвиток: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 201 с.

Катерина МОЗОЛЬ,
*курсант навчальної групи СР-142, 2 курсу,
Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції,
рядовий поліції.*

*Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та поліцейської діяльності,
кандидат психологічних наук, доцент.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОЇ ДЕВІАНТНОСТІ

Підлітковий вік за своєю природою та психофізіологічними особливостями вважається одних із найскладнішим періодом у житті. Процес реагування на кризу підліткового віку ускладнюється різними відхиленнями в розвитку особистості та поведінки. Одним із таких негативних явищ є поява девіантної поведінки [1, ст.1].

Така поведінка з'являється у школярів через перевантаження навчальними заняттями та домашньою роботою, авторитарний стиль взаємин педагога та учнів. У більш вже дорослому віці на поведінку підлітка впливають відносини у сім'ї, коло спілкування. У разі їх відсутності, бо вони є негативними, переживається дуже болісно. Підлітки часто відчувають самотність через нерозуміння, страх бути відкинутим, самоствердження в різних референтних групах, проживання власного життя у віртуальних світах, обмеженість дружби та спілкування з однолітками та дорослими. Саме через це може виникнути девіантна поведінка, тобто зміна внутрішнього світогляду і бажання перемін у своєму житті [1, ст.1].

Зловживання спиртних напоїв або наркотичних речовин, здійснення дій, що є кримінальним порушенням та тягнуть за собою кримінальну відповідальність, спроби відхилитись від соціального світу, заняття незаконними справами, які оплачуються грошима, думки про вчинення суїцидальних дій-це все є девіантною поведінкою. Підліток, який поринає у цей світ, має на меті показати іншим, що він вміє та на що він здатний, але не задумуючись про погані наслідки. Такі дії притаманні саме підліткам, які зростають у неповній, криміногенній або неблагополучній сім'ї. А також тим, які отримують невелику увагу від батьків, постійну насмішку від однолітків та відторгнення від друзів та товаришів. Заняття справами, які є носіями девіантної поведінки для багатьох підлітків виступають як позбавлення проблем, які у них накопичились, тобто підбір способу, який може їм допомогти відчутти себе потрібним та цікавим.

Сутність девіантної поведінки полягає в тому, що людина не відповідає вимогам соціальних норм і залежно від ситуації обирає варіант поведінки, що відхиляється від вимог норм, що призводить до порушення процесу взаємодії індивіда та суспільства. Поведінкова девіація зосереджена насамперед на суперечливих інтересах і цінностях,

розбіжних потребах, деформованих засобах задоволення потреб, освітніх помилках, життєвих невдачах і хибних судженнях. Девіантна поведінка пов'язана з добрим знанням суб'єктом моральних норм і законів. Однак розуміння того, що так діяти неможливо, не заважає індивідам обрати цей шлях самоствердження [2, ст.13].

Важливу роль у виникненні соціальної девіації відіграють проблемні ситуації, коли індивіди з різних причин не можуть вирішити проблеми. Девіантна поведінка порушує встановлений порядок і передбачуваність поведінки. Важливими наслідками соціальної девіації можуть бути серйозні порушення або фундаментальні зміни соціальних систем, соціальних відносин і соціальних норм [2, ст. 18].

Підлітки вважають, що їх девіантна поведінка представить іншим їх внутрішнє «Я» і дасть змогу знайти своє коло спілкування, у якому його будуть поважати та помічати. Також в підлітковому віці виникає змагальність в осіб, це через те, що їх значення, поведінка та подальше виживання у цьому світі формується і вони не розуміють як себе поводити.

Отже, щоб все ж таки подолати цю проблему потрібно знайти більше варіацій підходу до осіб даного віку та щоб вони були проінформовані про існування психологічної допомоги та мали можливість звернутись до спеціалістів. Проходження такої допомоги здійснюється різними психологічними методами та з використанням профілактичних заходів. Працівники психологічної допомоги використовують у своїй роботі їх з урахуванням сучасності. В майбутньому цілісний і комплексний підхід до профілактики девіантної поведінки забезпечить її ефективність здійснення психологічною службою [3, ст. 8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пілецька Л., Петричук М. Соціально-психологічні особливості девіантної поведінки підлітків. Психологія. 2019, Т.1, № 22, ст. 1
2. Андрусишин Р.М. Аналіз особливостей розвитку девіантної поведінки підлітків. Право. 2022, №69, ст. 13-18
3. Магдисяк Л.І., Демчук В.Б., Павлова Б.В. Сучасні підходи профілактики девіантної поведінки у діяльності психологічної служби. Педагогіка та психологія. 2021, № 7(1), ст. 8
4. Психологія девіантної поведінки Навч. посіб. / В.В. Кузьменко, О.В. Діса, І.О. Шинкаренко. - Дніпро, 2019.-67 с.

Савенко А.Б.,
курсант 2-го курсу, ННППФПНП.
Науковий керівник: **Ділігул А.С.,**
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Останнім часом все частіше починають говорити про проблематику забруднення атмосферного, наслідків цього явища, та про неефективність законодавства в цій сфері. Взагалі варто розглядати проблему з урахуванням кожного чинника проблеми.

Атмосферне повітря є одним з основних і важливих елементів природного середовища. Атмосферне повітря також є дуже важливим ресурсом не лише для життя людини а й для промисловості, і його забруднення має дуже непоправні наслідки в багатьох сферах, таких як здоров'я, сільське господарство, екосистеми чи навіть об'єкти культурної спадщини.

Задля запобігання негативних наслідків від забрудненого повітря, у 1992 було створено і прийнято Закон України «Про охорону атмосферного повітря» — документ, який має захищати, регулювати, контролювати стан атмосферного повітря з метою забезпечення конституційного права громадян на безпечне довкілля. Проте його одного було недостатньо для врегулювання проблемних питань.

Саме тому була прийнята Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року. На початку 2020 року вона повинна бути замінена на Закон «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Екологічна стратегія передбачає інтеграцію питань захисту навколишнього середовища до галузевих політик, зокрема, у галузі енергетики та промисловості, транспорту та сільського господарства. Така інтеграція вимагає тісної співпраці з відповідними міністерствами й організаціями, детального перегляду нормативної бази. В Екологічній стратегії окреслено ряд проблемних сфер управління за критеріями, що включають забруднення повітря і ґрунтів, однак не приведено жодних пропозицій для їх вирішення. За винятком імплементації Директиви про промислові викиди (2010/75/ЄС), як одного з пріоритетних шляхів, у стратегії немає інших адекватних цілей. Більшість галузевих стратегій і планів дій в Україні мають низку недоліків. Вони не мають чіткого визначення пріоритетів для досягнення цілей Екологічних стратегій. У них відсутні чіткі вихідні дані, реалістичні цільові показники та чіткі часові рамки в національних планах заходів. Екологічний порядок денний лише формально інтегрований до галузевих стратегій, програм та заходів без ефективних механізмів імплементації. Українське природоохоронне законодавство є досить комплексним

(понад 300 правових актів) та охоплює більшість напрямків охорони навколишнього середовища та управління природними ресурсами.

Подібно до екологічної політики, екологічне законодавство має низку недоліків:

- носить в основному декларативний характер і не містить суттєвих механізмів для його дотримання;
- багато законів не узгоджені між собою;
- пояснювальні меморандуми до законопроектів розробляються в окремих випадках, а не рутинно, а аналіз законодавчого впливу проводиться в мінімальному обсязі. [3]

Донедавна Україна потребувала (і досі потребує для низки галузей управління) всеохоплюючого законодавства про участь громадськості в прийнятті екологічних рішень, доступу до правосуддя та системи моніторингу та контролю за станом навколишнього середовища. У 2017 році був прийнятий Закон “Про оцінку впливу на довкілля”. За цим результатом Секретаріат Організації економічного співробітництва та розробляються в окремих випадках, а не рутинно, а аналіз законодавчого впливу проводиться в мінімальному обсязі. [3]

Донедавна Україна потребувала (і досі потребує для низки галузей управління) всеохоплюючого законодавства про участь громадськості в прийнятті екологічних рішень, доступу до правосуддя та системи моніторингу та контролю за станом навколишнього середовища. У 2017 році був прийнятий Закон “Про оцінку впливу на довкілля”. За цим результатом Секретаріат Організації економічного співробітництва та розробляються в окремих випадках, а не рутинно, а аналіз законодавчого впливу проводиться в мінімальному обсязі. [3]

У 2018 році був прийнятий Закон “Про стратегічну екологічну оцінку”, який передбачає системну та всеосяжну процедуру оцінки наслідків політик, планів та програм із метою запобігання негативному впливу на навколишнє середовище та забезпечення дотримання принципів сталого розвитку.

Законодавча база України у сфері охорони довкілля передбачає створення загальнонаціональної системи екологічного моніторингу за станом навколишнього середовища та рівня забруднення. Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища передбачає створення єдиного комплексного органу екологічного нагляду (контролю) та усунення дублювання функцій у цій сфері державного управління. Зокрема, пропонується запровадити державну систему моніторингу за станом навколишнього середовища, створити Державну природоохоронну службу України (та ліквідувати Державну екологічну інспекцію), а також створити нові міжрегіональні екологічні служби у рамках новоствореного органу екологічного нагляду та контролю. [4]

Законодавство визначає правові і організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря. Проте відповідальність за злочини в цій сфері встановлюють ряд статей Кодексу України про адміністративні правопорушення, диспозиція та санкція витікає з положень Закону України «Про охорону атмосферного повітря» (наприклад ст.7 ЗУ та ст.78 КУпАП). [2]

Важливим міжнародним документом в галузі охорони атмосферного повітря є Конвенція про трансграничне забруднення атмосферного повітря на великі відстані (Convention on Long-range Transboundary Air Pollution — CLRTAP, далі — Конвенція), розроблена під егідою Європейської економічної комісії ООН та підписана в м. Женеві (Швейцарія) 1979 року, тобто в цьому році виповнюється 40 років відтоді, коли людство замислилось про те, що забруднення атмосферного повітря — це не регіональна, не локальна, а глобальна проблема, яка потребує негайного вирішення. Для України ця Конвенція набула чинності 16 березня 1983 року. [1]

В результаті збільшення шкідливих викидів в атмосферу, все більше і більше людей починають звертатись до лікарів з захворюваннями дихальних шляхів. Проте проблема не лише в цьому, велика кількість викидів в атмосферу несуть негативні наслідки для флори

тих місцевостей, також через це небо над містами переважно помаранчеве та червоне (це явище є більш поширеним для міст з великою концентрацією стаціонарних джерел викиду, наприклад міста Кривий Ріг та Кам'янське (колишній Дніпродзержинськ).

Проблема в тому, що не дотримання законодавства в цій сфері несе ще більше негативних наслідків, ніж якби контроль дотриманням законодавства було більш суворе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Законодавство в галузі охорони атмосферного повітря: які ключові проблеми та головні завдання для України [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://ecolog-ua.com/articles/zakonodavstvo-v-galuzi-ohorony-atmosfernogo-povitrya-yaki-klyuchovi-problemy-ta-golovni>. ;
2. ЗАКОН УКРАЇНИ Про охорону атмосферного повітря [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 50, ст.678. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>.
3. Гавранкова Ш. БРУДНЕ НЕБО НАД ГОЛОВОЮ: ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ ТА ЄС [Електронний ресурс] / Шарка Гавранкова // Порівняльний аналіз законодавства, політики та практики. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/dirty-skies-above-ua.pdf>.
4. Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] // № 616-р Київ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250269536>.

Савенко А.Б.,

курсант 2-го курсу, ННІППФПНП.

Логінова М.В.,

викладач кафедри цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасна та визнана на міжнародному рівні система інтелектуальної власності є необхідною умовою для досягнення будь-якою країною високих темпів економічного та соціального розвитку. Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів і досягнень, підтримує і зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності, залучає інвестиції та стабілізує економічне середовище, завдяки чому вітчизняні та іноземні інвестори можуть бути впевненими в тому, що їхні права будуть дотримані.

Створення такої системи особливо важливе для України - країни з високим науково-технічним та інтелектуальним потенціалом. Відповідно до Конституції України, яка гарантує свободу художньої, наукової і технічної творчості всім громадянам, наша незалежна держава послідовно розробляє власні механізми захисту інтелектуальної власності, авторського права, моральних і матеріальних благ, що виникають у результаті різних видів інтелектуальної діяльності.

Поняття "інтелектуальна власність" виникло в результаті тривалої практики юридичного закріплення за певними особами прав на результати інтелектуальної діяльності в галузі науки, виробництва, мистецтва та літератури. У широкому розумінні інтелектуальна власність – це юридично визнані права, що виникають в результаті інтелектуальної діяльності в промисловості, науці, літературі та мистецтві.

У загальнозвуженому розумінні "інтелектуальна власність" означає права на результати інтелектуальної діяльності людини в галузі науки, мистецтва, виробництва тощо; ці права є об'єктом цивільно-правових відносин, що до права кожної особи володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності і, як не матеріальні блага, належать їхнім творцям і, якщо інше не передбачено законом, можуть використовуватися іншими особами лише за їхньою згодою. [1]

За традицією, що склалася, інтелектуальну власність поділяють на "авторське право і суміжні права" та "патентне право" (право промислової власності), спільною істотною ознакою яких є те, що об'єктами авторських прав та прав промислової власності виступають саме результати творчої діяльності людини.

У 1967 році в Стокгольмі було підписано Договір про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), в якому інтелектуальна власність була визначена як право власності, а саме:

- літературні, художні та наукові твори;
- виконавська діяльність артистів, звукозаписи, радіо- і телепередачі;
- відкриття в галузі людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислові зразки, торговельні марки, знаки обслуговування, фірмові найменування та комерційні найменування;
- захист від недобросовісної конкуренції;
- всі інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній та художній сферах. [2]

При розробці національного законодавства України у сфері інтелектуальної власності ставилося завдання максимального використання правових норм, визнаних у всіх цивілізованих країнах. В Україні було проведено низку досліджень, спрямованих на розробку нормативно-правової бази у сфері цих відносин.

Діють такі законодавчі акти, як закони України "Про авторське право і суміжні права", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на зазначення походження товарів", "Про охорону прав на сорти рослин", "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем". Крім того, при регулюванні відносин інтелектуальної власності у разі необхідності застосовуються міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Четвертий том Цивільного кодексу України враховує сучасний стан економіки, національні традиції та звичаї, максимально наближає систему захисту прав інтелектуальної власності до міжнародних стандартів, відображає останні досягнення світової та вітчизняної правової науки, враховує досвід правозастосування.

Цивільний кодекс України містить перелік об'єктів права інтелектуальної власності. Цей перелік не є вичерпним і може постійно поповнюватися новими результатами творчої діяльності. Права інтелектуальної власності можна поділити на чотири групи. До першої групи належать авторські та суміжні права, зокрема на літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми та передачі (програми) організацій мовлення. До другої групи належать об'єкти промислової власності, такі як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем та раціоналізаторські пропозиції. Третю групу складають сорти рослин і породи тварин, які за своїм правовим статусом прирівнюються до об'єктів права промислової власності. Вони є творчими досягненнями і визнаються об'єктами інтелектуальної власності, якщо відповідають встановленим законом вимогам. Четверту групу складають комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні за значенням та комерційні таємниці. Вони не є результатом діяльності, але в правовій системі прирівнюються до об'єктів промислової власності. [3]

Сьогодні питання правового захисту інтелектуальної власності привертає все більше уваги. Одними з найбільш актуальних проблем, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, є виробництво піратської продукції, в тому числі створення веб-сайтів, присвячених розповсюдженню піратських копій; неконтрольоване використання контрафактної продукції, що завдає значних збитків бюджету і водночас дуже шкодить іміджу країни; довготривала реєстрація патентів і торговельних марок, комп'ютерних програм і баз даних, захист виробників аудіовізуальної продукції, захист торговельних марок та відсутність належного інформування населення.

Однак, незважаючи на вищезазначене, в Україні наразі вживаються заходи, спрямовані на забезпечення дотримання конституційних прав громадян на захист їхньої інтелектуальної власності та створення сприятливих умов для створення об'єктів інтелектуальної власності. Ведеться робота над підвищенням якості нормативно-правових актів, усуненням неузгодженостей та прогалин. Окрім розвитку національного законодавства, було також посилено контроль за дотриманням бенефіціарами існуючих норм. Підкреслюється також покращення співпраці між державними установами та підприємствами у сфері інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Поняття права інтелектуальної власності, підстави виникнення [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
2. Конвенція об учреждении Всемирной Организации Интеллектуальной Собственности [Електронний ресурс]. – 1967. – Режим доступу до ресурсу: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU67K05U?an=2&ed=1967_07_14.
3. ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Ткачова Ю.В.,
курсант 2-го курсу, ННППФПНП.
Жеглінська Т.О.,
викладач кафедри теорії держави і права.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права людини є невід'ємними для всіх людей, незалежно від їхньої раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, етнічної приналежності чи будь-якого іншого аспекту. Права людини включають, перш за все, право на життя, свободу від рабства та тортур, свободу переконань та їх вільне вираження, право на працю, а також на освіту та багато інших прав.

Говорячи про Європейську систему захисту прав людини, варто мати на увазі, що вона є сукупністю кількох елементів. Це насамперед документи, а також організації, які ці документи приймають та реалізують [1].

Ця система має декілька особливостей, які роблять її надзвичайно важливою та ефективною. Європейська Конвенція з прав людини є правовим документом, який встановлює мінімальні стандарти захисту прав людини для всіх країн-учасниць. Вона закріплює основні права та свободи людини, такі як право на життя, свободу вираження, право на справедливий суд, свободу думки, совісті та релігії, та багато інших.

Вперше в історії людства основні права людини, які необхідно захищати на міжнародному рівні, були визначені у Загальній декларації прав людини, яка була прийнята резолюцією 217 А(III) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у Парижі 10 грудня 1948 року як документ, принципам якого мають слідувати всі народи та держави.

У Раді Європи, створеній у 1949 році як європейська організація міжурядового та парламентського співробітництва, у 1950 році було підписано Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод, що стала першим юридично обов'язковим актом, який детально кодифікував основні права людини, що містяться у Загальній декларації прав людини 1948 року. Однак, будучи її продовженням та розвитком, Конвенція не лише проголосила основні права та свободи людини, а й створила ефективний механізм їх захисту, який є найпрогресивнішим у світі [2].

Європейська конвенція з прав людини є чітким механізмом контролю та захисту прав людини, ґрунтуючись на концепції природних і невід'ємних прав і свобод. Будь-яка людина, яка вважає, що стосовно неї порушуються права, гарантовані Конвенцією, може подати скаргу до Європейського суду з прав людини, якщо вона вичерпала всі можливості захисту своїх прав у своїй власній країні.

Європейська конвенція захищає насамперед громадянські та політичні права: право на життя (ст. 2); заборона тортур (ст. 3); заборона рабства та примусова праця (4); право на свободу та безпеку (5); право на справедливий судовий розгляд (ст. 6); неприпустимість покарання без правової бази (ст. 7); право на повагу до приватного та

сімейного життя (ст. 8); свобода думки, совісті та релігії (ст. 9); свобода вираження (ст. 10); свобода зборів та асоціацій (ст. 11); декларація про одруження (ст. 12); право на ефективний засіб правового захисту (ст. 13); заборона дискримінації (ст. 14).

Стаття 19 Європейської конвенції декларує створення Європейського Суду з прав людини [2]. Європейський Суд з прав людини розпочав свою роботу у 1959 році і став першим в історії міжнародним судом з прав людини. Його місія полягає у спостереженні за реалізацією Європейської конвенції про права людини на території держав-членів Ради Європи [3].

Якщо людина або група людей, що знаходяться на території держави-члена Ради Європи, вважає, що її (їх) права були порушені, вона або група людей можуть передати справу до Європейського суду з прав людини. Для того, щоб Суд прийняв справу на розгляд, мають бути виконані такі критерії:

- особи, які скаржаться на порушення своїх прав, повинні спочатку звернутися до національних судів відповідної країни та довести свою справу до максимально можливого рівня юрисдикції. Інакше кажучи, дійти Верховного суду;
- заявник повинен подати свою скаргу до Суду протягом шести місяців після ухвалення остаточного рішення у країні проживання;
- затвердження заявника мають стосуватися однієї чи кількох статей Конвенції;
- заявник повинен бути особисто і безпосередньо жертвою порушення Конвенції та повинен був зазнати суттєвих збитків;
- заявник не може бути анонімною особою.

Гідність європейської системи, що базується на Конвенції, полягає саме в тому, що вона постійно розвивається та доповнюється. З часом мінімальні рамки, які були встановлені у 1950 році, розширюються, включаючи практично весь перелік цивільних і політичних прав і свобод, які є закріплені в документах ООН. Однак найважливіша цінність Європейської Конвенції полягає не тільки в закріпленні цих прав і свобод, але й у створенні механізму їхньої імплементації та включення до національного законодавства країн-учасниць.

Цей механізм дозволяє перетворити норми Конвенції з міжнародних стандартів на чинні норми, на які можна посилається у судах кожної з країн, що приєдналися до Конвенції. Таким чином, вона надає додаткову гарантію захисту прав людини на національному рівні. Варто підкреслити, що Конвенція й її механізми не призначені для заміщення національних систем захисту прав людини, але доповнюють їх та забезпечують їх ефективне функціонування [2].

У контексті Європейської Конвенції слід також зазначити, що вона створена з метою забезпечення додаткової захисту прав людини. Вона доповнює національні правові системи, підтримує і посилює їхню ефективність, а також сприяє зближенню юридичних стандартів і практики між країнами-учасницями. Це сприяє зміцненню принципів правової держави та захисту прав людини в європейському регіоні.

Виходячи з усього вищеописаного, можна ще раз наголосити на тому факті, що Європейська система захисту прав людини, яка є вже на даний момент досить ефективною завдяки прийнятим раніше документам і створеним органам, продовжує і надалі розвиватися та вдосконалюватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Мартинюк Я.О. Європейська система захисту прав людини. Diss. Тернопіль: Вектор, 2018.
2. Біліченко В.В. Механізм Європейської системи захисту прав людини. 2018.
3. Митник О. В. Особливості судового захисту конституційних прав і свобод у межах Європейської системи захисту прав людини. Прикарпатський юридичний вісник 4 (33). 2020. с. 11-17.

Ткачова Юлія Володимирівна,

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.

Науковий керівник: Ділігул Аліна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗАХИСТ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Екологічне право одна із відносно молодих, галузей права ,яка досить швидко розвивається. Процес формування цієї галузі права розпочався у 1970-х роках, коли глобальні та місцеві екологічні проблеми дали поштовх розвитку природничих та суспільних наукових досліджень.

Про екологічні права почали говорити лише наприкінці ХХ століття. У цей період питання про екологічну безпеку та екологічні права почали обговорювати на міжнародній арені, і екологічне право почало формуватися як самостійна галузь права. Причинами для цього послугував розвиток промислового виробництва і як наслідок забруднення навколишнього середовища, а також поява безлічі глобальних екологічних проблем, які могли вирішитися тільки за спільної участі з іншими країнами.

Екологічне право – це комплексна галузева юридична наука, оскільки суспільні відносини, що включаються до предмету її регулювання, регулюються також нормами іншої галузі права. Такий характер відносин природокористування та охорони навколишнього середовища визначає також співвідношення екологічного права з іншими галузями права.

Під екологічними правами людини прийнято розуміти визнані та закріплені у законодавстві права, які спрямовані на задоволення різних потреб людини при взаємодії з навколишнім природним середовищем. Науковий керівник:

Основний закон гарантує кожній людині право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище. Це означає, що держава має обов'язок забезпечити це право та використовувати всі наявні механізми для забезпечення екологічної безпеки. Забезпечення екологічних прав людини є одним із завдань екологічної безпеки, а екологічна безпека, у свою чергу, є частиною загальної національної безпеки [1].

Порушення екологічних прав людини становить загрозу національній безпеці держави. Однією з основних загроз екології в Україні є зростання виробництва промислових відходів. Щоб ефективно відповідати на екологічні виклики, держава має виступати як регулятор. Для цього в країні існує система органів державної влади, які здійснюють управління та адміністративно-правове регулювання у сфері поводження з промисловими відходами, застосовуючи контрольно-наглядові заходи [2].

За даними національного державного статистичного спостереження у 2019 році в Україні загальний обсяг відходів, утворених від економічної діяльності (включаючи різні сфери промисловості: сільське господарство, добувну промисловість, будівництво, енергетичну сферу та ін.) тобто промислових відходів склав 441,5 млн.т. [3], що становить 98,4% від загального обсягу утворення відходів в Україні.

Захист екологічних прав людини є важливою складовою теорії права та чинного законодавства. Щоб повністю зрозуміти це поняття, необхідно розглянути напрямки дії захисту та його функції, зокрема щодо екологічних прав.

Визначення поняття «захист» є інтуїтивно зрозумілим для кожної людини, але для того, щоб розкрити його сутність, ми повинні вивчити, яким чином відбувається захист і в яких напрямках діє ця система. Вчений І.В. Берестовський визначає поняття «захист прав людини і громадянина» як систему заходів демократичної, соціальної та правової держави, спрямовану на запобігання порушенню прав (їх попередження, контроль та нагляд за дотриманням), а також на відновлення порушених прав. Цей захист здійснюється органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями шляхом застосування організаційних та правових засобів з метою нормалізації процесу здійснення прав та свобод особи.

У національному законодавстві не міститься окремої дефініції поняття «захист екологічних прав людини». Однак, у статті 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» чітко визначається форма та результат захисту порушених екологічних прав. Згідно з цією статтею, «порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України».

Відповідно до статистичних даних з судових реєстрів, від позовних заяв громадян, а також громадських організацій, щодо захисту екологічних прав – з кожним роком все більше. Проте якщо такі позови подаються, то їх розгляд стає тривалим, незважаючи на те, що порушення екологічних прав можуть набувати великих масштабів і мати найрізноманітніші наслідки як для сучасного людства, так і майбутніх поколінь, а також довкілля в цілому. Як зазначено у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», наша держава гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав (форми безпосередньої реалізації: дотримання, виконання, використання), а у разі порушення вони мають бути поновлені (йдеться передусім про

права у сферах: охорони навколишнього природного середовища, власності і природокористування, забезпечення екологічної безпеки), а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України.

Право на відшкодування збитків, заподіяних здоров'ю громадянина або його майну, виникає лише внаслідок вчинення екологічного правопорушення. Дане правопорушення є винним, протиправним діянням, що порушує екологічне законодавство. При цьому важливе заподіяння шкоди майну або здоров'ю особи.

Право громадян на відшкодування шкоди навколишньому середовищу реалізується у процесі застосування до винних осіб цивільно-правової відповідальності за вчинене екологічне правопорушення [4]. Проте законодавець не обмежився встановленням одного виду відповідальності. Вона залежить від характеру досконалого діяння та від настання суспільно-небезпечних наслідків, тому можуть застосовуватися такі види відповідальності, як кримінальна, адміністративна та дисциплінарна. Екологічні права громадян дедалі частіше порушувалися. Це з тим, що заходи відповідальності над їх недотримання носять недостатньо суворий характер, тобто, є заходами попередження скоєння протиправного дії знову.

Отже, на підставі вищенаведеного можна стверджувати, що захист екологічних прав людини – це сукупність юридичних заходів, які сприяють попередженню порушень екологічних прав людини або ж забезпечують поновлення екологічних прав, у разі їх порушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник. К. 2017.
3. Бакуліна Г.Ю. Сміття – загроза екології чи багатство країни? Світовий досвід і перспективи України щодо виробництва біогазу. Економіка і суспільство. 2017. №9. С. 803-808.
4. Берестовський І. Захист прав людини і громадянина як функція української держави. Науковий вісник НАВС. 2011. № 4. С. 124–131.

*Хоменко Марія Вікторівна,
студентка 3-го курсу бакалаврату факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

ДО ПИТАННЯ БОРОТЬБИ З ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИМ ТА ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ: СПРОБА НАУКОВО- ПРАВОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ РАТИФІКАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Як відомо, проблема домашнього та гендерного насильства не має соціальних, історичних чи географічних кордонів. На жаль, і дотепер в суспільстві залишаються різні прояви насильства чоловіків над жінками (і навпаки), їхніми дітьми, батьками тощо. Акти насильства часто виправдовуються певними релігійними нормами, усталеними звичаями, патріархальними традиціями, поширеними в конкретному суспільстві, або ж зв'язком цих актів зі сферою приватного життя. Проте, динамічний розвиток юридичної думки щодо запобігання та боротьби з проявами гендерного та домашнього насильства призвів до прийняття відповідних міжнародних документів, а також нормативно-правових актів національного законодавства. Так, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами – Стамбульська конвенція (Istanbul Convention) [1] – стала потужним і дієвим інструментом захисту всіх жертв насильства (жінок, чоловіків і дітей будь-якої статі) в мирний час, а також в умовах збройного конфлікту.

В світовому співтоваристві все ще тривають дискусії стосовно необхідності ратифікації Стамбульської конвенції. Наявні діаметрально протилежні погляди, які мають комплексний характер, зумовлений численними протиріччями політичного, організаційного, культурного, правового та іншого характеру. До прикладу, представники консервативних сил Туреччини стверджують, що Стамбульська конвенція «підіриває сімейні цінності» та визначає принцип рівності чоловіків і жінок, що розцінюється як «пропаганда гомосексуалізму» [2]. Однак, я вважаю, що таке формулювання є нічим іншим, як маніпулюванням загальноновизнаними правовими категоріями, а також застосуванням юридичної фікції, що викликає низку суперечностей конкретним фактам дійсності. Адже Стамбульська конвенція насамперед уособлює заклик, що насильство щодо жінок і домашнє насильство більше не можна розглядати як особисту проблему, і держави повинні розробити комплексну та інтегровану політику для запобігання насильству, захисту жертв і покарання винних. Водночас уряди повинні змінити закони, вжити практичних заходів і виділити ресурси, щоб покласти край усім формам і проявам насильства. Потрібно нарешті усвідомити і запам'ятати, що запобігання та боротьба з таким насильством – це вже давно не питання доброї волі, а чітко встановлене юридичне зобов'язання. Конвенція демонструє суспільству політичний заклик, що насильство щодо жінок (чоловіків) і домашнє

насильство є неприйнятними за будь-яких обставин, а виправдання його вважається злочином. Тому, всі ті лозунги про «знищення традиційних цінностей», «пропаганду ЛГБТ», «нав'язування іншої ідеології» жодним чином не стосуються цього документа. Як влучно зазначила Європейська мережа жінок проти насильства (WAVE): «для Європи, яка в унісон стверджує, що гарантує права людини для всіх, визнає необхідність захищати права людини, особливо жінок та їхніх дітей, які є жертвами насильства, недопустимо щоб політична воля була в пріоритеті над правами людини, так само неприйнятною є й відмова державних діячів від свого законодавчого обов'язку протидіяти насильству» [3]. Саме така думка повинна панувати в демократичному правовому суспільстві, яке відстоює права людини.

Позитивним фактором є те, що не зважаючи на тривалі дискусії і суперечки стосовно питання ратифікації Стамбульської конвенції, Україна все ж ратифікувала її 20.06.2022 року, ухваливши ЗУ № 2319-IX «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [4]. Тут важливо зазначити, що ратифікація Конвенції відбулася з певними застереженнями і заявами. Зокрема, Україна не тлумачить жодне з її положень як вимогу внесення змін до Конституції та сімейного законодавства, а також інших законів, що стосуються шлюбно-сімейного устрою, усиновлення та права батьків на виховання дітей за своїми переконаннями. Також, застереження містять інформацію про невилплату державою компенсації жертвам насильства до приведення національного законодавства у відповідність до положень Конвенції. Крім того, в Законі про ратифікацію прямо зазначено, що Україна не може гарантувати виконання своїх договірних зобов'язань на тимчасово окупованих територіях, АРК та в м. Севастополь у зв'язку зі збройною агресією РФ. Саме країна-агресор несе відповідальність за всі акти насильства, особливо сексуального характеру, вчинені на окупованих територіях. Водночас, беручи до уваги чотири принципи Стамбульської конвенції (кримінальне переслідування, скоординована політика, запобігання і захист), передбачено відповідні зміни в законодавстві, а саме: 1) окрім фізичного, психологічного, економічного та сексуального насильства, насильство щодо жінок та інших осіб включає такі акти: примусові шлюби, примусові аборти та стерилізація, калічення жіночих статевих органів, сексуальні домагання (харасмент) та переслідування (сталкінг); 2) усі особи, які працюють з жертвами або винними в актах насильства повинні пройти належну та якісну підготовку; 3) правоохоронні органи повинні приймати заяви про акти насильства не лише від потерпілих, а й від тих, кому відомі такі факти, а також повинні швидко та належним чином реагувати на всі форми насильства, надаючи адекватний і негайний захист жертвам; 4) підставою для обмеження батьківських прав мають визнаватися ознаки домашнього насильства щодо дітей або інших осіб у присутності дітей; 5) розслідування фактів насильства та судові провадження слід проводити швидко та ефективно без невинуватої затримки, беручи до уваги права жертв насильства; 6) наявність міжнародного контролю за дотриманням положень Конвенції. Відтак, зважаючи на наявність заходів контролю та той факт, що всі дії, пов'язані з насильством, мають бути визнані кримінальними, правоохоронні органи, незалежно від

їх бажання, зобов'язані розпочинати провадження у справах та вживати всіх необхідних заходів задля ефективного розслідування.

Як вже зазначалося, донедавна проблема домашнього насильства вважалася приватною справою, якій держава не приділяла належної уваги. Проте, на даний час внаслідок ратифікації Стамбульської конвенції в Україні проводиться широка інформаційна кампанія з роз'яснення найважливіших її положень. Українське законодавство передбачає надання допомоги особам, які зазнали домашнього насильства, зокрема надання жертвам тимчасового притулку для безпечного проживання [5]. Раніше притулків для постраждалих від домашнього насильства, тобто шелтерів, було дуже мало і створювались вони переважно у великих містах, що ускладнювало доступ для людей, які живуть поза містом. Приміром, станом на 2021 рік у 18 областях та в Києві діяло всього лише 33 притулки для осіб, які постраждали від домашнього насильства [6]. Зараз же створили 28 нових притулків для жертв домашнього насильства, а також було обладнано денні центри допомоги і службу швидкого реагування. Безсумнівно, ратифікація Конвенції посприяла таким видозмінам, адже в державі виник прямий обов'язок приділяти більше уваги створенню шелтерів – важливому інструменту захисту осіб, постраждалих від насильства.

Отже, ратифікація такого надважливого міжнародно-правового документа, як Стамбульська конвенція, остаточно підтвердила позицію України щодо євроінтеграції та зміцнила авторитет нашої держави в очах міжнародної спільноти. Україна, як ніхто інший, розуміє, що відсутність або неефективність державних заходів щодо захисту жінок від насильства є найсерйознішою перешкодою для встановлення гендерної рівності в державі. Тому, будь-які форми дискримінації визнаються неприйнятними, а державні інституції насамперед повинні захищати постраждалих осіб та надавати їм належну правову допомогу. Питання захисту прав жінок та постраждалих від домашнього насильства, не має залишатися на національний політичний розсуд, а мусить розглядатися як міжнародне зобов'язання всіх держав у сфері захисту прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. URL: <https://rm.coe.int/168008482e> (дата звернення: 10.06.2023).
2. Чому Туреччина вийшла зі Стамбульської конвенції? URL: <https://povaha.org.ua/chomu-turechchyna-vyjshla-zi-stambulskoj-konventsiji/> (дата звернення: 10.06.2023).
3. WAVE's statement condemning the decision of the President of Turkey to withdraw from the Istanbul Convention. URL: <https://wave-network.org/waves-statement-condemning-the-decision-of-the-president-of-turkey-to-withdraw-from-the-istanbul-convention/> (дата звернення 10.06.2023).
4. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення 10.06.2023).

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення 10.06.2023).

6. Луценко Є. В Україні зафіксували понад 200 тисяч звернень про домашнє насильство у 2020 році. URL: <https://hromadske.ua/posts/v-ukrayini-zafiksuvali-ponad-200-tisyach-zvernen-pro-domashnye-nasilstvo-u-2020-roci> (дата звернення 10.06.2023).

Ющак Жанна Миколаївна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
кафедри правознавства
Житомирський інститут
Міжрегіональної академії управління персоналом

АНАЛІЗ УМОВ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Попередній договір купівлі-продажу є юридичним регулятором, що дозволяє здійснювати ефективний контроль над напрямком та розвитком відносин учасників майбутньої угоди.

Відповідно до ст. 635 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) попереднім є договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку (у певний термін) укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором [1].

Ні у Цивільному, ні у Господарському кодексах України (далі – ГКУ) не визначено, яким саме угодам має передувати попередній договір, із чого можна зробити висновок, що його укладання може бути застосовано практично до будь-якого договірного зобов'язання. Щодо самого зобов'язання, що виникає між сторонами з укладенням попереднього договору, то його можна розглядати як обов'язок вчинити певну дію (укласти угоду). Тобто, попередній договір відокремлено від основного не може бути підставою для виникнення у сторін зобов'язань, заради яких укладається основний договір. Зобов'язання, що виникають у сторін після укладення попереднього та основного договорів, не збігаються ні за суттю, ні за змістом.

Згідно із ГКУ за попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується у певний строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором (ст. 182 ГКУ) [2]. Аналізуючи дані положення, можна стверджувати, що предметом попереднього договору є обов'язок сторін вчинити дію – укласти основний. Отже, предмети основного та попереднього договорів не співпадають.

Стосовно строку, на який укладається попередній договір, то ГК України, на відміну від ЦК України, передбачає, що основний договір повинен бути укладеним у певний строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього [2]. Це означає, що згідно із ч. 4 ст. 182 ГК України, якщо протягом року сторони не укладуть основний договір або хоча б не надішлють його проект, то зобов'язання за попереднім припиняється.

Щодо форми попередніх договорів, то згідно ст. 635 ЦК України попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форма основного договору не встановлена, – у письмовій формі. Проте дискусійним у науковій літературі та на практиці залишається питання, чи потрібно засвідчувати попередній договір у нотаріуса, якщо основний договір стосується купівлі-продажу нерухомого майна? Для більш детального вивчення і подальшого практичного застосування варто звернутися до судової практики.

Недотримання обов'язкової нотаріальної форми має наслідком визнання попереднього договору неукладеним (справа №17-05/5026/275/2012, 07.03.17 р.): «Таким чином, з огляду на зазначені положення Цивільного кодексу України та зміст оспорюваного договору, колегія суддів погоджується з висновком суду першої інстанції, що підписаний сторонами попередній договір в розумінні ст. 635 ЦК України є неукладений, оскільки сторонами не дотримано обов'язкової нотаріальної форми для договорів купівлі-продажу нерухомого майна, укладення якого сторони обумовили в майбутньому» [3].

Аналогічне рішення суду бачимо у справі № 727/1406/21 про стягнення авансу: «Враховуючи вимоги закону до форми договору купівлі-продажу нерухомості, який повинен бути нотаріально посвідчений, попередній договір в такому випадку також має бути нотаріально посвідченим. Тобто, за змістом вказаних постанов будь-яких підстав утримувати аванс у продавця не існує, якщо попередній договір або договір про наміри укласти договір не було укладено у нотаріальній формі. В даному випадку між сторонами було укладено договір про наміри лише у простій письмовій формі, що свідчить про не виникнення у сторін належним чином оформленого зобов'язання щодо укладення договору купівлі-продажу об'єктів нерухомого майна, а виникли лише наміри, які не були реалізовані, а тому сума авансу, яка передана позивачем на користь відповідача підлягає поверненню» [4].

Отже, судовою практикою встановлена обов'язковість нотаріального посвідчення попереднього договору щодо наміру в майбутньому укласти договір купівлі-продажу нерухомості.

Дискусійним постає питання щодо умов попереднього договору, та чи потрібно в попередньому договорі встановлювати всі умови основного договору.

Щодо певних видів договорів закон встановлює так звані істотні умови, тобто такі, при невиконанні (відсутності) яких договір вважається неукладеним і не має юридичної сили (не породжує прав і обов'язків сторін). Для договорів купівлі-продажу істотною умовою за ЦКУ є предмет. Але за загальним правилом до істотних відносять також умови про ціну і строки. Істотною умовою попереднього договору є строк укладання основного договору, який повинен бути зазначений у попередньому договорі (не може перевищувати одного року – ст. 182 ГКУ).

Асаулук А. В. виділяє такі умови для попереднього договору: умову про строк (термін) укладання основного договору; умову про зобов'язання сторін ухилятися від дій щодо пошуку іншого контрагента; умову про підготовку документів для укладання основного договору; умову про час та нотаріуса, до якого сторони повинні звернутись у випадку відсутності повідомлень про бажання укласти основний договір, з метою встановлення наміру сторони до укладання основного договору, та про документ, який свідчитиме про такий намір; умову про відповідальність сторін; умову про забезпечення виконання зобов'язання укласти основний договір; умову про порядок внесення змін до попереднього договору [5].

Чуєва О. вважає, що у попередньому договорі повинні міститися умови про предмет основного договору, а також інші умови, за якими сторони вже досягли згоди, а саме: про ціну, порядок передачі об'єкта, місце та час нотаріального оформлення договору, порядок

несення витрат, пов'язаних з нотаріальним посвідченням основного договору і т. ін. [6].

Істотні умови основного договору, що не встановлені попереднім договором, погоджуються у порядку, встановленому сторонами у попередньому договорі, якщо такий порядок не встановлений актами цивільного законодавства (ст. 635 ЦКУ).

Отже, попередній договір купівлі-продажу, є документом, що укладається між сторонами перед остаточним укладанням договору купівлі-продажу. Цей договір має на меті закріплення намірів сторін та умов, за яких вони погодилися провести угоду.

В попередньому договорі купівлі-продажу зазвичай вказуються основні умови угоди, такі як ціна, строки, умови оплати та передачі майна. Він може містити також умови, пов'язані зі здійсненням додаткових дій, наприклад, проведення оцінки майна або отримання необхідних дозволів. Попередній договір укладається в тій самій формі, що й основний, а якщо форма основного договору не встановлена, – у письмовій формі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> 3
2. Господарський кодекс України (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> 3
3. Постанова від 07.03.2017 № 17-05/5026/275/2012 Київський апеляційний господарський суд Електронний ресурс. Вилучено з <https://verdictum.ligazakon.net/document/65504838> 3
4. Рішення № 100348128, 03.09.2021, Шевченківський районний суд м. Чернівці. Вилучено з <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/100348128/>
5. Асаулюк А. В. (2010). Попередній договір у нотаріальній практиці. Бюлетень методичної ради з питань нотаріату № 1 (12), ст. 2.
6. Чуєва О. (2014). Попередній договір. Практичний аспект. Юридичний радник. № 6 (78). Вилучено з <http://yurradnik.com.ua/stati/poperedniy-dogovir-praktichniy-aspekt/>